

יחידת לימוד חווייתית
של מקורות מתורת החסידות
בנושאי תשובה וחגי תשרי

תשובה

חגי תשרי

חגי תשרי

אלול

סוף הוא תמיד התחלה
המלך בשדה

ראש השנה

תחזיקו ראש
המלך
צעקת הלב

יום כיפור

דברים שרואים משם

סוכות

שמח ורוקד
תתחבר!

שמחת תורה

לסיים בשיא!

תשובה

לאן ומהיכן

"שובו בני אדם!"
התנתקות
להיות 'אני'

על הדרך

לא בשמים
קצת גמישות
פשוט להסתובב
בבת-אחת ולאט לאט
שמח או עצוב?

אמצע הדרך

לוחמה פסיכולוגית
כל מילימטר קילומטר
חושך לא מגרשים במקלות
צעד אחר צעד

סוף הדרך!

זה קורה באמת
איך זה יכול להיות?
יותר צדיק מצדיק!
לשכוח או לזכור

תשובה

3	פתיחה
5	פרק א - לאן ומהיכן
6	1. "שובו בני אדם"!
8	2. התנתקות
10	3. להיות 'אני'
15	פרק ב - על הדרך
16	1. לא בשמים
18	2. קצת גמישות
20	3. פשוט להסתובב
23	4. בבת-אחת ולאט לאט
25	5. שמח או עצוב?
27	פרק ג - אמצע הדרך
28	1. לוחמה פסיכולוגית
30	2. כל מילימטר קילומטר
31	3. חושך לא מגרשים במקלות
32	4. צעד אחר צעד
33	פרק ד - סוף הדרך!
34	1. זה קורה באמת
35	2. איך זה יכול להיות?
37	3. יותר צדיק מצדיק!
39	4. לשכוח או לזכור

חגי תשרי

41	פתיחה
	אלול
42	סוף הוא תמיד התחלה
42	המלך בשדה
	ראש השנה
44	תחזיקו ראש
46	המלך
48	צעקת הלב
	יום כיפור
50	דברים שרואים משם
	סוכות
54	שמח ורוקד
57	תתחבר!
	שמחת תורה
60	לסיים בשיא!

תשובה פתיחה

לפעמים נדמה כי חוזרים בתשובה יכולים להיות רק כאלה שלא שמרו מצוות, לפעמים נראה שצריכה להיות שם, בחזרה בתשובה, תשובה לאיזושהי שאלה... אולי מי שחטא בחטאים נוראיים צריך לחזור בתשובה, אולי עם ישראל באופן כללי...

מצד שני - אני יודע ועוד איך, שאני לא בסדר... איזה חטאים יש לי... רק עם ההורים שלי כבר צברתי מספיק עברות ואין לי שמץ של מושג איך אצא מזה. האם יש לי איזשהו סיכוי? מעגלים קבועים של חולשות ודיכאונות צרובים לי בלב, וחזרה בתשובה זה משהו כל כך גדול, כל כך בלתי נתפס - האם אוכל בכנות לעמוד מול ה' ולהבטיח ולקיים שלא אפול? איך פתאום אהיה מי שאני לא?

וה', איך עוד לא נשבר לו ממני? האם הוא באמת סולח?!

שאלות ותהיות רבות מתרוצצות בקרבנו סביב הפלא הנקרא תשובה. בחוברת זו נפתח דיונים קצרים בזוויות שונות של הנושא.

פרק א, "לאן ומהיכן" - עוסק בבירור מהות החטא והתשובה על פי תורת החסידות.

פרק ב, "על הדרך" - דן בשאלות בסיסיות בתהליך התשובה: מהו השינוי הנדרש? באיזו תודעה עצמית תלויה התשובה? מהו רגע המפנה? האם התשובה נעשית ברגע אחד או בתהליך ממושך? ומה היחס בין השמחה לעצב בתהליך התשובה?

פרק ג, "אמצע הדרך" - מביא צרור עצות והדרכות חיוניות בדרכו של כל בעל תשובה.

פרק ד, "סוף הדרך" - מבאר מבחינה רעיונית את היכולת לתקן את העבר ולשוב בתשובה. כמו כן עוסק פרק זה במעמדו של בעל התשובה לאחר שתיקן את עברו - מה היא המעלה המיוחדת שהתווספה לו, וכיצד עליו להביט על מעשיו בעבר.

בחוברת מוצגות שאלות סיכום והבנה בצידי קטעי הלימוד, וכן תרגילים ושאלות לחשיבה המשולבים במהלך פרקי התשובה.

יהי רצון, שנזכה להתעוררות תשובה אמיתית, ולכך ש"סוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו, ומיד הם נגאלין" (משנה תורה לרמב"ם הלכות תשובה ז,ה).

הכוננה ופיקוח: **הרב ד"ר יוחאי רודיק**
מפמ"ר מחשבת ישראל, המנהל לחינוך דתי - משרד החינוך

עורך אחראי: **משה שילת**

כתיבה ועריכה: **הרב מנחם איתן**

הרב אהרון ברנשטיין

הרב ד"ר יעקב גוטליב

איסוף מקורות: **הרב מנחם איתן**

הרב פנחס רובינשטיין

ניקוד: **יאיר שגיא**

עימוד ועיצוב: **סטודיו ולדמן**

כתובת המערכת: ת.ד. 235 תקוע 90908

להערות, הארות והזמנות נא לפנות לדוא"ל:

bachasidut@gmail.com

החוברת מלווה בציורי החסיד ר' ברוך נחשון, תודתינו נתונה לו.

פרק א לאן ומהיכן

בפרק א נלמד מהי תשובה: מי שב? לאן שבים? ולמה בכלל צריכים לחזור בתשובה? חלק גדול מהפרק עוסק בהבנת משמעותו של החטא, ובהשלכות שיש לכך להבנת התשובה.

הפרק מחולק לשלושה חלקים:

1. **"שובו בני אדם!"** - התשובה היא שיבת הנשמה לשורשה
 2. **התנתקות** - משמעות החטא הוא ניתוק הנשמה מה'
 3. **להיות אני** - החטא מנתק אותי מעצמי, והתשובה מחזירה אותי ל"אני האמיתי".
בפרק זה הארכנו בגלל המרכזיות שלו בתודעת התשובה
- לפני שנתחיל לעיין בסוגיית התשובה, כדאי שנפתח בכמה שאלות שיעזרו לנו לברר מה מתרוצץ לנו בראש:

הגדר מהי חזרה בתשובה.

לדעתך, מי לא צריך לחזור בתשובה?

מי נמצא בדרגה רוחנית מעל חוזר בתשובה ומי תחתיו?

מקם את עצמך על הסקאלה. מי אתה, צדיק? בעל תשובה? צריך לחזור בתשובה?

1. "שובו בני אדם!"

את מצוות התשובה מגדיר הרמב"ם במילים אלו:

"ומה היא התשובה? הוא שיעזב החוטא חטאו, ויסירנו ממחשבתו ויגמר בלבו שלא יעשהו עוד, שנאמר 'יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו' (ישעיהו נה, ז). וכן יתנחם על שעבר, שנאמר 'כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הוועי ספקתי על ירכ' (ירמיהו לא, יח)..."

(משנה תורה, הלכות תשובה ב, ב)

המובן הרגיל של מצוות התשובה הוא תיקון וכפרה לחטאים. אך תורת החסידות מגלה שלתשובה יש משמעות רחבה ובסיסית יותר, ותיקון החטאים הוא רק חלק ממנה. בזוהר הקדוש מובא שמלך המשיח בא "לאהדרא לצדיקייא בתויבתא" ונהחזיר את הצדיקים בתשובה (זוהר ח"ג קנ"ג ע"ב). זאת אומרת, שגם מי שלא חטא צריך לחזור בתשובה! התשובה היא עולם שלם הקשור לתשתית עבודת ה', גם של צדיקים וגם של רשעים. בפרק זה נדון בהגדרה העמוקה של התשובה ובהשלכות הנובעות מהגדרה זו.

התשובה מופיעה ברשימת הדברים המרוממים ביותר, שנבראו עוד קודם לבריאת העולם. יחד עם התורה, נשמות ישראל ושמו של המשיח, נבראה גם התשובה, כפי שמופיע במדרש תנחומא:

"ילמדנו רבנו כמה דברים קדמו למעשה בראשית? כך שנו רבותינו שבקעה דברים נבראו עד שלא נברא העולם, אלו הן: כסא הכבוד, והתורה, ובית המקדש, ואבות העולם, וישראל, ושמו של משיח, והתשובה... והתשובה מניין? שנאמר (תהלים צג, ג-א) 'בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל. תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם'."

(מדרש תנחומא פרשת נשא סימן יא, דיבור המתחיל "ילמדנו רבותינו")

הופעתה של התשובה בתוך שבעת הדברים שקדמו לבריאה, מוכיחה כי התשובה איננה דבר שולי, מסלול לתיקון פנצרים, עזרה לאנשים קטנים שחטאו, אלא דבר יסודי ומהותי ששייך לכל העולם. יסודי עד כדי כך, שהעולם לא יכול היה להיברא בלעדיו! המדרש מלמד אותנו כי את התשובה אנחנו צריכים להבין בתור רעיון רחב יותר מאשר תיקון לחטאים. מכיוון שטרם היות עולם, עוד לא היו מעשים אסורים וגם לא היה מי שיעשה אותם - ומדוע צריכה להיות תשובה?

גם לאחר בריאת העולם, התשובה איננה קשורה בהכרח לאשמה. התשובה היא התרופה להיותנו רחוקים מה' - וכל מי שחי בעולם, מרגע לידתו, הוא רחוק מה' - שלא באשמתו. רש"י בפירושו לפסוק "גם את העולם נתן בלבם" (קהלת גיא) מציין עקרון, שנידון רבות בספרי החסידות: "ולכך כתוב כאן העלם חסר, לשון העלמה". המילה עולם, כתובה בפסוק ללא האות ו', בשביל לרמוז לנו כי עולם הוא מלשון העלם, העולם מעלים לנו את הבורא. קיומו של העולם ותפקודו נראים לנו מובנים מאליהם, בעוד נוכחותו של הבורא נסתרת מפנינו. התשובה היא היכולת שלנו לשחות נגד הזרם, לגלות את האור מתוך החושך ולחשוף את ה' המסתתר לנו מאחורי הטבע. התשובה נבראה לפני העולם, כהקדמת תרופה למכה - עוד לפני שהעולם ייפרס לעינינו ויסתיר מפנינו את ה', נברא הכוח איתו נוכל לשוב אל השורש, לשוב אל ה'.

כשהנביא הושע קורא לנו "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'" (הושע יג, ד), הוא לא מדבר על חטאים בלבד, אלא על שיבה אל השורש הראשון ממנו הגענו - לשוב אל ה'! לפי זה, כל אדם בכל מצב, צריך לחזור בתשובה. כל אדם, גם צדיק וקדוש, עדיין לא הגיע עד ה'. הצורך לשוב נוצר ברגע הבריאה, ברגע ההעלמה. עוד לפני שתשובה היא שינוי של מעשים, עוד לפני שהיא שינוי בחיים, תשובה היא להיות אחר - להיות קשור לה'.

וכך מלמד אותנו השפת אמת:

"כי הנה עקר התשובה אינו על עברה דוקא, אף שצריך האדם לשוב להתדבק בשורשו. ועל זה אמרו חז"ל 'שמגעת עד כסא הכבוד', כלומר שצריך לשוב אל החלק שיש לכל איש נשמת אלוקי ממעל, כמו שכתוב "עד ה' אלקיך" (הושע יד, ב)."

(רבי יהודה אריה לייב מגור, 'שפת אמת', פרשת נצבים תר"ג)

ההגדרה הבסיסית של התשובה היא שיבה אל השורש, אל הבריאות, אל הטהרה, אל המקום ממנו נוצרה נשמתנו. כמו ילד שמתגעגע לאמא, כך כל נשמה שואפת להידבק מחדש בה'.

בעל התניא מסביר את הפער העצום בין מצב הנשמה כפי שהיא בשורשה, לבין מצבה בחיים בעולם הזה:

"כי התשובה אינו דוקא במי שיש בידו עברות חס ושלום, אלא אפלו בכל אדם. כי ענין התשובה הוא להשיב הנשמה למקורה ושרשה שהיתה כלולה במאצילה ברוח הוא וצורה בצרור החיים את ה' ממש, וירדה ממקום כבוד ונתלבשה בעולם הזה הגשמי. שאפלו כל ההשגות הרוחניים שמשגת בהתלבשותה בתוך הגוף, הם נופלים תחת בחינת זמן ומקום. וצריך להשיבה על ידי ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יצילים" (תהילים קו, ה) כי צר לו המקום שהוא בחינת מצר וגבול."

(רבי שניאור זלמן מליאדי, 'תורה אור' פרשת ויחי מ"ה ע"א)

בעל התניא מלמד אותנו כי התשובה היא געוגעי הנשמה לפרוץ את גבולות העולם הזה, ולשוב למקורה ושורשה. כאשר נשמה מתלבשת בעולם הזה הגשמי - כלומר מתחילה לחיות כאן כבן אדם, היא מתרחקת מהשורש הראשון שלה. כל דרגה שהנשמה יכולה להגיע אליה בעבודת ה', לא תשווה למצבה המקורי של הנשמה, טרם ירדה לעולם הזה. כאן הנשמה מוגבלת תחת גדר זמן ומקום, והיא שואפת לחזור הביתה, היא רוצה להיות במצבה הטבעי - קרובה לה' ומרגישה אותו עד בלי די.

ההבדל בין אנשים בדרגות שונות הוא בכמה הם התרחקו מהשורש. הצדיק התרחק בעצם זה שהוא חי בעולם הזה, אך לא יותר מכך; ולעומתו, אדם שחטא, התרחק לאין ערוך בכך שהפנה את הגב לקב"ה, ופעל 'חזיתית' להתנתק ממנו. גם כאן יש להבחין בין חטא חד-פעמי לבין חטא מתמשך או ריבוי חטאים, ובין שוגג ומזיד. החטא מחריף את הריחוק מה' לסדרי גודל אחרים, ולכן מחריף גם את הצורך לשוב בתשובה. אך על אף שההבדלים הם גדולים ומשמעותיים, התוכן של התשובה הוא בסופו של דבר אותו תוכן: אחרי הפניית הגב, להסתובב מחדש עם הפנים לה', לרצות להתקרב אליו ולחוש את קרבתו. לא רק צדיקים זקוקים להגדרה הזאת של התשובה. גם אדם שחטא, ובכך התנתק משורשו באופן הגרוע ביותר - אם יבין את התשובה במובנה המלא, יגיע לתיקון עמוק יותר.

הגדר, לאור הנלמד, מהי חזרה בתשובה.

מהו הפירוש הרגיל למילה "בצר" המופיעה בפסוק, וכיצד מסביר אותה בעל התניא?

מהו ההבדל בין מצבה של הנשמה לפני שירדה לעולם, ולאחר שירדה?

הסבר את הפסוקים המצוטטים ("בטרם הרים יולדו... תשב אנוש") לאור המדרש.

נסה למצוא קו משותף לכל הדברים שקדמו למעשה בראשית.

2. התנתקות

להגדרת התשובה שלמדנו עד כה ישנה השלכה חשובה להבנת משמעותו של החטא. בקטעים הבאים נלמד על מהות החטא כניתוק - בין היהודי לה' ובין היהודי לעצמו.

ההתייחסות הרגילה אל חטא היא כאל עבירה על החוק - כתוב בתורה להימנע מפעולה מסוימת או לבצע פעולה אחרת, והאדם לא עשה את מה שהצטווה. התייחסות שכזאת מגדירה את החלק הטכני, אך היא לא ממצה את מה שעומד מאחורי הדברים. התשובה היא תרופה לחטא, ולפי גודל התרופה נוכל לשער את גודל המחלה. לאחר שלמדנו כי התשובה היא השיבה אל מקור חיי הנשמה, מובן כי החטא הוא ההפך הגמור. החטא קורע את האדם מה' יתברך ומנתק את שורש חייו. חוקי התורה אינם חוקים 'בישים' הכתובים באיזה ספר, אלא חוקי חיים, שמתוכם נוצר הקשר הישיר והאישי שלנו אל המחוקק - בורא כל הנשמות ומקור כל החיים. חטא אינו רק פעולה כנגד החוק אלא כנגד המחוקק - ה' יתברך. החטא מנתק את האדם מה'.

וכך מלמד אותנו בעל התניא:

"וזהו שכתוב 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו' (דברים לב,ט). פרוש כמו חבל על דרך משל, שראשו אחד קשור למעלה וקצהו למטה..."

הנשמה היא החבל הקושר את האדם לה', האדם נמצא בקצה התחתון וה' בקצה העליון. החטאים גורמים לחבל הזה להיפרם:

"וזהו ענין הפרת, שנכרת ונפסק חבל ההמשכה משם ה' ברוך הוא..."

ובשאר עברות שאין בהן פרת, על כל פנים הן פוגמין הנפש כנודע. ופגם הוא מלשון 'פגימת הספין' והוא על דרך משל מחבל עב שזור מתרי"ג חבלים דקים, ככה חבל ההמשכה הנ"ל כלול מתרי"ג מצוות. וכשעובר חס ושלום על אחת מהנה נפסק חבל הדק...

ואף מי שלא עבר על עוון פרת וגם לא על עוון מיתה בידי שמים, אלא שאר עברות קלות. אף על פי כן מאחר שהן פוגמים בנשמה ונפש האלוקית, וכמשל פגימת ופסיקת חבלים דקים כנ"ל, הרי ברבוי החטאים יכול להיות פגם כמו בלאו אחד שיש בו פרת או מיתה. ואפלו בכפילת חטא אחד פעמים רבות מאד.

כמו שהמשיל הנביא החטאים לענן המאפיל אור השמש, כמו שכתוב: "מחיתי כעב פשעיה" (ישעיהו מד,כב) - הם עברות חמורות המכדילים בין פנימית השפעת שם ה' ברוך הוא לנפש האלוקית, כהבדלת ענן עב וחשוף המבדיל בין השמש לארץ ולדרים עליה על דרך משל. "וכענן חטאותיה" (שם) - הן עברות קלות שאדם דש בעקביו, המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש על דרך משל. והנה כמו שבמשל הזה אם משים אדם נגד אור השמש בחלון מחצות קלות וקלושות לרב מאד, הן מאפילות כמו מחצה אחת עבה ויותר, וככה ממש הוא בנמשל בכל עונות שאדם דש בעקביו".

(רבי שניאור זלמן מליאדי, ספר התניא, 'אגרת התשובה', מתוך פרקים ה-ז)

לכל אדם יש חבל עבה וחזק, איתו הוא קשור לה'. החבל הזה מציל אותנו ממערבולות העולם הזה, ולחבל הזה קוראים נשמה. החבל עשוי להיפרם, לפעמים במכה חדה - חטא שענשו כרת או מיתת בית דין יחתוך את כולו או את רובו, ולפעמים בפרימה איטית - עבירות קלות, שפורמות חוט אחרי חוט מ-613 החוטים (=המצוות) המרכיבים את החבל. החטאים הולכים ומדלדלים את חוזקה של הנשמה, והאדם הולך ונפרד ממקור חייו. בעל התניא מדגיש עד כמה החטא אינו רק 'מעשה לא בסדר', אלא מעשה מפריד וקורע, שכורת את האדם משורש יניקתו.

מאחר וחטא הוא דבר חי, לא רק הנשמה אלא גם ה' כביכול, נפגע אישית' מן החטא. כפי שלמדנו במשל החבל, ה' קשור אישית לכל יהודי, ולכן כשיהודי חוטא הוא לוקח את ה' בעל כורחו' לתוך החטא. וכך מתאר זאת בעל התניא:

"החוטא ועובר רצונו יתברך אפלו בעברה קלה, בשעת מעשה הוא בתכלית הרחוק מקדשה העליונה... שהיא יחודו ואחדותו יתברך... ואין לה גלות גדול מזה מאיגרא רמה כו' ומגג גבוה לבור עמוק - משיא הגובה לשפל המדרגה... והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו בתוך בית הכסא מלא צואה, שאין לה עלבון גדול מזה אפלו עושה כן לפי שעה".

(רבי שניאור זלמן מליאדי, ספר התניא, 'לקוטי אמרים' פרק כד)

כשאדם חוטא הוא לוקח את כוח החיים שבו וטומן אותו במקום השפל ביותר. וכוח החיים נובע ממקור החיים, ה' יתברך. חייו של יהודי קשורים באופן העמוק והאישי ביותר אל ה', ולכן כל פעולה בחיים מביאה לידי ביטוי את הקשר הזה; בקיום מצוות - לחיוב, ובחטאים - לשלילה. היות וה' בחר להיות קשור לכל יהודי בכל מצב, יהודי שחוטא ח"ו מוציא את ה' לגלות, אל מדור הטומאה, והוא מעליב אותו בצורה איומה.

להתחרט כמו הגוי

פעם, כאשר אדמו"ר הזקן דיבר אודות עניין התשובה, הוא התבטא ואמר: "התשובה האמיתית צריכה להיות כמו זו של הגוי מויטבסק". מה היה עם אותו הגוי מויטבסק? סיפר אדמו"ר הזקן את דבר המעשה: "העיר ויטבסק מחולקת לשנים באמצעות נהר המפריד בין שני עברי העיר. באותן שנים, עדיין לא היה בעיר גשר על פני הנהר והעברת הנהר היתה נעשית על-ידי ספינה קטנה. יום אחד נשבה רוח סערה והגויים שעמדו על שפת הנהר אמרו לאחד מחבריהם: 'אל תעבור את הנהר, זוהי סכנה לישוט בו כעת'. הגוי לא שעה לדבריהם, נסע ואכן ספינתו נטרפה במים וטבע".

וסיים אדמו"ר הזקן: "באותו הרגע שהגוי ראה שהנה הנה הוא טובע, האם נוכל לשער עד כמה הצטער על שלא ציית לחבריו ונסע? - הנה כך צריכה להיות תשובה אמיתית".

(לשמע אוזן עמוד כח)

מהו החבל, ומי נמצא בקצה העליון ובקצהו התחתון?

מדוע החבל שזור דווקא מ-613 חבלים דקים?

השווה בין משל החבל למשל החלון. האם שני המשלים מבארים את אותו רעיון?

האם רק אדם שעבר על כל העבירות שבעולם חותך את חבל ההתקשרות שלו?

באיזה מקרים עבירה קלה פוגמת בנפש האדם כעבירה חמורה? מדוע?

3. להיות 'אני'

עד כאן ביארנו כי החטא מנתק אותי מה'. השלב הבא הוא להבין כי החטא מנתק אותי מעצמי. החטא מרחיק אותי מה' וגורם לי להסתכל על ה' כזר ורחוק ממני, אך האמת היא שבלי משיח - החטא גם גורם לי להיעלם לעצמי. החטא מנתק אותי מנשמת. פתאום אני רוצה דברים שאני לא באמת רוצה, אני עושה בהתלהבות דברים שמזיקים לי ומעכירים את רוחי.

המסתערב הכישרוני בעולם

המסתערבים, למי שלא יודע, הם חיילים מובחרים שיודעים להסתגל לשטחי אויב ולהיטמע בהם בטבעיות. המקומיים לא מעלים על דעתם כי עליהם להיזהר, מה שמותיר לחיילינו כר נרחב לפעולה... המסתערב המוצלח בעולם, הוא לא אחר מאשר היצר הרע. אחרי שהוא מסתגל פנימה, התחפוש שלו נראית כל כך טבעית ומשכנעת, עד שלא רק שהוא נדמה לחבר הכי טוב שלי, אלא הוא משכנע אותי כי הוא בעצם אני. כולנו מכירים את מצב הנפש המתואר בגמרא: "בשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצר טוב" [בזמן יצר הרע אין מי שזוכר את היצר הטוב] (נדרים ל"ב ע"ב). כשאני שקוע בתאוה, בכעס או בעצלות, החטא נראה לי הדבר האוטנטי ביותר, הכי 'אני', ואילו ההתגברות והמלחמה ביצר נראות כדבר הרחוק מן הלב, ציווי שנוחת עלי' מהשמים ואין לי כל הזדהות אתו. אבל האמת היא הפוכה: החטא גורם לי להיעלם מהשטח, מישוהו אחר משתלט על החשיבה שלי ופתאום אני מישוהו אחר.

וכך מסביר השפת אמת:

"כי כשלת בעונך" (הושע י"ב) - זה נאמר לכל איש ישראל. ואף שחטא והרשיע הרבה צריך להאמין כי עקר נקדה ישראלית שבו היא במקומה. וכמו שכתוב "אין אדם חוטא עד שנכנס בו רוח שטות" (סוטה ג ע"א) ונקרא מכשול. וזהו שכתוב "עד ה' אלוקיך" (הושע שם) - חיות אלוקי שיש בכל איש ישראל, כמו שכתוב "ונשמה שנתת בי טהורה". וזהו שכתוב "ולא נאמר עוד אלוקינו למעשה ידיו" (הושע שם, ד) שזה עקר התשובה לשוב להתדבק בעקר חיות אלוקי שבו". (רבי יהודה אריה לייב מגור, שפת אמת, שבת תשובה פרשת וילך, תרל"ד)

חטא הוא מכשול, אך כישלון בשום אופן לא מייצג מי אני באמת. גם אם אדם מיואש מרוב כישלונות "צריך להאמין כי עיקר נקודה ישראלית שבו היא במקומה" - הנפילה היא תמיד תחפוש, לא משנה עד כמה היא נראית אמיתית.

המילה 'חטא' היא מלשון 'להחטיא את המטרה', לפספס. כפי שמובא בבעלי התוספות: "... ומאשר חטא על הנפש" הוי לרבנן לשון חסרון, כמו (מלכים א-א, כא) "הייתי אני ובני שלמה חטאים", וכמו (שופטים כ, טז) "אל השערה ולא יחטיא"... (דיבור המתחיל "לרבי אלעזר", שבועות ח ע"א). החטא איננו מייצג אמיתי שלי, אלא של הפספוס וההחטאה שלי. כשחז"ל קובעים את הכלל: 'אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות', הם מגלים לנו כי החטא הוא לא באמת אני, אלא רוח שטות שהתלבשה עלי ובלבלה אותי. ברגע שאחזור לשפיות, אתנתק מהחטא ולא אזדהה אותו כלל.

במקור הבא נראה כיצד הרבי הרש"ב מליובאוויטש מסביר, כי היכולת של היצר הרע לפתות אותנו לחטוא, היא רק אחרי שהוא משכנע אותנו כי בעבירה לא ניפרד מה'. אם יהודי הוא מיושב בדעתו, ורואה ומרגיש בבירור כי החטא מפריד אותו מה' - הוא בשום אופן לא היה חוטא:

"הנה בנשמות ישראל יש בטבע נפשם שאינם יכולים להיות נפרדים מאלוקות משום כי אתה אבינו. ומשום זה גם קל שבקלים ופושעי ישראל מוסר נפשו על קדוש ה', והינו דכאשר אפלו נוטלים את נפשו ממנו לא יעבר עבודה זרה חס

תשובה ראשי תיבות: ת.
תמים תהיה עם ה' אלוקיך.
ש. שויתי ה' לנגדי תמיד. ו.
ואהבת לרעך כמוך. ב. בכל
דרכיך דעהו. ה. הצנע לכת
עם אלוקיך. וכל אות היא דרך
מיוחדת בעבודת התשובה.

(רבי זושא מאניפולי)

ושלום, מפני שאינו יכול להיות נפרד מיחודו ואחדותו יתברך, ואלו היה יודע שעל ידי מעשה הרע נעשה נפרד מאלוקות לא היה עושה זאת בשום אופן, אלא שהיצר הרע מסיתו שעם כל זה אינו נעשה נפרד מאלוקות, והרי הוא ככל בר ישראל הנאמן עם אלוקיו, וגם מבטיחו כי יהיה טוב לו וכמו שכתוב "והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלך" (דברים כט, יח), שגם אם ילך בשרירות לבו עם כל זה שלום יהיה לו, ועל ידי זה בא ונכשל בכמה דברים. ובאמת כל זה הוא משטותי היצר הרע שמטהו ומכסה על האמת. דהנה מה שמראה לו ומסיתו מטוב הדבר ההוא, הרי באמת להיותו מדברים האסורים הרי זה מות ורע ממש".

(רבי שלום בער מליובאוויטש, 'קונטרס ומעיין' מאמר ב)

מצא דוגמא מחיך האישיים לדמיון שהתנפץ. למצב בו היית משוכנע שאתה משתוקק למעשה מסוים, ולבסוף גילית שהכול היה דמיון.

'אני' עמוק ו'אני' שטחי

לפעמים יש רגע של שקט, אני יושב עם עצמי ופתאום מרגיש בבהירות מה אני באמת רוצה ומה לא. כשאני לא בתוך סיטואציה ושום דבר לא קורה, יש לי את הפנאי להסתכל אחורה, ולראות מה באמת שימח אותי, מה נשאר איתי, ומה היה נראה כמו שוקולד... ובסוף התגלה כמריד. ברגעים כאלו אדם מגלה כי הוא רוצה רק טוב, לא רוצה לכעוס ולא רוצה לחטוא - לא כלפי בני אדם ולא כלפי ה'. הרצון הזה, מגלה מי האני האמיתי. לעומת האני הספונטני, זה שכל הזמן מתחשק לו - מתגלה 'אני' עמוק, כזה שלא מתלהב מכל הדברים שהתלהבתי, כזה שרוצה את מה שה' רוצה. על האני האמיתי מדבר הישמח ישראל' במקור הבא:

"עוד שם במדרש (ויקרא רבה פרשה כ אות ד): "בקרב עלי מרעים" (תהילים כז, ב) אלו שרי אמות העולם, "לאכל את בשרי" - לפי ששרי אמות העולם באים ומקטרגים על ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, ואומרים לפניו: רבונו של עולם אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה, אלו מגלי עריות ואלו מגלי עריות, אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים, מפני מה אלו יודרים לגיהנום ואלו אינן יודרים לגיהנום?"

הינו שהמקטרגים מפקפקים רק על בשרי, הוא החמר, ורואים העברות שאני עושה, אבל לפני נגלו כל תעלומות, ואתה חופש כל תדרי בטן ובוהן כליות ולב, היא הנקדה הפנימית, כמאמר הכתוב: "אני ה' חקר לב בון כליות" (ירמיה י"ג). וגלוי יודוע לפניך אף שאני עושה עברה היא רק מחמת היצר הרע הבווער בקרבי, ואין אני יכול לעמד פנגדו, ואין עשית מעשה העברה נעשית מרצוני ומלבי ח"ו... ובאמת אינו מגיע הפגם לנקדה הפנימית שהיא משרשת בעמק הלב. ומזה נצמח האנחה והמרירות שאחר העברה, והלב היא נקדה הפנימית החלק אלוקי ממעל, וטהורה היא. וזהו "אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי" (תהילים כ"ג, א) אם תחנה עלי מחנה של ס"מ וכינוי ליצר הרע) לא יירא לבי, לבי דיקא - שהלב היא הנקדה שלא חטא, ונשמה שנתת בי טהורה היא".

(רבי ירחמיאל ישראל יצחק מאלכסנדר, 'ישמח ישראל' שבת שובה)

דוגמא פשוטה: דיאטה. היה היה אדם שמן, שרצה להיות רזה. הוא הוציא סכומי כסף ניכרים על דיאטות שונות, הוא באמת רצה, אך כשהתקרב לארון הממתקים הוא רצה לטעום, רק לטעום... וכך הוא נשאר שמן עד עצם היום הזה. ברגע המתוק - האדם 'באמת' רוצה לאכול, בכל מאודו, אך רגע לאחר מכן הוא בדיכאון, בפנים הוא יודע כי החשק החיצוני פועל נגדו. בדיוק באותו אופן - היצר הרע גונב לי את האני העמוק שלי,

על איזה רובד חל הקטרוג ועל איזה לא? מדוע?

מהי התשובה לקטרוג שרי אומות העולם?

מניין באה האנחה אחרי העבירה?

ומדמה לי 'אני' עם חשקים ורצונות מנוגדים אלי. התשובה היא זו שמחזירה אותי לעצמי ולה. על המימד הזה של התשובה מצביע הרב קוק במקור הבא:

”כְּשֶׁשׁוֹכְחִים אֶת מֵהוּת הַנְּשָׁמָה הַעֲצֵמִית, כְּשֶׁמְסִיחִים דְּעָה מְלֶהֱסֵתְכֵל בְּתוֹכֵיחַיִת הַחַיִּים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל עֲצָמוֹ, הַכֵּל נַעֲשֶׂה מְעֻרָּב וּמְסַפֵּק. וְהַתְּשׁוּבָה הָרְאִישִׁית, שֶׁהִיא מְאִירָה אֶת הַמְּחַשְׁבִּים מִיָּד, הִיא שֶׁיִּשׁוּב הָאָדָם אֶל עֲצָמוֹ, אֶל שְׂרֵשׁ נְשָׁמָתוֹ, וּמִיָּד יִשׁוּב אֶל הָאֱלוֹהִים, אֶל נְשָׁמַת כָּל הַנְּשָׁמוֹת, וְיִלְךְ וְיִצְעַד הַלָּאָה מֵעֵלָה מֵעֵלָה בְּקִרְשָׁה וּבְטָהֳרָה”.

(הרב אברהם יצחק הכהן קוק, 'אורות התשובה' פרק טו פסקה י')

החטא נובע מניתוק, אני לא מחובר נכון לעצמי, ומתוך כך אני מידרדר החוצה. התשובה מחזירה אותי אל המקום הבריא ממנו נבראתי, בו ה' הוא שורש הנשמה ומקור החיים שלי. התשובה נותנת לי להסתכל על ה' כעל העצמי הכי עמוק שלי. אני חוזר אל האמת הפנימית שבי, אל הנשמה שלי - שהיא הדביקות בה'.

איך נוכל לזהות מה מגיע מה'אני' השטחי ומה מה'אני' האמיתי?

מה הקשר בין לשוב אל עצמי ולשוב אל ה'?

חסיד אחד היה רגיל ללכת בביתו ובעירו עם חליפה קצרה, כפי שהיה נהוג להתלבש באותו מקום לפי צו האופנה. אך כאשר היה נוסע אל הרבי שלו, היה החסיד פושט את החליפה הקצרה ולובש במקומה חליפה ארוכה כדרך החסידים. לאחר כמה שנים של החלפת חליפות, הרגיש החסיד כי אינו יכול עוד להעמיד פנים, והגיע לרבי בחליפה קצרה. כששאל אותו הרבי מה קרה, סיפר החסיד כי כבר שנים שהוא מתלבש כך, ורק מול הרבי העמיד פנים. אמר לו הרבי: **‘ואני הייתי בטוח, שלכל העולם אתה מעמיד פנים ורק אצלי אתה מתנהג באמת’...**

את תוכן תשובתו של הרבי לאותו חסיד, אנו יכולים למצוא גם בפסק הלכה. בהלכות ראש השנה בשולחן ערוך (סימן תר"ג ס"א) נפסק, כי גם אדם שבכל השנה אוכל פת עכורים, ישתדל בעשרת ימי תשובה להימנע מכך. אם אדם רגיל לאכול, ומתכוון גם לאחר יום כיפור לשוב ולאכול מפת עכורים - בשביל מה הוא עושה את ההצגה בעשרת ימי תשובה? תשובה: עשרת ימי תשובה הן הצהרת כוונות. בימים הללו אדם חושף את רצונו האמיתי, ובכך עובר את התהליך הקריטי ביותר בתשובה - הוא רוצה את מה שהוא באמת רוצה. האני העמוק שלו מדבר. מבחינה זו, עשרת ימי תשובה יותר אמיתיים מכל השנה כולה.

תרגיל: כתוב דו-שיח בין האני השטחי שלך לבין האני העמוק; מה כל אחד רוצה, מה הוא עושה ומהן תכניותיו לעתיד. עד כמה הם מצליחים להבין אחד את השני? עד כמה הם מצליחים לשכנע זה את זה?

לשוב למאדים?!

תהליך התשובה מלווה פעמים רבות בתחושת עייפות מתסכלת. זה נורא מעייף, לטפס על הר גבוה ורחוק כל כך, למי יש כוח?! וחוף מזה, אני רירי יודע שזה לא יחזיק מעמד, אז על מי אני עובד?! התחושות הללו יכולות לגרום לרבים מאיתנו לא לרצות להיכנס לכל הסיפור הזה. אך התשובה לתהיות הללו מתבאת לנו ממש מתחת לאף, בתוך המילה בעצמה: 'תשובה'.

האם תוכל לשוב למקום בו מעולם לא ביקרת? כנראה שלא. למאדים אולי תוכל **להגיע**, אך לא לשוב - 'לשוב' אפשר רק למקום בו כבר היית בעבר.

וכך מברר הרבי מליובאוויטש:

”מֵהִי הַעֲבוּרָה הַדְּרוּשָׁה בַּיָּמִים הַנּוֹרָאִים? תְּשׁוּבָה, תְּפִלָּה וְצַדִּיקָה. בְּמִבְט שְׂטָחִי נִרְאָה לְכַאוֹרָה, שֶׁשְׁלוֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ מְצוּיִים גַּם בֵּין לֹא יְהוּדִים לְהַבְדִּיל, וְהֵם: repentance, prayer, charity בְּרֵם, לְאַמְתוֹ שֶׁל דְּבַר, קִיָּם הַבְּדִל גְּדוּל וְיִסוּדֵי בֵּין שְׁלוֹשֶׁת הַדְּבָרִים כְּפִי שֶׁהֵם בְּבִנְיַי יִשְׂרָאֵל לְכַפֵּי שֶׁהֵם לְהַבְדִּיל, בְּעֵמִים. הַהֲבָדֵל מוֹצֵא אֶת בְּטוּיוֹ בְּעֵצֶם הַמְּלִים: תְּשׁוּבָה, תְּפִלָּה וְצַדִּיקָה. הַתְּרַגּוּם הַמְּדִיק לְלִשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ שֶׁל הַמְּלָכָה repentance הוּא: חֲרָטָה. וְאֵלּוּ בְּיִשְׂרָאֵל אֵין הַדְּבַר נִקְרָא בְּשֵׁם 'חֲרָטָה', כִּי אִם בְּשֵׁם 'תְּשׁוּבָה'. הַהֲבָדֵל בֵּין חֲרָטָה לְתְּשׁוּבָה הוּא קְטָבִי: חֲרָטָה מְצַיֶּנֶת הַתְּהוּוּת חֲרָטָה, חוֹרָה לוֹ עַל שֶׁעָשָׂה דְבַר לֹא טוֹב אוֹ עַל שֶׁלֹּא עָשָׂה דְבַר טוֹב וְרוֹצֵה הוּא לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ חֲרָטָה. תְּשׁוּבָה מְצַיֶּנֶת שִׁיבָה חֲזָרָה - יְהוּדֵי הוּא טוֹב בְּעֵצֶם וּרְצוֹנוֹ לְעֲשׂוֹת טוֹב, אֲלָא שְׂמִסְבוֹת שׁוֹנוֹת שְׂאִינָן בְּאַשְׁמָתוֹ כָּלֵל, אוֹ שֶׁהֵן בְּאַשְׁמָתוֹ הַחֲלָקִית עָשָׂה דְבַר לֹא טוֹב, וְאֵלּוּ בְּעֵצְמוֹתוֹ הוּא טוֹב. וְזוֹ מְשַׁמְעוֹת הַתְּשׁוּבָה: הוּא חוֹזֵר לְשִׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, לְ"אֲנִי" הַפְּנִימִי שֶׁלוֹ, וְהוּא מְגַלֵּה אֶת הַ"אֲנִי" הַפְּנִימִי שֶׁלוֹ בְּמִדָּה שְׁוָה יְהִיָּה הַשׁוֹלֵט בְּחַיּוֹ”.

(בשיחה מברארות משמעותן של כל שלושת המילים. כאן הבאנו רק את הביאור למילה 'תשובה').

(רבי מנחם מענדל שניאורסון, הרבי מליובאוויטש, 'לקוטי שיחות' חלק ב' עמוד 111)

אין פה 'סתירת פיות'. אנחנו לא נדרשים, לא יכולים, וגם לא רוצים להעלים בפתאומיות חלק מהאישיות שלנו. לפתוח דף חדש לחלוטין, זה לנסות להיות מי שאני לא, זה באמת להתחפש ונידון לכישלון. אין לזה סיכוי. להתחפש זה מעייף, וככל שאדם יותר רוצה לחזור בתשובה במובן הזה, הוא עוד יותר נלחץ ועוד יותר נשחק, מתוך הרגשה שנדרש ממנו להעפיל על הר גבוה, שאין קץ לטיפוס בו.

תשובה במובנה המקורי זה להפסיק להיות מי שאני לא, ולזהות דווקא את החטא בתור תחפושת מעיפת. להיות אני, כמו שאני באמת, זה הכי מתוק, משמח ומרענן. התשובה במובנה הנכון זה לא להעפיל על שום הר, אלא פשוט להסכים להיות בבית, להפסיק להשתטות עם דברים שזרים לי ולא קשורים אלי ולחזור להיות אני. לחזור בתשובה זה לא להתחפש לצדיק, אלא למצוא את הצדיק שמתחבא בתוכך ומחכה לך. לכל יהודי יש קשר בריא עם ה', ואם הוא היטשטש או נעלם, צריך לשוב ולמצוא אותו. זה כמו בפיזיותרפיה. אדם שידו לא מתפקדת כראוי זקוק לפיזיותרפיה. מה הוא עושה? הוא מתחפש! הוא לא יודע להזיז את היד, אבל הוא עושה כאילו כן! האם אין פה זיוף? יש! זיוף של הזיוף! טבעה של היד הוא לנוע בחופשיות ואילו חוסר התפקוד שלה הוא הדבר הלא טבעי. האימונים המלאכותיים - מטרתם להשיב את האדם לטבעו האמיתי. תשובה מורגשת כתחפושת, אבל האמת היא שתשובה זה להתחפש לאמת.

אם אדם היה נדרש להתאמן לעוף כציפור, הוא היה מתוסכל ועייף. אבל כשאדם שואף להיות בריא - הוא מלא אנרגיות, יש לו כוח עד בלי די. תהליך התשובה דורש מאמץ ומלווה גם בכאב לב, אך הכרה ברורה כי התהליך הוא טובתי האישית והטבעית, הופך את ההשקעה לכדאית. המאמץ נשאר מאמץ, אך המטרה איננה להתאמץ. המטרה קרובה, ולמעשה כבר נמצאת בתוכי: המטרה היא להיות אני, והכי אני זה להיות קשור לה'.

האם קרה לך שגילית כי משימה מסוימת ש'הפילו' עליך, היא בעצם אינטרס אישי שלך? מה השתנה בהרגשתך ובתפקודך? האם היית צריך פחות להתאמץ?

איש אחד בא לרבי ישראל מרוז'ין ואמר: "חוטא אני ורצוני לעשות תשובה". "ובכן", שאלו הצדיק, "מדוע אינך עושה?" השיבו האיש: "אני יודע כיצד עושים זאת". שאלו הצדיק: "וכיצד ידעת לחטוא?" ענה לו האיש: "עשיתי", ואחרי כן נודע ל"שחטאתי". השיבו הצדיק: "עשה כן גם עתה. חזור בך והחשבון יבוא מאליו"...

"הפוח שער לדופקי בתשובה" - הקב"ה פותח שער גדול אפילו לכאלו שהם בבחינת 'דופקי בתשובה', שהם רק דופקים ומקשישים בשעה.

(רבי נח מלכוביץ')

פרק ב על הדרך

לאחר שעסקנו בפרק הקודם בהגדרות של חטא ותשובה, נתקדם בפרק זה אל תהליך התשובה עצמו: נברר מה בתכל'ס השינוי שנדרש מאיתנו, ואיך אנחנו צריכים להסתכל על עצמנו כדי להגיע לשינוי הזה. נלמד על מקומו המשמעותי של הרצון בתהליך התשובה ומתוך כך נדון האם התשובה היא עניין של רגע אחד או תהליך ארוך. לסיים, נתבונן ברגשות הכאב והשמחה המלווים את השיבה אל ה' מבנה הפרק:

1. לא בשמים - תשובה זה להשתנות
2. קצת גמישות - כדי להשתנות צריך להעריך את עצמנו נכון
3. פשוט להסתובב! - הרצון עושה את השינוי
4. בבת אחת ולאט לאט - השינוי הראשוני והתהליך המתמשך
5. שמח או עצוב? - רגשות מעורבים בתהליך התשובה

תשובה לשמה

באחד מימות הקיץ, כחום היום, ישב הרב הקדוש רבי זושא מאניפולי ז"ל, בחצר שעל יד ביתו, להתקרר קצת. נכנס איש אחד, ופנה אליו בבקשה לתת לו תעודה בכתב שהוא נקי מעבירה, בשביל שיחזירו לו את ה"קפוסה" שלו. תמה רבי זושא, ולא ידע מה הוא סח. הסביר לו האיש, שאנשים חסידים תפסו אותו, פשטו מעליו את הקפוסה, ואומרים שחטא בעבירה ידועה, והודיעוהו שלא יתנו לו את הקפוסה רק אם יביא פתקה מרבי זושא שהוא נקי, או שחזר בתשובה. אמר לו רבי זושא: וכי מנין אני יודע שאתה נקי באמת? והאיש מתחנן לו ומפציר בו: מה אכפת לו אם יתן לי פתקא זו, ואציל את הבגד שלי? וכשראה, שכל דבריו לא הועילו לפעול על רבי זושא שיתן לו הפתקה, כעס ואמר: הרי אפילו אם הייתי מתחנן כך אל כומר – היה מרחם עלי! מששמע רבי זושא דברים אלה נתרגש מאוד וצעק בקול: הוי, אני גרמתי ליהודי שידבר דברים רעים כאלה! והתמרמר מאוד ונזדעזע בכל גופו, עד שמרוב התמרמרותו וזעזועו נפל לתוך התעלה של שפכין שהיתה בחצר. תכף קמה בהלה, ונתאספו הרבה אנשים מהשכנים ומהעוברים ושבים ברחוב והוציאוהו מהתעלה, הכניסוהו לחדרו והפשיטו את בגדיו, והלבישוהו בגדים יבשים, והשכיבוהו על מיטתו לנות, והוא, רבי זושא, שוכב במיטתו וצועק: הוי, אני הבאתי איש יהודי לידי דיבורים רעים! ואותו היהודי, תכף כשקמה הבהלה בחצר לרגלי נפילתו של רבי זושא לתעלה, התחמק ויצא אל הגן הסמוך והתחבא בין הזרעים לבל יראוהו, ושם התחיל להתבונן בדברי רבי זושא, ונתפעל מאוד ממסירת-הנפש שלו והרהר בתשובה. ומשראה שהיהודים שטיפלו ברבי זושא כבר הלכו להם, יצא ממחבואו ונכנס לחדרו של רבי זושא, והפציר בו שיתן לו תיקון על חטאיו, כי הוא חוזר בתשובה. אמר לו רבי זושא: הוי, אתה מתכוון להקפוסה ולא להתשובה... לא, רבי! – אמר לו האיש – אני מוותר כבר לגמרי על הקפוסה, ובלבד שיתן לי סדר של תשובה. ומשראה רבי זושא שהאיש חוזר באמת לאמתו בתשובה, קם מעל מיטתו, ישב לארץ, ואמר לאיש: אם כן נעשה שינוי יחד תשובה. והתחילו שניהם לבכות הרבה, עד שהחזיר את האיש בתשובה שלמה וגמורה מעומקא דליבא, ונעשה לירא-אלוקים אמיתי כל ימיו.

(סיפורי חסידים – מועדים, הרב זיין)

1. לא בשמים

נפתח בהגדרתו של בעל התניא למצוות התשובה:

”והנה מצוות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד. דהיינו שיגמר בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרד במלכותו יתברך, ולא יעבר עוד מצוות המלך חס ושלום, הן במצוות עשה הן במצוות לא תעשה. וזהו עקר פרוש לשון תשובה - לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמר כל מצוותיו... ולא כדעת ההמוץ שהתשובה היא התענית”.

(רבי שניאור זלמן מליאדי, ספר התניא, 'אגרת התשובה', פרק א)

אם בכל תחום חשוב להבחין בין עיקר וטפל, בנושא התשובה הדבר חשוב שבעתיים. התשובה קשורה לרגשות סותרים המתרוצצים בתוכנו - אשמה ויאוש, תקווה ושמחה, כאב ובושה - וקל מאוד להיסחף עם הרגשות ללא הבחנה נכונה בין עיקר וטפל. לכן, מלמד אותנו בעל התניא כי העיקר הוא התכל'ס - עזיבת החטא בלבד.

יותר קל להתענות ("כדעת ההמוץ") מאשר לעזוב חטא, אולי זה אפילו יותר מרשים - אבל העיקר הוא לשנות את ההתנהגות. יותר משחשוב כמה תבכה, תתאנח ותגנח על מצבך - חשוב שתחיה אחרת. יש בזה משהו מרגיע: 'הצלחה' לא נמדדת בכמות הרגשות שסיערו בך. אפשר לשחרר את עצמי מהמדידות העצמיות, עד כמה ואיך בדיוק הרגשתי, העיקר - בפועל להשתנות. ומצד שני, יש כאן רף גבוה; מתי לאחרונה הצלחתי באמת לשנות מעשים בעקבות החלטה? להתפלל מעומק הלב, להצטער או להתוודות - אפשרי בהחלט, אבל ממש להשתנות - מי יודע איך בכלל עושים את זה?

תן דוגמא לשינוי שהצליח בחיים שלך, ודוגמא נוספת למקרה של כישלון - כשרצית וניסית להשתנות, אך לא הצלחת. האם תוכל לאפיין מה גרם לך להצליח במקרה הראשון ולהיכשל במקרה השני? (אם לחשוב על עצמך זה קרוב מדי וקשה, נסה להתבונן בניסיון החיים של הסובבים אותך, ולמצוא דוגמאות פחות אישיות).

חשוב לציין, שגם בעל התניא בעצמו תולה את עזיבת החטא בתנועה של הלב: "דהיינו, שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה". במילים אחרות: איך עוזבים חטא? על ידי תהליך רגשי עמוק. אם היינו תוכנות מחשב, די היה בכתיבת פקודה, והופ! היינו מתנהגים אחרת. כמה פשוט וקל. אך אנחנו, ברוך ה', אנושיים ומורכבים, וחוויותינו בהווה נסמכות בהרבה על העבר. לא די בהחלטה נחושה: "די! אני מפסיק להתנהג כך!" כי זה פשוט לא מחזיק מעמד. המתכון היחיד להצלחה הוא הבשלה נפשית. רק תהליך נפשי, יכול לגרום לשינוי התנהגותי לאורך זמן. עזיבת החטא לא מתבצעת בידיים, היא חייבת להתבצע קודם כל בלב.

הנתיבות שלום' מגדיר זאת כך:

”וזהו יסוד ענין התשובה, לצאת מההוי של הפשע, הוי של רחוק מה' ומהקדשה, ולצור הוי אחר של דבקות בה'. וזהו מה שכתב הרמב"ם (משנה תורה הלכות תשובה ב'ד') כי מדרכי התשובה ש'משנה שמו מעשיו ומקומו', הינו שמשנה ההוי שלו. משנה את מציאות הנפש החוטאת על ידי שנוי שמו, כלומר אני אחר ואינו זה שחטא, ומשנה את המציאות של מעשיו כלם לטובה, הינו לא רק שמתקן את עצם המעשה הרע שעשה, אלא משנה את ההוי של כל מעשיו שיהיה מעשיו כדרך חשובה יותר... לאור הדברים הללו יתבהר הענין שאינו נותן מנוח לכל איש לבב, מה זה עשה אלוקים לו? שגם אם עושה תשובה במרירות עצומה ומקבל על עצמו כל עניני קבלות שיקימם במסירות נפש, והוא סמוך ובטוח שלא ישוב לכסלה, אחרי זמן מה הכל חוזר לקדמותו, ונשכח כל השבע ולא

נודע כי באו אל קרבנה. וזה מרפה ידי בעלי תשובה, שבעצמו אינו מאמין בתשובתו שהפעם כן תתקיים. אכן גורמי הדבר יש לנתח אותם על פי דברינו הנ"ל, כי החטא יש לו הוי שלם, והתשובה צריכה לצור הוי שלם אחר, מציאות חדשה, על ידי שנוי בנפש במעשה ובמקום. התשובה העמקה ביותר על עצם החטא, אינה תריס שלא יחזר לחטא, אלא אם כן משנה את ההוי והמציאות כי אחר הוא, וכל שאינו עושה תשובה משלמת, הינו שלא עשה מהפכה ושנוי במציאות חיי, אין תשובתו מתקימת...”.

(רבי שלום נוח ברובובסקי, 'נתיבות שלום' חלק א', פרק התשובה מאמר חמישי)

התשובה היא עולם שלם, לוקח זמן להבין את זה, ועוד יותר זמן להתמסר לעולם המופלא הזה. אין פה מעשה חד-פעמי שיפתור את התסבוכת, אלא תהליך שלם, שמורכב גם מרגעי-שיא פתאומיים וגם מתהליכים איטיים. לאחר הבשלה נפשית ראויה, השינוי המעשי ישתלב בטבעיות בחיי האדם, וייקבע בנפש כדבר יציב. כמובן שאי אפשר להמתין לנפש, והאדם מצווה להילחם במסירות נפש נגד כל פיתוי, ולא לחטוא בשום אופן - אך במקביל, עליו לקדם את עצמו, כדי לחיות בתודעה רוחנית נכונה יותר.

את השלבים הבסיסיים של תהליך התשובה נחלק לשלושה שלבים עליהם נלמד בקטעים הבאים: הכרה עצמית; התפנית - הרצון; בבת אחת ולאט לאט (מפתאומיות לתהליך מתמשך). מובן מאליו שהנפש גועשת ורועשת ולא עובדת לפי שלבים כל כך מסודרים ומוגדרים. החלוקה לשלבים באה כדי לאפשר את הדיון בהם ולא בשביל לקבוע מסמרות.

אדם ששב בתשובה יבחן את עצמו אם הוא מתנהג עם הזולת במידת הרחמים. תשובה אמיתית מביאה לידי הנהגה במידת הרחמים, כדברי הכתוב: "זשב ה' אלוֹקֵיךְ אֶת שְׁבוּתְךָ - וּרְיֹחֲמֶךָ" (דברים ל, ג).

(רבי שמלקה מניקלשבורג)

2. קצת גמישות

אל תנסה להיות צדיק גמור! זה אולי מפתיע אותך, אבל זה לא מה שאתה אמור לעשות. להיפך, המחשבה על 'להיות צדיק' היא לעיתים זו שתוקעת אותך, ורק אם תבין את זה תוכל סוף סוף לצאת לדרך.

כך כותב הרב קוק:

"בְּשֵׁאֲדָם רוּצָה לְהִיּוֹת דּוֹקָא צְדִיק גָּמוּר, קָשָׁה לוֹ לְהִיּוֹת בְּעַל תְּשׁוּבָה. עַל כֵּן רְאוּי לוֹ לְאָדָם שֶׁתָּמִיד יֵשִׁים אֶל לְבוֹ הַשְּׂאִיפָה לְהִיּוֹת בְּעַל תְּשׁוּבָה שְׂקוּעַ בְּרַעְיוֹן הַתְּשׁוּבָה וְשׂוֹאֵף לְהַתְגַּשְׁמוּתָהּ הַמַּעֲשִׂית, וְאִז תּוּכַל תְּשׁוּבָתוֹ לְהָרִים אוֹתוֹ לְמַעְלָה, עַד מֵדַת צְדִיקִים גָּמוּרִים וְלְמַעְלָה מִזֶּה."

(הרב אברהם יצחק הכהן קוק, 'אורות התשובה' יד, לו)

צדיק הוא למעלה, הוא כבר על הפסגה, ואתה - לא. ממש לא. אם אתה לא מסתדר עם זה שאתה נופל וקם, מחליט ושוכח, ושוב מחליט, אז עוד לא הסכמת לצאת לדרך. בעל תשובה חייב להיות גמיש, להבין שבין התקדמות להתקדמות עלולות להיות גם נפילות. אם צדיק חוטא - הוא נכנס להלם, כי הוא צדיק, והוא אף פעם לא חוטא. אך אם אנחנו נכנס להלם בכל פעם שניפול - לא נצליח להתקדם סנטימטר. מי שרוצה להיות דווקא צדיק גמור - לא יצליח בכלל להיות צדיק. כי על הפסגה הוא לא נמצא, ולמיומנויות ולטבלנות הנדרשות לטיפוס ולמכשולים שבדרך הוא לא מוכן להזדקק.

ההבנה שתוך כדי תהליך התשובה ישנן נפילות וצריך להתגבר ולהמשיך, היא האל"ף ב"ת של התשובה. וכך כותב רבי נחמן מברסלב:

"מִי שְׂרוּצָה לִילֵךְ בְּדַרְכֵי הַתְּשׁוּבָה צְרִיךְ לְחַגֵּר מִתְנַיִן, שִׁיתְחַזֵּק עֲצָמוֹ בְּדַרְכֵי ה' תָּמִיד בֵּין בְּעֵלְיָהּ בֵּין בִּירִידָהּ שֶׁהֵם בְּחִינַת: "אִם אָסַק שְׂמַיִם . . . וְאֶצִּיעָה שְׂאוֹל". הֵינּוּ בֵּין שִׁינְזָה לְאִיזָה עֲלִיָּה לְאִיזָה מְדַרְגָּה גְדוּלָּה, אֵף עַל פִּי כֵּן אֵל יַעֲמֵד שָׁם, וְלֹא יִסְתַּפֵּק עֲצָמוֹ בְּזֶה רַק צְרִיךְ שִׁיְהִיָּה בְּקִי בְּזֶה מְאֹד לִידַע וְלְהֶאֱמִין שֶׁהוּא צְרִיךְ לְלַכֵּת יוֹתֵר וְיוֹתֵר... וְכֵן לְהַפְּךָ שְׂאֵפִילוֹ אִם יִפֹּל, חַס וְשְׁלוֹם, לְמָקוֹם שִׁיפֹל אֲפִילוֹ בְּשְׂאוֹל תְּחַתִּיּוֹת, גַּם כֵּן אֵל יִתִּיאֵשׁ עֲצָמוֹ לְעוֹלָם וְתָמִיד יַחֲפֹשׂ וַיִּבְקֹשׂ אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וַיִּחַזַּק עֲצָמוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא בְּכָל מָה שִׁיּוּכַל. כִּי גַם בְּשְׂאוֹל תְּחַתִּיּוֹת נִמְצָא הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְגַם שֵׁם יְכוּלִין לְדַבֵּק אֶת עֲצָמוֹ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְזֶה בְּחִינַת: "וְאֶצִּיעָה שְׂאוֹל הַגֵּן".

(רבי נחמן מברסלב, 'ליקוטי מוהר"ן' ח"א תורה ו')

החיים דינמיים, הכול כל הזמן משתנה. אפילו הגוף שלנו בתנועה תמידית - הלב דופק ופועם בקרבנו, הריאות שואפות ונושפות ללא הפסקה. ואם הגוף כך, הנפש על אחת כמה וכמה. גם לנפש יש שאיפות - לנסוק לשמים ולשאוף לעוד ועוד קרבת ה'. אחרי שהצלחנו ועלינו עלולה להיות ירידה. עבודת ה' צריכה להתעדכן תוך כדי תנועה, כי מה שהיה נכון למצב הנפש של אתמול יכול להיות לא רלוונטי להיום. ככל שאדם מודע יותר לטלטלה התמידית הזאת, הוא יודע להתמודד איתה נכון, ואף לנצל אותה.

קיבעון הוא תמיד שלילי: אם אתה 'על הגובה', אל תעצור בשום מקום, רוץ הלאה! ואם נחתת לקרקע - אל תהפוך את זה להתרסקות ואל תיכנס לדיכאון. קח נשימה עמוקה, תבין שזה חלק מהתהליך, וקום! 'שְׂמִי שְׂרוּצָה לִילֵךְ בְּדַרְכֵי הַתְּשׁוּבָה צְרִיךְ לְחַגֵּר מִתְנַיִן, שִׁיתְחַזֵּק עֲצָמוֹ בְּדַרְכֵי ה' תָּמִיד בֵּין בְּעֵלְיָהּ בֵּין בִּירִידָהּ". בדרכי התשובה צריך **ללכת**, אי אפשר לעמוד. ללכת זה לוותר על הנוחות שבשיווי משקל שבעמידה, ולהתקדם מתוך הניגודים.

נשמה שנפלה וניצלה

הרבי מהר"ש מלובביץ' אמר פעם שהוא צריך לנסוע לפריז, ואיש לא ידע מטרת נסיעתו. נסעו עימו שני גבאים שלו, ושני גבירים, מחסידי הרבי, רבי מוניה מוניסזון ורבי ישעיה ברלין, באו אף הם לפריז. כשהגיע לפריז, שאל רבי ישעיה ברלין להרבי היכן להתאכסן, וענה הרבי: במלון אלכסנדר. מלון זה הוא מהגדולים ביותר בפריז, ובו היו מתאכסנים שרים ובני מלכים וכיוצא בהם. כשבאו למלון ביקש הרבי שיתנו לו חדר פנוי אבל הוא עולה ביוקר יותר ושכר מחלקה של שלושה חדרים. שני הגבירים התאכסנו במלון אחר, מפני היוקר. לאחר איזו שעות הלך הרבי אל החדר שמשחקים בו בקלפים, ישב אצל אברך אחד ששיחק בקלפים ומזמן לזמן שטה יין מכוסו. הניח הרבי את ידו על כתף האברך, ואמר לו: אברך! יין נסך אסור לשתות. ואחרי כמה רגעים הוסיף: יין נסך מטמטם את המוח והלב. היה יהודי! וסיים: שלום! והלך לחדרו בהתרגשות גדולה. רבי ישעיה ברלין אמר אשר מעולם עוד לא ראה את הרבי בהתרגשות גדולה כזו. כעבור שעות אחדות בא אותו אברך ושאל היכן נמצא האיש שדיבר עימו. ונכנס אל הרבי, ושהה אצלו זמן רב. ולמחרת היום נסע הרבי בחזרה לביתו. ואמר הרבי: זה כמה דורות שלא הייתה נשמה טהורה כזו, אלא שנפלה לעמקי הקליפות. ואותו אברך נעשה בעל תשובה גמור, והוא ראש למשפחה ידועה בצרפת, משפחת יראים וחרדים.

(סיפורי חסידיים - מועדים, הרב זיין)

האם הרב קוק התכוון שלא נשאף להיות בדרגות גבוהות? שלא נרצה להיות ממש צדיקים?

בספר הזוהר פירש את הפסוק "התנערי מעפר קומי" - "כהאי תרנגולתא דאתנערית מקיטמא" (כמו תרנגולת המתנערת מעפר). כלומר, כאשר התרנגולת מתפלשת בעפר, כל מה שינערו אותה בני אדם, לא יצליחו לנער אותה מן העפר. אך כאשר היא בעצמה תתנער, יתנער ממנה כל העפר בפעם אחת. וכך הוא גם לגבי נשמות ישראל: כשאחרים מנערים אותם תמיד נשאר עפר, אבל כשהם מנערים את עצמם - הם מנערים מעצמם הכל בפעם אחת.

(רמ"א אותיות)

3. פשוט להסתובב

בתוך כל יהודי, בכל מצב, מתחבא רצון טהור לה'. גם אם מתגלה ממנו רק ניצוץ אחד, הוא אמיתי לחלוטין! תנועה אחת, תזוזה קטנה - חושפת את האוצר האדיר הזה, ומשנה את כל התמונה. את העיקרון הזה למדה תורת החסידות מפסק הלכה! וכך כותב הרמב"ם:

"מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו, ולא רצה לגרש - בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן, מכין אותו עד שיאמר רוצה אני. ויכתב הגט, והוא גט כשר... ולמה לא בטל גט זה - שהרי הוא אנוס, בין ביד גויים בין ביד ישראל: שאין אומרים אנוס, אלא למי שגלחין ונדרחק לעשות דבר שאינו חייב מן התורה לעשותו, כגון מי שהכה עד שמכר, או נתן; אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה, או לעשות עברה, והכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו - אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך מי שאינו רוצה לגרש - מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העברות; ויצרו הוא שתקפו. וכיון שהכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני - כבר גרש לרצונו."

(משנה תורה הלכות גירושין, ב, טז, יח)

גט שניתן לאישה ללא רצונו של הבעל איננו גט. אישה שקבלה גט כזה נשארת נשואה לבעל, ואם תחתן חלילה עם אחר נישואיה לא יחולו וילדיה יהיו ממזרים. למרות זאת, אם בית הדין הכריח בעל על ידי מלכות, בנסיבות מוצדקות, לתת גט לאשתו - למרות שלמראית עין הבעל הסכים לתת את הגט רק בשביל להפסיק לספוג מלקות, הגט כשר. היות ובית הדין פסק שעל הבעל לתת גט לאשתו, ודאי שגם הבעל הפץ בכך. אלא שיצרו-הרע מתגבר עליו, ועל ידי המלכות מכניעים את היצר הרע - לא את הבעל!

מדעים! בהלכות חמורות כמו גיטין, בית הדין יתיר לאישה להתחתן עם אדם אחר והכול בגלל עיקרון אחד: שכל יהודי, בפנימיותו, רוצה לעשות את רצון ה'. גם בתוך יהודי כזה, שמעגן את אשתו ומסרב לציית לפסק של בית דין, קיים רצון של קדושה. אנחנו יודעים את זה כל כך בוודאות, עד שאין כל סיבה לחשוש לכשרותו של הגט!

הרצון הפנימי הזה, הוא הדבר החשוב ביותר בתהליך התשובה. ועל כך במקור הבא:

"כמו שבבחינת 'עשה טוב' יוכל האדם להמשיך מכל נקדה כל השלמות, ולעשות הראשית, כמו כן בבחינת 'סור מרע' גם כן נתן ה' יתברך כח באיש הישראלי, שבכל רגע שירצה יוכל להסיר כל כח הרע שבו, ולומר 'עד פה תבא ואל תוסיף', כמו שאמר אאמרו"ז זצוק"ל פרוש הפוסק "כרחק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו" (תהילים קג, יב) - הינו כמו אדם שעומד ופניו למזרח, וברגע אחת יוכל להפך עצמו שיהיה פניו למערב. כמו כן הרחיק ה' יתברך פשעינו מאתנו, הינו שברגע אחת יוכל האדם להפך עצמו ולהיות צדיק גמור. כמו שאמרו רבותינו ז"ל במסכת קדושין (מ"ט ע"ב): 'המקדש אשה... על מנת שאני צדיק, אפלו רשע גמור מקדשת, שמא הרהר תשובה בדעתו'. וזה בבחינת כדור עגל, שבכל נקדה ונקדה יכולים לעשות סוף לבחינת הרע וראשית להטוב הגמור."

(רבי יצחק יעקב מביאלא, 'דברי בינה' פרשת בהעלותך)

הרבי מביאלא מדבר על רגע המהפך: כאשר אדם נמצא בתוך חטא, הוא מפנה את הגב אל ה' ואת פניו אל כיוונים אחרים. התיקון הראשון והחשוב ביותר למצב הנפש הזה הוא - פשוט להסתובב! שוב 'להסתכל לה' בעיניים, ולהסכים שגם הוא יסתכל עלי. עוד לפני תיקונים ושינויים והחלטות וביצועים, פשוט להסתובב חזרה אל ה'. כשמסתובבים

מה פירוש המשפט: "לומר עד פה תבוא ואל תוסיף"? מה מיוחד בצורתו של כדור עגול? מהו הנמשל לכדור?

- אפשר אולי לגלות שאנחנו לא רחוקים כמו שחשבנו, או שאנחנו רחוקים הרבה יותר משהעלנו על דעתנו. בין כך ובין כך - המצב עכשיו טוב לאין ערוך. ה' נמצא מולנו, ניצב בקצה הדרך, יש לאן ללכת! זהו השינוי המשמעותי ביותר, ומכאן ואילך ההמשך הוא רק שאלה של זמן. יכולות עוד להיות מהמורות בדרך, אבל לפחות יש דרך, יש כיוון, אדם חש שהוא שוב שייך לה'.

את אותו עיקרון כותב בעל התניא:

"אף הענין הוא כי ענין התשובה הוא להשיב פנים בפנים אליו יתברך, כי הלא התשובה היא לשוב ולהתקרב אליו יתברך. ולכאורה לא שיה' לשון זה לגבי הקב"ה, דכתיב ביה ושכתוב בו: "את השמים ואת הארץ אני מלא" (ירמיהו כג, כד), ולמה צריך לשוב ולהתקרב אליו יתברך? ובמה נתרחק?

אלא הענין הוא כמשל שני בני אדם שעומדים זה אצל זה, רק שחוזרים ערף זה מזה. אין לה רחוק גדול מזה, ואין קרוב אלא בהחזרת פנים אל פנים. וכך הנה כתיב "וראית את אחרי ופני לא יראו" (שמות לג, כג), שיש בחינת פנים ואחוריים למעלה... ועל דרך זה יובן גם כן ענין התשובה, כי הנה כתיב "כי פנו אלי ערף" (ירמיהו ב, כז), פרוש 'כי פנו אלי' שפונים אליו יתברך בקיים תורתו ומצוותיו. אבל מכל מקום אין זה אלא בבחינת 'ערף' שאינו מבחינת פנימית הרצון מאהבה ותשוקה, אלא מצות אנשים מלמדה והולך בקרירות. והתשובה היא החזרת פנים בפנים להיות פנימיות רצונו ורצונו בתורת ה' ומצוותיו בשמחה ובטוב לבב מרב כל."

(רבי שניאור זלמן מליאדי, 'לקוטי תורה' פרשת אחרי מות, דיבור המתחיל "כי ביום הזה")

אי אפשר להתרחק מה' מכיוון שהוא נמצא בכל מקום. הריחוק שלנו הוא בהפניית העורף, והתשובה היא פשוט להסתובב חזרה ולהיות פנים בפנים. איך מסתובבים? חושפים, אפילו לרגע זעיר, מה אנחנו באמת רוצים. לחשיפה הזאת קוראים הרהור תשובה, להרגיש לרגע שאני בעצם מאוד רוצה את ה'. הרהור תשובה אחד מחולל מהפך שלם בנפש האדם, והוא מיד נקרא בעל תשובה! תוך שנייה! כמה זמן לוקח לחזור בתשובה? שנייה וחצי! בדיוק הזמן שלוקח להפנות את הפנים חזרה...

לא תאמינו, אך יש לכך השלכות הלכתיות מרחיקות לכת. הרבי מביאלא ציין בדבריו את דברי הגמרא המופלאים במסכת קידושין: הגמרא אומרת כי אם אדם רשע נתן טבעת לאישה ואמר לה שהיא מקודשת לו בתנאי שהוא צדיק גמור - היא מקודשת מספק, שמא הרהר בתשובה באותו רגע. שימו לב! הספק הוא האם הוא הרהר בתשובה או לא, אך אם היינו יכולים לדעת בוודאות כי הוא הרהר בתשובה, היא הייתה אשתו בוודאות! הרהור תשובה אחד הפוך אדם רשע לצדיק גמור - וזאת הגדרה הלכתית לכל דבר!

מניין מגיע אותו 'הרהור תשובה' מאיפה פתאום, לאחר הפניית העורף, מגיע הרצון לשוב? התולדות יעקב יוסף, תלמידו של הבעל שם טוב, מדבר על כך במקור הבא:

"על מה שאמרו רבותינו ז"ל: "בכל יום יוצא בת קול ומכריז 'שובו בני שובבים'". והקשה מורי והבעש"ט ממה נפשך! מאחר שלא נמצא שום אדם שישמע הבת קול איך מכריז, אם כן למה לן ולנו כלל הבת קול? ועל כרחק צריכין לומר שבאמת נשמע לאיזה אדם... והענין כי נמוס המלכות למעט בדבור, רק להבין הענין ברמז, וכן הוא למעלה "אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם" (תהילים י"ט, ד). ואם כן, הפרוזה היא במחשבה, ברמז, והן הרהורי תשובה שבאין לאדם בכל יום מצד הפרוזה. והמשפיל יבין להתבודד ולשפך שיחו לפניו יתברך שמו לשוב עריו. והחרש שאינו שומע להבין, פונה לפקח עצבות לבו בדברים המשפירים."

(רבי יעקב יוסף מפולנאה, 'תולדות יעקב יוסף' פרשת קדושים)

"כי עמך הסליחה למען תיורא" (תהילים קלד) - למען אשר ייראוך בני האדם, ראוי לך שתסלח לחטאי החוטאים. כי אם לא תסלח, יתיאשו מן התשובה ותוסר יראתך מעל פניהם.

(עץ הדעת טוב)

4. בבת-אחת ולאט לאט

ובכן, הרהור תשובה מחולל מהפך אדיר. אך האם בכך הסתיים תהליך התשובה? או שמא רק התחיל?!

הרהור תשובה יכול להיעלם ולהותיר אותנו בחשיכה. אין בכך כל ערעור על האמת והקדושה שהוא חשף ועל כך שהוא הפך את האדם לצדיק גמור, אך כדי שהצדקות הזאת תתבסס במהלך החיים, עלינו לרתום את המהפך הפתאומי לעבודה מתמשכת. ולעבודה המתמשכת אין קץ, כי תמיד יש לאן להתקדם.

שתי הרמות של התשובה אינן סותרות זו את זו, מכיוון שהן אינן מתייחסות לאותו מישור. הרהור תשובה פועל במעמקים על העמדה הנפשית, ומשנה את הכיוון בו האדם צועד. והעבודה המתמשכת מתייחסת להתנהלות היומיומית ולתיקון המעשים. שתי הרמות משלימות זו את זו: השינוי הנפשי הפנימי מניע את תהליך השינוי המעשי.

במקורות הבאים נראה את התשובה כתהליך מתמשך והדרגתי:

”כא להורות לנו דרך התשובה הנכונה. כי בכל עת שהאדם הולך במדרגה היותר גבוהה, צריך להוסיף בתשובה על יום אתמול שלא הגיע למעלה זו. וזהו פרוש הפסוק ”השיבנו ה' אליך ונשובה” (איכה ה, כא), פרוש – כאשר נתחיל לשוב בתשובה ונשובה עוד בכל פעם יותר. וזהו שכתוב ”שובי שובי השולמית” (שיר השירים ז, א), בכל פעם תשוב בתשובה. על התשובה של יום אתמול, תשוב היום במדרגה יתרה כנ”ל.”

(רבי שלמה מרדומסק, 'תפארת שלמה - מועדים', שבת תשובה, ד"ה "והיה כי יבוא אליך")

רבי שלמה מרדומסק מדבר על 'דרך התשובה הנכונה' בתור דרך שבה האדם צועד. במהלך הצעידה ישנה התקדמות מתמדת. לא מייחלים לקפיצת הדרך ולא עומדים במקום. גם אם הגענו רחוק והתקדמנו הרבה, תמיד נוכל להגיע לתשובה ברמה גבוהה יותר. התשובה וההתקדמות של אתמול, גם היא צריכה תשובה ותיקון - בהתקדמות חדשה!

אסור לנו להסתפק ב'הרהור תשובה' ואפילו לא בהתקדמות של יום אתמול, אך יחד עם זאת, ה' יתברך לא מצפה מאיתנו שנצעד את כל הדרך ביום אחד. רבי יוסף יצחק מליובאוויטש ממשיך את ההדרגתיות שבתהליך התשובה לפריעת חוב בין אדם לחברו:

”יש לבאר על פי המשל שאמר רבנו הגדול זצוק”ל (ובעל התניא). כמו אדם שהוא חייב סך גדול עצום ומסוים, ואין ידו משגת לשלם כל חובו אלא מחצית החוב. והוא אדם ישר, אשר ישר לבבו מעוררו לשלם כל חובו, אבל אין ידו משגת לשלם רק מחצית החוב. ומחצית זה גם כן אינו באפשרי לשלם לו בפעם אחת, כי אם קמעא קמעא ברבוי שנים.

והיה אם למי שחייב לו הוא טוב, ומסכים על האדם החייב אשר ישלם לו כפי השגת ידו רק מחצית החוב, וגם מחצית זה ישלם באופן שיכול, קמעא קמעא במשך רבוי שנים. הנה אז האדם החייב משתדל בכל כחו לשלם כל חובו, והוא אדם ישר, שבאמת מצד ישר לבבו חפץ הוא לשלם כל החוב אלא שאין ידו משגת. הנה קרוב האדם שהוא חייב לו פועל בו עוד יותר רבוי ההשתדלות, עד שיכול להיות כי ישלם לו כל החוב, או בכל אופן יותר ממה שחשב תחלה.

אבל אם האדם שהוא חייב לו הוא קשה וחסין כי ישלם האדם החייב כל חובו ובפעם אחת דוקא, הרי מתרשל האדם החייב ומתבלבל ואינו משלם כלום.

וכן הוא בענין התשובה, שאנו אומרים 'ותלמדנו ה' אלקינו להתודות לפניך... למען נחדל מעשך ידנינו' (תפילת יום הכפורים), והנה האדם החייב ואינו פורע כלל

לתפנית המדהימה של רגע התשובה קודמים תהליכים לא-מודעים. ה' קורא לנו ומתגעגע אלינו, והקריאה הזו מהדהדת בבת-קול המעוררת אותנו לשוב. קולה של הבת קול אינו נשמע באוזניים אלא ברחשי הלב. בשקט, בעדינות, מעורר אותנו ה' לשוב אליו. לתהליך התשובה הגלוי קודם תהליך סמוי. עוד לפני שאדם מחליט לזוז, ה' מנענע ומעורר אותו, ופתאום... הבן-אדם מתעורר ומשתוקק לה'. המבחן שלנו הוא ביכולת ההקשבה. עד כמה אנו מוכנים לשמוע את ההכרזה של בת הקול, את הרהורי התשובה שעולים בתוכנו בצורה ספונטנית - ועד כמה אנו מוכנים ללכת בעקבותיהם.

לעיתים, הרצון של התשובה מתבשל לאיטו. קולה של הבת קול מתנגן באוזנינו, אבל אנחנו עדיין לא ממש מקשיבים לו. יש בנו געגועים לקדושה, אך עדיין לא מתעוררת בנו החלטה של ממש. גם לגעגועים הללו יש ערך, ערך רב. ישנה אמרה שעברה בין חסידים, שאפילו אם אדם מרגיש שאין לו כוח לרצות, אלא שהוא רק 'רוצה לרצות', או שרק 'רוצה לרצות לרצות' - גם זהו רצון! גם רצון קלוש - רצון של קדושה הוא, והוא מחלץ את הנפש מריחוקה ומקרבת אותה לה'.

לדיון בכיתה:

לאור הנלמד, כמה זמן לוקח לחזור בתשובה? אם זה לוקח הרבה פחות מדקה, האם לחזור בתשובה זה קל או קשה?

אם לחזור בתשובה זה קל, האם זה אומר שזהו תהליך שטחי? דברים עמוקים חייבים להיות קשים או לקחת הרבה זמן? (השוו לדברים עמוקים אחרים: ברית מילה, 'הרי את מקודשת', הנחת תפילין...)

אם אפשר לחזור בתשובה בעמקות, במהירות ובקלות, למה תמיד לוקחים את זה כל כך קשה?

תרגיל רצון: סבב כיתתי - כל אחד מספר או כותב מה הוא רוצה לעשות עם עצמו. מסקנה: כולם רוצים דברים חיוביים. כל אחד מגדיר אחרת מה חיובי, אבל כולם רוצים חיובי.

האם חווית פעם סיטואציה, בה משפט אחד או זיק אחד בעיניים שינה הכול? משפט במקום / לא במקום שהפך את האווירה?

5. שמח או עצוב?

לאחר שלמדנו שלושה מרכיבים של תהליך התשובה, נדון כעת ברגשי הלב המלווים אותנו בכל השלבים.

התשובה, יש לזכור, היא מצווה מדאורייתא. יש משהו במצווה הזאת, שהוא נעלה על כל המצוות. התשובה מתקנת עיוותים ומשלימה חללים שנוצרו על ידי חטאים במצוות עשה ולא-תעשה. ולכן, אם את כל המצוות יש לקיים בשמחה, אז את מצוות התשובה על אחת כמה וכמה. וכך כותב רבי אלימלך מליז'ענסק:

"התורה ניתנה בסיני למען ילמד אדם להיות תמיד מוכנע גדול ונבזה בעיניו, כדרך שעשה ה' יתברך ברוב הוא, שפאס בהרים הגבוהים ובחר בהר סיני הנמוך מכולם... רק לזה צריך האדם שלא יתעצב מחמת גדול הכנעה, וזה הוא מניעה גדולה מעבודת הבורא יתברך, לכן הזהירה תורה עליו שיראה להיות תמיד בשמחה, כי אין השכינה שורה מתוך עצבות... ואם יאמר האדם ואיך אוכל לשמוח כיון שהרבתי לפשוע? ולזה אמרה תורה: אף על פי כן יראה לעשות תשובה בשמחה, ויתחזק עצמו לאמר הרי אני כאלו נולדתי היום הזה, ולא אשוב עוד לכסלה! וזה נקרא חידוש שנתחדש בכריה חדשה!"

(רבי אלימלך מליז'ענסק, 'נועם אלימלך' פרשת במדבר)

עצם התשובה היא הדבר המשמח ביותר - אנחנו הופכים להיות אנשים חדשים, ומתראים מחדש עם ה'. אך יחד עם זאת, ברור שיש בתהליך התשובה גם מימד של צער וחרטה עמוקים על העבר, המלווים בכאב גדול. הן הכאב והן השמחה מוכרחים בתהליך התשובה ומעידים על העומק שבתשובה. מעבר לכך, הכאב והצער כרוכים זה בזה ותלויים אחד בשני. וכך מבאר זאת האדמו"ר האמצעי מליובאוויטש:

"יש כאן שני דברים: האחד שנתק ונבדל ונתרחק ממקום טמאה... כל שיתמרמר בלבו על החטא, יותר נתק ונתרחק משם. ובזה עצמו יש בחינת קרוב אל ה' יותר, והוא מה שכתוב: 'ושבו אל ה'' (הושע י"ג), כמו הרוח שתשוב אל ה'. ואין לחלק בזה כלל וכלל. שודאי לפי ערך הרחוק מן המות והרע, כך ערך קרובו אל החיים והטוב שהוא התשובה אל ה'. ואף על פי שהן שתי תשובות: אחת - תשובה מן הרע שנקרא רחוק והבדלה, והשנייה - תשובה אל ה' שהיא הקרוב והדבוק, הכל אחד ממש במשקל אחד כי היא בהא תליא וזה בזה תלוי ממש. כמו השב מארץ מרחק, כל שיתרחק יותר משם יתקרב יותר לארץ אהוהו.

ומכל מקום במהות אפן התשובה שני הפכים הן. שזה בא בתכלית העצב ומרת הנפש, וזה בא בתכלית השמחה וחדות הנפש. כי הנה על עצם רחוקו מאלוקים חיים יתמרמר בנקדת הלב, ותכף ומיד בכה יבכה על חטאת נעורים. ואם לאו, לא נקרא תשובה אמיתית כלל כידוע, וכמו שאמר דוד: "אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי וכו'" (תהילים ו'), והוא בקריאת שמע על המטה והרוחץ פניו בדמעות מתן לצלם אלוקים שפגם. ומיד בזכרו שפגם החלט בלבו ושם באמת ולא יסור עוד לקלקולו וידבק נפשו אחרי ה' ותורתו, זהו הנקרא תשובה אל ה', ובא לכלל שמחת הנפש מאד מאד. כי במה שנפטר מן הרע ומות רוחני ויצא מן החשך, ישמח לבו כמו שהיה יוצא מן המות הגשמי, כי ענש מות הנשמה גדול הרבה מענש מות הגופני כידוע."

(רבי רב בער מליובאוויטש, 'הארמו"ר האמצעי', 'דרך חיים' שער התשובה פרק א')

האדמו"ר האמצעי מבחין בין שני חלקי התשובה - ההתרחקות מהרע, והדביקות המיוחדת בה'. הראשונה מלווה בכאב ומרירות עצומה, והשנייה גורמת לשמחה ותקווה. על אף ששני החלקים הם הפוכים לחלוטין, הם פועלים בנפש בו-זמנית. ככל שהאדם מתנתק מהרע הוא מתקרב יותר אל הטוב. אי אפשר להתנתק מהרע ולהישאר סתם

נקרא 'עשקו', אמנם על ידי 'ותלמדנו להתודות לפניך' ואתה טולח לנו, ולפרע החוב כפי השגת ידנינו, וגם זה קמעא קמעא, הנה על ידי זה נחדל מעשק ידנינו, שפליחה זו נותנת כח ועז להשתדל בכל מיני השתדלות לשלם החוב."

(רבי יוסף יצחק מליובאוויטש, מאמר "כי עמך הסליחה" תש"ט)

הלגיטימציה להתקדמות איטית, מעודדת את האדם להצליח. ה' לא תובע מאתנו להתקדם בקצב שאיננו מסוגלים אליו, ולא נכון שאנחנו נדרוש זאת מעצמנו.

ידי שמח

הבעל שם טוב ז"ל בא פעם לעיר אחת קודם ראש השנה, ושאל מאנשי העיר מי הוא בעל-התפילה אצלם בימים הנוראים, והשיבו לו כי הרב דמתא הוא הבעל-תפילה. שאל אותם הבעל שם טוב: איך הוא מתנהג בתפילותיו? והשיבו לו, כי ביום הכיפורים הוא אומר את כל הווידויים בניגונים שמחים מאוד. וישלח הבעל שם טוב לקרוא אליו את הרב, וישאל אותו על פשר הדבר, והשיבו לו הרב: הנה העבד הפחות והנבזה של המלך, שמלאכתו לגרוף ולנקות את החצר ממי-השופכין ומלכלוך וטינופת, למען תהיה חצר המלך נקייה ויפה, כשהוא אוהב את המלך, אזי בעת גורפו את הצינורות ובעת עבודתו במלאכת הניקיון, הוא שמח מאוד על שמנקה את חצר המלך, ומזמר אז ניגוניו בשמחה, שעושה נחת רוח למלך... אמר לו הבעל שם טוב: אם כבודו מתפלל בכוונה זאת, יהי חלקי עימו.

(סיפורי חסידים - מועדים, הרב זיין)

פרק ג אמצע הדרך

דרכו של החוזר בתשובה זרועה בהרבה מכשולים. על אף כל הכוונות הטובות, היצר הרע טומן לנו מחשבות של ייאוש וחוסר אמון בעצמנו או בדרך התשובה. ולכן, הכלים החשובים ביותר במסלול התשובה הן העצות שדוחפות ונותנות כוח להמשיך ולצעוד בחכמה בדרך התשובה.

פרק ג מתמקד בכמה תובנות ועצות של חיזוק והדרכה, שמכוונות את דרכו של החוזר בתשובה:

1. **לוחמה פסיכולוגית** - הדרך להתמודד מול הנשק המסוכן ביותר של היצר הרע: הייאוש
2. **כל מילימטר קילומטר** - החשיבות העצומה של כל מעשה טוב וצעד קדימה
3. **חושך לא מגרשים במקלות** - המיקוד צריך להיות להוסיף בטוב ולא בהתעסקות עם הרע
4. **צעד אחר צעד** - לתכנן את צעדינו ולא לצפות לשינוי מייד

כך תלוי באוויר. כשאדם נוסע ממקום למקום, כל קילומטר שמרחיק אותו מתחנת המוצא מקרב אותו בדיוק בקילומטר אל היעד. משום כך, כשאנחנו מתקדמים בכביש שמרחיק אותנו מהנפילות שלנו ומחזיר אותנו הביתה, אל ה', רגשות סותרים ממלאים את הלב. אשמה-בושה-צער וחרטה מחד, ותקווה-רעננות-שמחה ואושר מאידך. ככל שהחרטה על החטא עמוקה יותר, כך גם שמחת התשובה. כל דמעה של חרטה, הופכת להיות דמעה של התרגשות.

מצא דוגמא מהחיים למצב בו רגשות הפוכים לחלוטין ממלאים את הלב. האם הסתירה הרגשית היא טבעית או מבלבלת?

האם אתה מכיר אווירה של תשובה במרירות או בשמחה בלבד? מה יאמר על כך האדמו"ר האמצעי?

ראינו כיצד הכאב על הריחוק מה' והשמחה על הקירוב אליו, יכולים לשכון בנפש בו זמנית. במקור הבא נלמד מדברי הבעל שם טוב ונראה, שהקירבה עצמה יכולה להוליד כאב של תשובה. אם הדימוי הרגיל של וידי הוא של בקשת סליחה מתוך עמדה של ריחוק וניכור, מחדש הבעש"ט שאפשר אחרת - להצטער מתוך עומק של קרבה ואהבה:

"פרוש הבעל שם טוב על פסוק "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע" (תהילים צד,א), על פי משל לאיש כפרי אחר שמרד במלך, שהכה ורגם איקונין של מלך או כיוצא בזה. ומיד עשה המלך אותו לראש והעלהו ממדרגה למדרגה עד שנעשה משנה למלך, וכל מה שהיטיב המלך עמו יותר והביאו ליותר מדרגה וראה יותר כבוד המלך ומשרתיו והנהגותיו, היה יותר צער לזה שהיה בן כפר בזכרו שמרד נגד המלך הגדול הרחמן הזה, ומה שהיה ראוי לענש הוא מיטיב עמו יותר.

והמלך עשה בכונה מכוונת, שאם היה ממיתו היה צער לפי שעה ותו לא, מה שאין בן בדרך הנ"ל מצטער כל ימיו ומוסיף תמיד תמיד כשעולה ליותר גדלה מוסיף יותר צער על צערו, איך מלאו לבו למרד עיני כבודו.

וזהו שכתוב "אל נקמות הוי", רוצה לומר שנקמות ה' יתברך הוא ע"י מדת הרחמים ושם הוי"ה מציין למידת הרחמים שלא כמלך בשר ודם, והוא כי "אל נקמות הופיע", רוצה לומר שהנקמה הוא במה שהופיע לו מגדלתו, ובראותו גדלת המלך ובזכרו שמרד נגד מלך זה אין לה צער גדול מזה".

(רבי ישראל בעל שם טוב, 'כתר שם טוב' אות ק"ח)

אם אנו נכשלים, 'נקמתו' המתוקה מאוד של ה' היא לקרב אותנו אליו. ככל שהקירבה גדילה, כך גם הכאב על הצער שגרמנו כביכול לה, הולך ונהיה עמוק יותר. הדביקות גורמת לחוש את כאב החטא, וכך נוצר וידי כואב-צורב ומתוק.

א. לוחמה פסיכולוגית

בכל הדורות, לוחמה פסיכולוגית הייתה שותפה משמעותית במהלכים צבאיים. באמצעים שונים ומגוונים זרעו האיובים ייאוש וחרדה בקרב אזרחי המדינה שכנגד, ובכך השיגו את מטרותם. גם היצר הרע משתמש בלוחמה פסיכולוגית: הוא משגן באוזנינו שוב ושוב, שאין לנו סיכוי, שבאמת לא נצליח לחזור בתשובה ולא נפסיק לחטוא.

האמת היא, שתקופת אלול-ראש השנה-יום כיפור זו תקופת הפריחה שלנו. אנחנו סוף סוף מקבלים את הכוח להשתנות באמת. אין נפלא מזה! אך משום מה, לעיתים אנו מוצאים את עצמנו מתייחסים לאלול ולימים הנוראים בכבודות ומתח שלילי. הסיבה לעצב הצובע את הנס הגדול בעולם (התשובה) בצבעים קודרים, נעוצה במעשה הבא: חסידים אמרו שכאשר גילה השטן שה' נתן אפשרות לחזור בתשובה הוא היה מודאג מאוד. הוא הרי כל כך מתאמץ להחטיא אנשים, ואם ה' ייתן להם אפשרות לתיקון אז יצא שכרו בהפסדו! ומה יעשה?... לאחר כמה זמן נראה שוב השטן מחייך, הוא מצא פתרון! הוא יעטוף את התשובה בכמות כל כך גדולה של ייאוש, עצבות ומרה שחורה, שאף אחד כבר לא יעז להתקרב אליה...

על המכשול הגדול שטומן הייאוש לבעל התשובה, מדבר רבי נתן מברסלב במקור הבא:

“עיקר קיום התורה שצריכין להיות עקשן גדול בעבודת ה' לעשות הדבר שבקדושה אפילו דרך עקשנות אפילו אלפים פעמים, ולכלי להסתכל על שום חלישות הרעת שהבעל דבר ויצר הרע מחליש דעתו, רק לעשות ולחזור ולעשות הדבר שבקדושה אפילו אלף פעמים ... כי הכל מלאים חרשות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל, אכל על פי רוב עיקר עיכוכו מתשובה הוא מחמת חלישות הרעת, שנדמה לו שאין מועיל לו עוד תשובה לריבוי עוונותיו העצומים מאוד, ובפרט אותן שהתחילו כבר להתעורר משנתם להתחיל לשוב לה'. יתברך ועסקו בתורה ומצוות איזה זמן זמנים ואחר כך נפלו מזה, והעיקר הוא מחמת חלישות הרעת...”

(רבי נתן מברסלב, 'ליקוטי הלכות', הלכות בשר בחלב הלכה ה)

כל מחשבה של רפיון או ייאוש מגיעה מהיצר הרע! הוא פשוט פוחד שנברח לו. עלינו להיות עקשנים כפרד, זאת אומרת: אפילו אם נשכח את כל הסיבות למלחמה, נמשיך להתעקש סתם כך, התעקשות לשמה...

יחד עם זאת, כדאי מאוד לזכור שיש לנו סיבות טובות מאוד להתעקש. עלינו לחסן את עצמנו מהלוחמה הפסיכולוגית על ידי מחשבות משלנו: אני ודאי אצליח! אני הרי רוצה לעשות את רצוני של ה', וזה שם אותי בצד החזק! ה' רוצה בטובתי ועומד לצדי כל הזמן. "ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו" (קידושין ל"ב) - זה נכון, ללא עזרה מלמעלה אין לנו שום סיכוי לנצח את היצר הרע. אבל ה' עוזר כל הזמן. וגם אם יהודי נפל בחטא והובס - ה' לא עוזב אותו לרגע. מחשבה של ייאוש היא מחשבה של כפירה בנוכחותו של ה' ובאהבתו אלינו, וכפי שמבטא זאת בחריפות הנתיבות שלום' במקור הבא:

“מה שאמר מרן הקדוש מקוברין זי"ע שיהודי אשר עבר על העברה החמורה ביותר בתורה ואח"כ אינו יכול לעמד בתפלה ולשפך שיחו לפני ה' יתברך, לא דרך על מפתן החסידות, ואח"כ הוסיף: על מפתן היהדות.

ואיך באמת יכול יהודי לאחר שעבר עברות חמורות להתיצב בכזו חזקה לפני השם יתברך. אלא כפי אשר יהודי מאמין בכחירות ויודע ש"בנים אתם לה' אלוקים" (דברים י"ד, א) בכל מצב שהוא, דהלכה כר' מאיר שבין כך ובין כך נקראו 'בנים', הרי אף במצב הגרוע ביותר יש לו פנים להתיצב לפני אביו שבשמים.

וכלשון המדרש (דברים רבה ב, כד) ש"הקב"ה אומר לישראל חזור בך בני, והיה הפן משלח ואומר לאביו באלו הפנים אני חוזר בך, ואני מתבייש לפניך. והיה אביו משלחו ואומר לו, בני יש בך מתבייש לחזור אצל אביו? ואם אתה חוזר, לא אצל אביך אתה חוזר?!"

(רבי שלום נח ברובסקי, 'נתיבות שלום', קובץ שיחות למשמרת ראשונה, עמ' מח)

לאן יש לנו לחזור אם לא לאבינו שבשמים? בושה בעקבות חטא צריכה להיות ברגש העמידה מול ה' אך לא להביא לניתוק ממנו. אם מרוב בושה אדם מתייאש ומתרחק, סימן הוא שהבושה צמחה מאותו מקום שיצא החטא! אין לנו מישהו בעולם, שיותר מבין אותנו ואוהב אותנו ומצפה לנו מה' יתברך. הוא אף פעם לא יתפטר מתפקיד אבינו שבשמים, ולמרות הבושה והחולשה העצומה שאחרי החטא - בתוך הלב פנימה עלינו לדעת כי תמיד יש לנו מקום אצלו, ואין לנו מה להתבייש מלפנות אליו.

חשוב: אם יהודי שחטא אינו מרגיש בנוח לשפוך שיחו לפני ה', סימן שהוא מודע לחומרת מעשיו. מצבו טוב בהרבה ממישהו שמסוגל סתם כך לעמוד לאחר חטא, ולהתפלל. מדוע אמר הרבי מקוברין כי אדם כזה לא דרך על מפתן היהדות?

אין מה לבוא אלי

הרב הקדוש ד"ר גורדון ז"ל, שהיה מתחילה בעל עבירה ואחר כך נעשה בעל תשובה גדול וממקורביו של הרב הקדוש המגיד זצ"ל, שאל פעם את המגיד עצה על מה שלפעמים מבלבל אותו מחשבות ממעשיו הרעים הקודמים.

ואמר לו הרב המגיד זצ"ל על דרך משל, לאחד שהיה לו בית מרזח, שהגויים היו באים שם תמיד לשתות יי"ש, וגם בלילות היו באים לשתות. אחר כך עזב את הפרנסה הזאת ונעשה סוחר יערות ועשיר גדול, אך הגויים הרגילים כאן ביי"ש באים בכל לילה להעיר אותו שיתן להם יי"ש לשתות, אזי הוא עונה להם בכל פעם, שאין זה כבר פרנסתו ואינו שייך לזה, עד שהם מתרגלים שאין להם כבר מה לבא אליו. וכמו כן ישיב למחשבותיו ממעשיו הקודמים הבאים ודופקים על דלתי לבו, איני כבר אותו האיש, אני כבר בריה חדשה שאין לי שום שייכות למחשבות כאלו, ואז יפרשו כבר ממנו.

(בית אברהם עמ' רג)

לו היו אומרים לי שלא אוכל לשוב בתשובה, הייתי טוחן רקיע ושמיים, ושב!

(רבי מענדל מקוצק)

רבי ישראל מרוז'ין הסביר פעם: הקדוש ברוך זוכר רק הנשכחות. הכיצד? כשאדם עושה מצווה ושוכח אותה ואינו מזכיר טובה לעצמו, את אותה מצווה זוכר הקב"ה. אבל אם האדם זוכר את המצווה ומחזיק טובה לעצמו, אזי אין הקב"ה רוצה לזכרה. וכן הדבר גם בעבירות. אם עשה אדם עבירה ושכח אותה מבלי להצטער עליה, זוכר לו אותה הקב"ה. אך אם האדם עבר עבירה והוא זוכר אותה ולבו מיצר לו על כך, אין הקב"ה רוצה לזכרה.

2. כל מילימטר קילומטר

לא רק שבעתיד נצליח, כבר עכשיו אנו מצליחים! מאוד! כל צעד שלנו הוא הצלחה, כל פנייה שלנו וכל תנועה שלנו מקדמת אותנו. כך כתוב בזוהר: "לית רעותא טבא דיתאביד מקמי מלכא קדישא" ואין רצון טוב שאובד מלפני המלך הקדוש (זוהר חלק ב' ק"ג ע"ב). שום דבר לא הולך לאיבוד. כל תפילה, כל מעשה, כל מאמץ, ואפילו רצון קטן – שום דבר לא הולך לאיבוד. ה' רואה את זה וסופר את זה, והקדושה המצטרפת בנשמטנו מצטרפת למלחמה הגדולה. לא רק שבסוף נצליח, ההצלחה הסופית מורכבת ממאות אלפי הצלחות ביניים. כל הצלחת ביניים שכזאת היא רכוש רוחני, המזין אותנו לנצח.

גם הנקודה הזו מתבארת היטב בדברי רבי נתן מברסלב:

"על ידי כל בקשה ובקשה, ועל ידי כל דרישה ודרישה שדורש ומבקש ומחפש למצוא כבוד קדושתו יתברך, ועל ידי כל תנועה ותנועה שפונה לקדושה, על ידי כל זה זוכה בכל פעם לשבר חומות ברזל ודלתות נחושת. אף על פי שאחר כך מתגברים עליו בכל פעם רחמנא ליצלן, אף על פי כן אין יגיעו לריק ח"ו, ואין שום תנועה שפונה להקדושה נאכדת. ואם הוא חזק ואמיץ לבקש ולחפש יותר אף אם יעבור עליו מה, בודאי סוף כל סוף יזכה למצוא אותו יתברך..."

(רבי נתן מברסלב, 'ליקוטי הלכות', הלכות גביית חוב מיתומים ג, יז)

את הכוח העצום שיש בכל מעשה טוב, אפילו בודד, אנו מוצאים כבר בדברי הרמב"ם בהלכות תשובה:

"לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כלה, כאלו חציו זכאי וחציו חייב; וכן כל העולם, חציו זכאי וחציו חייב: חטא חטא אחד – הרי הכריע עצמו והכריע את כל העולם כלו לכף חובה, וגרם להם השחתה; עשה מצוה אחת – הרי הכריע עצמו והכריע את כל העולם כלו לכף זכות, וגרם להן תשועה והצלה. זה הוא שנאמר "וצדיק יסוד עולם" (משלי י, כה), זה שצדק עצמו הכריע את כל העולם כלו והצילו".

(משנה תורה, הלכות תשובה, ג, ח)

לפני החטא, על האדם לזכור את החצי הראשון של דברי הרמב"ם, ולפתח מלהכריע את העולם כולו לכיוון שלילי. אך אחרי החטא, כשאדם מתחיל לשוב בתשובה, עליו לשנן את החצי השני, ולדעת כי כל צעד שלו מקדם את העולם כולו. לא משנה לאיפה האדם נפל, המצווה היא מצווה. וכל מצווה מצטרפת לחשבון הגדול – להצלת נשמתו הפרטית ולהצלת העולם כולו.

הכח הגדול שיש לכל מעשה קטן נובע מאהבתו ורחמיו של ה' אלינו. ה' מנצל כל הזדמנות והתעוררות מצידנו, כדי לקרב אותנו אליו. וכדברי חז"ל, שה' אומר 'פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו' (מדרש שיר השירים רבה פרשה ה, ב). ה' מבטיח לנו שהוא יקדם אותנו הרבה יותר מהר ממה שאנחנו נקדם את עצמנו – 'בא ליטהר מסייעים אותו' (שבת ק"ד ע"א). וכך מבטא זאת הבית אברהם מסלונים:

"על פי מאמר הרב הקדוש מלכוביץ': על דרך משל לכן מלך שנתרחק מאד, ואמר לו המלך 'שובה אלי בפסיעות קטנות ואשוב אליך בפסיעותי הגדולות'."

(רבי אברהם מסלונים, 'בית אברהם' עמוד קצו)

ה' יכול הכול, הרבה יותר ממה שאנחנו מסוגלים לעשות ואפילו לשער. לאן הוא יקח אותנו איננו יודעים, אבל מה שבטוח זה שאנחנו צריכים לצעוד לקראתו. כל צעד קטן שלנו מביא לצעד ענקי מצידו של ה', ולהתקדמות אדירה בדרך למפגש איתו.

3. חושך לא מגרשים במקלות

אחת הנטיות המסוכנות של כל מי שרוצה לתקן את עברו ולשוב בתשובה, היא ההתעסקות הבלתי פוסקת עם הרע. מתוך כוונות טובות עלול הבעל תשובה להסתובב סחור סחור סביב כל הלא טוב שעשה: הוא מתחרט, משחזר את העבירה ושוב מתחרט, שואל את עצמו 'למה זה קרה לי?' ומבטיח לעצמו שלא יעשה זאת שוב, ועוד כהנה וכהנה מחשבות שונות, שבכולם יש את אותה סכנה – השקיעה בבוץ וברע. על הסכנה הזו מתריע החידושי הר"מ במקור הבא:

"...מה עור, אם אדם קלקל חס ושלום לדבר חמור ועוסק ב'סור מרע' לראשונה כמו שכתוב, הרי הוא חושב על הקלקול, ומקום שהמחשבה נמצאת שם האדם עם כל נפשו. אז הוא בתוך הרע! והוא בטח לא ישוב בתשובה כי מחו יתגשם ויגרם לטמטום הלב, ועלול לפול לתוך עצבות חלילה. ואפילו לא עבר דבר חמור ומחו לא יתגשם ולבו לא יטמטם, אבל כשיחשב על סור מרע ועל הבוץ, הוא ישאר בבוץ! כן חטא לא חטא, מה יש לקב"ה מזה? ובזמן שהוא חושב על זה הרי הוא יכול להיות נוקב מרגליות ושיהיה משהו מזה למלכות שמים! לכן: 'סור מרע' – הפנה עצמך מרע, אל תהרהר ברע, 'עשה טוב' – עשית חבילות עברות? עשה מצוות כנגדן!"

(רבי יצחק מאיר מגור, 'חידושי הר"מ על התורה ומועדים' יום כיפור)

אם אדם יחשוב יותר מדי על העבירות שלו, הוא יחטא שוב! הוא לא ימצא את העוז בנפשו לחולל את השינוי. הדרך הנכונה היא להוסיף ולהיות שקוע בעשה טוב. לחזק את הקדושה וממילא לצאת מהבוץ. בשם רבי מענדל מקוצק אומרים שאדם צריך לא לבוא לידי חטא, רק בגלל שהוא יהיה כל כך עסוק במצוות עד שפשוט לא יהיה לו זמן לחטוא... במקום להשקיע אנרגיות ומאמץ ב'סור מרע', עדיף להיות שקוע בטוב, וממילא לרע לא יותר מקום בנפש. את ההדרכה הזו אנו מוצאים גם בדברי בעל התניא במקור הבא:

"וזהו שכתוב בתנא דבי אליהו: 'אדם עבר עברה ונתחייב מיתה למקום, מה יעשה ויחיה? אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק אחד ישנה ב' פרקים וכו'". והיגו כמשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו שבמקום הקשר הוא כפול ומכפול".

(רבי שניאור זלמן מליאדי, ספר התניא, 'אגרת התשובה' פרק ט)

את המאמץ יש להשקיע 'במה כן' ולא 'במה לא'. ללמוד יותר, להתפלל יותר, לקשור מחדש את החבל בקשר כפול, ולא סתם להתבונן עד כמה נורא שהוא קרוע.

האם אתה מכיר תחומים בהם הדגשת הגרוע והשלילי רק החריפה את המצב במקום לשפר אותו?

האם חווית פעם שינוי 'בדרך ממילא' זאת אומרת: שלא ראית איך אתה משתנה, אלא פתאום מצאת את עצמך שונה? אם כן: נסה לסמן באחוזים את הגורמים לשינוי. כמה מקום תפסו המירמור והמועקה מהמצב הקודם, ועד כמה תרמו לשינוי התכנים, התובנות והמעשים החדשים שמילאו אותך.

"שובה ישראל עד ה' אלוך" (הושע י"ב). כאשר היחיד שב בתשובה, תשובתו מגעת "עד ה'" – דבר המורה על מרחק מסוים. אולם בהמשך נאמר שם "שובו אל ה'", "שובו" בלשון רבים, כי כאשר רבים שבים בתשובה, תשובתם מגיעה עד דרגת "אל ה'".

(האריז"ל)

4. צעד אחר צעד

המפתח הגדול להצלחה בכל תחום הוא ההתמדה והעקביות. להיות החלטי, להתרגל לדברים ולהיכנס לתוכם בעבודה יום יומית. חלק מהעקביות היא ללכת צעד אחר צעד ולא ללכת בגדולות ובנפלאות.

ברור שמהרע צריך להתנתק ומיד, מה שאסור אסור ואין בזה מקום להתקדמות איטית, אבל בכל השאר מוכרחים ללכת צעד אחר צעד.

וכך כותב במכתב הרבי מליובאוויטש:

"העבודה בקדושה היא לאט וביגיעה, ובמילא אין לתבוע מה' יתברך אשר יהיה נס ולפתע פתאום בלא יגיעה מתאימה יהפך מן הקצה אל הקצה. לאידך גיסא מובטח על פי פסק דין תורתינו הקדושה יגיעת ומצאת...".

ובמכתב נוסף מפרט יותר, ובסופו נותן גם נקודה חשובה למחשבה במהלך המלחמה עם היצר:

"במענה למכתבו בו שואל עצה להעדר הסדר אצלו, שמחליט להתנהג באופן מסוים ואינו נמשך זמן רב ומשנה הנהגתו, ובמילא מבלבל זה לעצמו.

בכלל שינויים כהאמור ואלו באים לעיתים תכופות מפני שמחליטים עניינים שהם לא בערך למצב בהווה. זאת אומרת שחפצים לדלג, בה בשעה שהסדר הרגיל הוא "מעט מעט אגרשנו" (שמות כג, ל), להעלות בקודש צעד אחר צעד (מלבד במקרים יוצאים מן הכלל, שאז הסדר ד"מדלג ומקפץ" ועד להפך מן הקצה אל הקצה "בשעתא חדא וברגעא חדא" ובשעה אחת וברגע אחד, אבל אין זה הסדר ד"תמידים כסדרם"...)

מוכן גם כן שהיצר משתדל לבלבל גם בעבודה ובהנהגה האמורה, אבל אדרבא מזה עצמו צריכים להוסיף כוח במלחמת היצר. וכידוע ההתבוננות בהשתדלות הכי גדולה שונה ומשונה של היצר לפתות את האדם, כיון שזוהי תכלית בריאתו ושל היצר שנברא לפתות את האדם - הרי צריכה להיות ההשתדלות פי כמה מצד האדם למלאות תכלית בריאתו הוא, כדברי חז"ל 'אני נבראתי לשמש את קוני' (קידושין פ"ב ע"ב). והובטחנו 'אדם מקדש את עצמו מעט מלמטה, מקדשין אותו הרבה מלמעלה' (יומא ל"ט ע"א).

בברכה לבשורות טובות."

(מכתבים מהרבי מליובאוויטש, רבי מנחם מענדל שניאורסון, 'אוצר אגרות קודש' עמוד קע"ח - קע"ט)

מה הוא הגורם לחוסר היציבות אצל השואל, לפי מבטו של הרבי מליובאוויטש? כיצד הוא מציע לתקן זאת?

מה יש ללמוד ממלאכתו של היצר הרע?

פרק ד סוף הדרך!

בשלושת הפרקים הראשונים למדנו על החלק שלנו, בני האדם, בתהליך התשובה.

בחלקו הראשון של הפרק שלפנינו נדון על 'חלקו' של ה', שהוא משמעותי ורב לאין-ערוך: ה' אוהב, ה' מרחם עלינו ומבין אותנו, והוא באמת סולח. לולא 'חלקו' של ה', אי אפשר היה להעלות על הדעת את האפשרות לשוב אל העבר ולשנות אותו. הכוח הפלאי של התשובה, להפוך רע לטוב ומר למתוק, הוא כוחו וחסדו של ה' בלבד. ה' לא "מוכרח" לסלוח לנו, ואם הוא לא ירצה לסלוח - הצדק איתו. אין פה תהליך אוטומטי של בקשת 'הנחה' מה' וקבלתה... אלא מפגש חי ואמיתי בין יהודי שחטא לבין ה'. ה' מצדו מגלה בכל פעם מחדש את אהבתו הבלתי מוגבלת לכל יהודי ויהודי, ובאמת סולח.

בחלקו השני של הפרק ננסה להבין את מעלתו ותודעתו של הבעל-תשובה. כיצד ניתן, לא רק לצאת מהמשבר, אלא גם להגיע למעלה גדולה יותר. ובנוסף - כיצד עלינו, לאחר התשובה, להסתכל על העבר? האם עלינו להתעלם ממנו, או דווקא לזכור?

מבנה הפרק:

1. זה קורה באמת - הביטחון בכוחה של התשובה
2. איך זה יכול להיות? - הסבר רעיוני לאפשרות שינוי העבר
3. יותר צדיק מצדיק! - העומק החדש שמגלה הבעל תשובה
4. לשכוח או לזכור - כיצד צריך הבעל תשובה להסתכל על עברו

1. זה קורה באמת

"ביסוד הכל צריכה לבוא ההסברה הכללית של בטחון התשובה, ועצם השלוח, שמחת-עז, שצריכה להיות מתלפשת הנפש של כל איש אשר אור התשובה מאיר בנשמתו... עד שבגבורה נאמנה ובכל מלא-הנשמה יוצאת שירת-קדש מקורית, האומרת בהדר וחיים מלאים: "הסלח לכל עונכי, הרפא לכל תחלואיכי, הגואל משחת חייכי, המעטרכי חסד ורחמים, המשביע בטוב עדיך, תתחדש כנשר נעורכי" (תהילים קג, ג-ה), והבטחון הולך ומתגבר, והשמחה והצהלה וזיו-עדנים הולך ומתרבה..."

(אגרות הראי"ה אגרת שעח)

לא קרוב לודאי ולא כנראה - בטוח! מאה אחוז! התשובה אכן תצליח! ה' יסלח ואנחנו נתנקה מחטאינו, באמת, בוודאות. כל פקפוק בעניין מרפה ידיים וגורם לאדם השרוי בנפילה, לערער בטחונו העצמי ובטחונו בה'. ומאין הוודאות? מהתורה, מהנביאים, מהגמרא, מהשולחן ערוך ומכל חלקי התורה בהם מופיעה מצוות התשובה, לא רק בתור משאת-נפש, אלא בתור דבר אמיתי 'שעובד'. האמת הזאת צריכה לעמוד לנגד עינינו בבהירות רבה, ורק כך נאזור אומץ למהפך הגדול.

את הוודאות הזאת מוכיח בעל התניא מתוך תפילת 'שמונה עשרה':

"... האמונה והבטחון להיות נכון לבו בטוח בה' כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלח, תכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו יתברך, בלי שום ספק וספק ספקא בעולם. וכמו שאנו מברכין בכל תפילת שמונה עשרה תכף שמבקשים סלח לנו כו' ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלח, והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה?! אלא אין כאן שום ספק כלל! מאחר שבקשנו 'סלח לנו מחל לנו' ואלו לא הינו חוזרים וחוטאים הינו נגאלין מיד, כמו שאנו מברכין ברוך אתה ה' גואל ישראל".

(רבי שניאור זלמן מליאדי, ספר התניא, 'אגרת התשובה' פרק יא)

אין שום ספק כלל! קורא באוזנינו בעל התניא. באותו רגע שאדם מבקש את סליחתו של ה', הוא נענה. עלינו להיות בטוחים באהבתו של ה' אלינו ובהיותו טוב ורב חסד. לכן, מיד לאחר שאנו מבקשים 'סלח לנו' אנו מכריזים בברכה: 'חנון המרבה לסלוח' - כי ה' כבר סלח.

התשובה מוחקת

אח שלישי היה להם להאחים הקדושים רבי אלימלך ורבי זושא, והוא היה בעל בית מזיגה בכפר אחד. נמלכו פעם תלמידי הצדיק רבי אלימלך לנסוע לאח השלישי ולתהות על קנקנו, כי הבינו שבודאי אף הוא אינו איש פשוט. באו אליו, וראו שעמד כל היום ומכר י"ש לערלים. לא ראו אצלו שום מדרגות, אבל ראו שבכל פעם הוא אוזח איזה פנקס וכותב שם משהו. בקשו, שיתן להם רשות ללון בביתו, ונענה להם. בלילה, כשבית המזיגה נסגר, ובני הבית הלכו לישון, שמעו שהוא קורא באיזה פנקס ומתמרמר בבכיה, ומכה את עצמו. לא יכלו להתאפק ונכנסו אליו ושאלוהו: היתכן, שאיש יכה את עצמו? השיבם האיש בתמימות, שכך דרכו תמיד: בכל יום כשנדמה לו שעשה איזה חטא או הרהר איזה הרהור עבירה, הוא רושם על הפנקס, ובלילה אינו הולך לישון עד שהוא שב בתשובה מעומק הלב, וזה לו האות שתשובתו נתקבלה, כשרואה שהכתב נמחק מהפנקס, ואז הוא יודע כי גם בשמיים נמחק החטא.

(סיפורי חסידים - מועדים, הרב זוין)

2. איך זה יכול להיות?

לא חטא מעולם

עלינו להיות בטוחים בדבר שאין כמותו בכל העולם. ראייתם פעם מישהו שמהר כל כך, ופעמים רבות כל כך מוכן לסלוח? איך זה יכול להיות?

היכולת לחזור אל העבר ולשנות אותו מופיעה בהלכות נדרים, ורבי צדוק הכהן מלובלין מוצא לכך השלכה ישירה לתיקון החטא והתשובה:

"אף שצדק שם צדיק הינו צדיק מעקרו, מכל מקום גם בעל תשובה נקרא צדיק גמור כנזק. לפי שהתשובה עוקרת החטא למפרע דגמת התרת נדר על ידי חכם, והוא כאלו לא חטא מעולם".

(רבי צדוק הכהן מלובלין, 'רסיסי לילה' אות נג)

חכם המתיר נדר, לא רק מבטל אותו מכאן ולהבא, אלא עוקר אותו מתחילתו. אדם שעובר על נדרו הוא חוטא, אך אם לאחר מכן חכם מתיר את הנדר, מתברר למפרע כי לא היה נדר והאדם לא חטא מעולם. כלומר: התרת נדרים משנה גם את הנדר וגם החטאים שנגזרו ממנו. לתשובה, מלמד אותנו רבי צדוק, יש את אותו הכוח. לא רק שהיא מעניקה לחוטא את היכולת להיות נקי מכאן ולהבא, אלא היא מטרתת אותו מכל עוון בעבר. לכן אפשר לקרוא לבעל תשובה צדיק, מכיוון שלאחר התשובה 'כאילו לא חטא מעולם'.

מה מלמדת אותנו השוואת התשובה להתרת נדרים?

חישבו: מדוע נהגו לערוך התרת נדרים דווקא בערב הימים הנוראים? מדוע 'כל נדר' פותח את תפילות יום הכיפורים?

אין לזה סוף

הסליחה של ה' היא אינסופית - "מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה". ה' מוכן לסלוח לנו ולתקן אותנו בכל פעם מחדש. בעל התניא מסביר באגרת התשובה את ההיגיון (או ליתר דיוק: חוסר ההיגיון) שבסליחתו של ה':

"... והרי אפלו במדת בשר ודם כן, שצריך האדם למחל תכף ומיד שמבקשים ממנו מחילה ולא יהא אכזרי מלמחל... ואם בקש ממנו שלש פעמים ולא מחל לו, שוב אין צריך לבקש ממנו... ובמדת הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה לאין קץ".

ההלכה אומרת, כי אדם צריך למחול לאדם שפגע בו ומבקש את סליחתו. ואם בשר ודם, בעל כעסים ויצרים, מסוגל ונדרש למחול, ה' שהוא אין-סוף, ודאי שמוחל. סוף כל סוף, הוא זה שאמר שנמחל זה לזה.

וממשיך בעל התניא:

"... ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלח, המרבה דיקא, וכמו שכתוב בעזרא 'ורב לסלח'. דהינו: שבמדת בשר ודם אם יחטא איש לאיש ובקש ממנו מחילה ומחל לו ואחר כך חזר לסורו, קשה מאד שימחל לו שנית, ומכל שכן בשלישית ורביעית. אבל במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם אחת לארץ פעמים, כי המחילה היא ממדת הרחמים ומדותיו הקדושות אינן בבחינת גבול ותכלית אלא בבחינת אין סוף, כמו שכתוב "כי לא כלו רחמי" (איכה ג, כב).

3. יותר צדיק מצדיק!

רגעי משבר חושפים לפעמים כוחות אדירים הטמונים בבני-אדם, כוחות נסתרים השמורים לזמני מצוקה. כוחות פנימיים אלו מתגלים רק במצבים גרועים, וככל שהנפילה יותר גדולה, כך הכוחות לצאת ממנה הם יותר עמוקים וחזקים.

חטא הוא זמן של משבר, וזמן התשובה - ההתמודדות והיציאה מהמשבר, חושף עומקים של קשר עם ה'. עומקים אלו מתגלים רק לבעלי-תשובה ולא לצדיקים.

המקור הבא יבאר לנו את עומק הקשר והאהבה המתגלה אלינו מה, דווקא בזמן הסליחה:

"ויבנה יובן פרוש ברפת סלח לנו אבינו - כי חטאנו, שלכאורה 'כי' זה אינו מובן. שמשמע כאלו הוא נתינת טעם למה יסלח לו - מפני שחטא, וזה פלאי! והנה ליה למימר והיה לו לומר אשר חטאנו.

אך הענין דקאי ושמתייחס על מה שכתוב בברכה הסמוכה לה לפניה 'החזירנו בתשובה שלמה לפניך', ואזי מבקש עוד 'סלח לנו', הוא ענין המחילה, וענינה הוא החזרת הרצון שנסתלק על ידי העוונות.

כי הנה המצוות הם רצון העליון, וכשחוטא אזי מסתלק הרצון ממנו וזהו הנקרא 'תרעומות', שפרושו סלוק הרצון, שאינו מרצה עוד לפניו, הגם שאינו עושה לו מעשה כלל רק שנסתלק רצונו ממנו, ואחר כך המחילה היא החזרת הרצון.

ואמנם בחינת רצון זה אינו אותו הרצון שהיה תחלה, מאחר שהוא נסתלק למה עתה יחזור? אלא מבחינת 'רעוא דרעיון' - מקור הרצונות, ששמנו נמשך השראת הרצון מחדש, ואם כן הוא יותר נעלה מן הרצון שנסתלק.

וזהו סוד 'סלח לנו אבינו' פרוש 'מחל' כלומר גלה לנו רצונה מחדש, והינו מבחינת 'רעוא דרעיון' הנקרא 'רצון העליון'. כי יש רצון אחר שלמטה מזה והוא שבמצוות. וכל כך למה? 'כי חטאנו' ונסתלק ממנו רצון שהיה נמשך על ידי המצוות. ומאחר שעשינו תשובה כמו שכתוב 'והחזירנו בתשובה' אם כן צריך לגלות לנו רצון העליון ברוך הוא שזה סוד הסליחה.

וזה סוד שאמרו רבותינו ז"ל "ודונות נעשו לו כזכיות" (יומא פ"ו ע"ב). ואם כן כל שיש לו דונות יותר, הרי זכיותיו מרבים. מאחר שעל כל דון צריך להיות המשכת רצון העליון להיות מחילה. והוא בחינת זכיות אחרים שלא פשל הצדיקים שזכיותיהם הם רק המשכת הרצון שבמצוות. ולכן 'במקום שפעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד' (ברכות ל"ד ע"ב).

(רבי מנחם מענדל מליובאוויטש, ה'צמח צדק', 'דרך מצוותיך' מצוות וידוי ותשובה)

כולנו מכירים את תחושת הקדושה והניקיון של יום הכיפורים, היום הקדוש ביותר בשנה. במבט ראשון זה מבלבל, היום בו 'מנקים את הבויב' צריך להיות אולי היום המלוכלך ביותר ולא הנקי והמרומם ביותר! אבל צריך לבחון את הדברים אחרת: הכפרה והטהרה של יו"כ דומה לטיפול בזיהום או גידול באיבר. טיפול כזה צריך להיעשות בתנאים סטריליים ובניקיון מירבי. אם בכל השנה עבודת המקדש מתבצעת בקודש - בהיכל, דווקא ביום הכיפורים, בו אנו עוסקים בחטאים ופשעים, הכהן הגדול עובד בתוך קודש הקודשים. החטאים פועלים נגד הקדושה, ולכן התיקון צריך לבוא ממקום עמוק יותר מהקדושה הרגילה - קודש הקדשים.

כך מבאר ה'צמח צדק': כאשר אדם פועל נגד רצונו של ה', יש כלפיו תרעומת. ה' מסלק את רצונו מהאדם. הרצון שהוסר לא ישוב עוד, מכיוון שהאדם קלקל אותו, אך רצון עמוק בהרבה יוכל להתגלות כעת. על מנת לתקן קשר שעורער, יש לחשוף קשר במימד

ולגבי בחינת איז סוף איז הפרש כלל בין מספר קטן לגדול, הכלא קמיה כלא ממש חשיב וכולם לפניו כלא ממש חשויים ומשוה קטן וגדול".

(רבי שניאור זלמן מליאדי, ספר התניא, 'אגרת התשובה' פרק יא)

איך הרגשת כשחבר פגע בך, פייס אותך, ופגע בך שוב? האם קרה לך שפגעת במישהו, ולאחר שביקשת את סליחתו ופייסת אותו, פגעת בו שוב, בדיוק באותו הדבר? האם העזת לגשת לדבר אתו?

לא יאומן! אנחנו חוטאים, מבקשים סליחה, שוב חוטאים, מתוודים, שוב... חוטאים, עושים תשובה, ושוב... וה' יש לו סבלנות אלינו, לא נמאס לו מאתנו - הוא סולח! באמת! כל פעם מחדש. שנה אחרי שנה, יום אחרי יום, תפילה אחרי תפילה. איך זה יכול להיות? ובכן, זה באמת לא יכול להיות, אבל אצל האין-סוף, מה שלא יכול להיות, קורה כל יום.

ה' הוא אין סוף. חטא אחד נגדו הוא הדבר הרע ביותר שיכול להיות, נורא ואיום עד אין קץ. אבל מנגד: מחילה אחת שלו היא אוצר אין סופי של אהבה ורחמים. למספר אין תפקיד מול אין סוף. אם הוא מוכן לסלוח פעם אחת, הוא מוכן גם מאה. וכך, אין סוף פעמים, ה' בשיא הרצינות, מקבל את בקשותינו למחילה. הוא מנקה אותנו שוב ושוב, כאילו זאת הפעם הראשונה.

אם נחשוב על זה קצת, עד כמה הוא אוהב אותנו ומרחם עלינו עד בלי ד', נתמלא באהבה כל כך גדולה לקדוש ברוך הוא, עד שלא נוכל אף פעם לחטוא...

להתעלף מ"אשמנו"

פעם אחת בא להרב הקדוש רבי אלימלך מליזנסק ז"ל בעל-תשובה אחד, ובידו פתקא מאחד הגדולים, שפסק עליו כמה וכמה עניינים ותעניות וסיגופים, וכבר נעשה האיש חלש ורפה-כוח ממקצת הסיגופים שהתחיל לקיים, ויאמר הרב הקדוש לאיש: אל תעשה דבר מכל אותם הסיגופים, ויהי ליבר בטוח שלא תיסע מכאן עד כי תעשה תשובה שלמה. וקרא הרב לבנו הצדיק רבי אלעזר, ואמר לו: ראה הנני נותן בידך את האיש הזה להשיג עליו במאכל ומשתה, עד שיהיה בריא וחזק כמו כל אדם, וכאשר ירגיש עצמו חזק בגופו אז תביאהו אלי. ויעש כן הרב רבי אלעזר, כאשר ציוה עליו אביו הקדוש. ויהי כאשר שב האיש לאיתנו, והביאו לפני אביו, התחיל הרב לדבר לפניו בגנות החטאים, ובערך הפגם שפגם בנפשו בעברו על גזרת המלך ובהיותו ממרה את אדון כל וכו', עד כי התמרמר האיש מאוד, ויבר כבי גדול עד שהגיע לכלות הנפש. ואז אמר הרב אליו: בני! אמור נא עתה בפני וידוי-דברים: "אשמנו". ויאמר האיש "אשמנו", וכרגע נתעלף ונפל לארץ מגודל מרירותו והרגשתו עוצם החטא. וימהרו העומדים שם לעוררו לתחיה, עד כי הקיצוהו מהתעלפותו. ויאמר אליו הרב: עתה לך נא לנוח, וכאשר תשוב נפשו אליך תבוא עוד הפעם אלי, רק אל תתענה ואל תסגף את עצמך חלילה. ולאחר ימים אחדים בא עוד הפעם אל הרב, והתחיל הרב לדבר עימו שוב בגנות החטא, וציוה עליו לאמור: "בגדנו". ויאמר האיש "בגדנו", ונתעלף שוב מגודל מרירות ליבו. וכן עשה עימו כמה וכמה פעמים, ובכל פעם אמר עימו רק מילה אחת מהוידוי, עד כי סיים את כל הוידוי. ואז ציוהו שיסע לביתו לשלום, והאיש נעשה לבעל תשובה גמור.

(סיפורי חסידים - מועדים, הרב זיין)

רבי יצחק מאיר מגור (ה'חידושי הרי"מ') פירש את הפסוק: "בשוא גליו אתה תשבחם" (תהילים פט,י): גלי הים רוצים לשטוף את העולם, ואף על פי שהם רואים שרצונם לא מתקיים, הם מנסים לעשות זאת שוב ושוב. ומהם ילמד האדם שרוצה לעבוד את ה', שאף על פי שיצרו מתגבר עליו ומונע אותו בכל יום, לא יוותר, ועליו יאמר "אתה תשבחם".

מהי השאלה הפותחת את הקטע?

כיצד היא מתורצת?

מה ההבדל בין זכויות של צדיקים, לבין הזדונות שהפכו לזכויות אצל בעלי-תשובה?

עמוק יותר שבו הקשר תמיד קיים. העומק הזה נקרא 'רעווא דרעוויין' - רצון הרצונות. רצונו 'הרגיל' והישיר של ה' מתגלה אלינו בתורה ובמצוות, והצדיקים ניזונים מהרצון הנפלא הזה. אך הפושעים המפירים את הרצון הזה, כאשר הם חוזרים בתשובה הרי הם נעשים קשורים למקום עמוק עוד יותר - רצון הרצונות. הפושע שחזר בתשובה זוכה להתקשרות עמוקה יותר עם ה', ולקדושה גבוהה יותר: "במקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין".

האם חווית פעם תיקון לנפילה, שגרם לך להיות יותר טוב ממה שהיית בהתחלה?

זדונות נעשות כזכויות

הרב הקדוש רבי לוי-יצחק מברדיטשב ז"ל אמר פעם לאדם רשע וגבר אליים: אפשר הדבר שאני אקנא בך. תמה האיש: במה יוכל הרבי לקנא בי? אמר לו הצדיק: הלוא רבותינו אמרו: "העושה תשובה מאהבה זדונות נעשו לו כזכויות" (יומא פו ע"ב); שער נא אפוא בנפשך, אם בעל-עבירה גדול כמוך יעשה תשובה בלב שלם, ויתפכו לך העבירות לזכויות, כמה מצוות תהינה לך? בלי ספק שמספר מצוותיך וזכויותיך יהיה הרבה יותר גדול משל. ותפסו הצדיק בבגדו, והפציר בו כל כך, עד שגמר בליבו לעשות תשובה שלמה.

(סיפורי חסידים - מועדים, הרב זיין)

4. לשכוח או לזכור

לאחר התשובה, אדם מוצא את עצמו במקום אחר. הוא חי אחרת ומסתכל בצורה שונה על העולם. הקירבה לה' היא מצבו הטבעי, ואילו הריחוק והניכור שייכים לעבר הרחוק. אך איך להתייחס לזיכרונות? האם להשתדל לזכור את הנפילה, בבחינת 'דע מאין באת', או דווקא לשכוח אותה?

המקורות הבאים יבארו האם וכיצד לזכור את החטא:

"סימן לתשובה גמורה כשאינו זוכר כלל החטא, כמו שאמרו בבבא מציעא (נ"ח ע"ב) שלא יאמר לבעל תשובה זכר מעשיה הראשונים. וכן ה' יתברך אין מזכיר לבעל תשובה הגמור, וממילא אינו זוכר. כי כל כחות האדם מה' יתברך, מי שם פה לאדם? (שמות ד, יא), וכן כחות המחשבה והזכירה, ואם אין ה' יתברך שופע לו ומזכיר לו אינו זוכר. ובתנא דבי אליהו רבה פרק א': 'שעתיד הקב"ה לומר איני זוכר עוונותי ואין עולין על לבי', וכבר אמרו ז"ל (מדרש שיר השירים רבה פרשה ה, ב) 'הקב"ה לבן של ישראל, שנאמר "צור לבבי" (תהילים ע"ג, כ"ו), ממילא גם על לבו של אדם אינו עולה, וזהו מעין עולם הבא.

וכל זמן שלא הגיע אדם לעמק התשובה כזה שהוא תכלית שלמות הפעולה אינו בנחת, ועל זה אמר דוד המלך ע"ה "הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני. כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" (שם נא, ד-ה), והאדם מצדו צריך להיות חטאתו נגדו תמיד".

(רבי צדוק הכהן מלובלין, 'צדקת הצדיק' אות צט)

רבי צדוק מציג בקטע זה שני מצבים: בסוף הקטע הוא מדבר על הצד של האדם, שעליו תמיד לזכור את חטאיו. הפסוק "וחטאתי נגדי תמיד" מלמד את האדם לשים לנגד עיניו את כישלונותיו, על מנת לתקנם ולא לשוב אליהם. אך בתחילת הקטע הוא מדבר על מצב נעלה יותר שבו האדם התרחק כל כך מהוויית החטא, עד שאין לחטא שום מקום בחייו. במצב זה ה' כבר לא יזכיר לאדם את חטאיו. שלב מתקדם כזה הוא סימן לתכלית שלימות הכפרה' והוא 'מעין עולם הבא'. כאשר הכפרה היא מושלמת, ה' 'שוכח' את החטא, וממילא גם האדם.

לעומת רבי צדוק, האומר כי האדם מצדו צריך לזכור את החטא, מלמד רבי נחמן להעדיף את השכחה:

"אצל העולם השכחה היא חסרון גדול בעיניהם אבל בעיני יש בהשכחה מעלה גדולה. כי אם לא היתה שכחה, לא היה אפשר לעשות שום דבר בעבודת ה'. אם היה זוכר כל מה שעבר, לא היה אפשר לו להרים את עצמו לעבודתו יתברך בשום אופן. גם היו מבלבלים את האדם מאד כל הדברים שעוברים עליו. אבל עכשו על ידי השכחה נשכח מה שעבר ואצלו הדרך שכל מה שעבר והלך, נפסק והולך לחלוטין ואינו חוזר בדעתו עוד כלל ואינו מבלבל כלל עצמו עוד במה שכבר עבר והלך.

וענין זה הוא דרך עצה טובה גדולה מאד בעבודת ה' כי על פי רב יש להאדם בלבול רבים וערוב הדעות מאד ממה שחלף ועבר ... יש שמבלבלים אותו בעת עבודתו בתורה או בתפילה וכיוצא בהפגמים שפגם מקדם באשר שבענין זה לא עשה כהגן נגדו יתברך, וכיוצא בזה הרבה מאד באשר ידוע לכל אדם בעצמו. על כן השכחה היא עצה טובה גדולה מאד לזה, שתקף ומיד שחולף ועובר הדבר יעביר ויסלק אותו מדעתו לגמרי, ויסיח דעתו מזה לגמרי ולא יתחיל לחשוב עוד במחשבתו בענין זה כלל, והבן הדבר היטב כי הוא דבר גדול מאד".

(רבי נחמן מברסלב, 'שיחות הר"ן' אות כ"ו)

מה גורם לאדם לשכוח את חטאיו?

האם שכחת החטא היא דבר הנתון בידי של אדם, לפי רבי צדוק?

למה כולם חושבים ששכחה היא דבר שלילי?

למה רבי נחמן משבח את השכחה?

האם השכחה, אותה מתאר רבי נחמן, היא דבר שקורה מאליו או תהליך שעובדים עליו? אם צריך לעבוד - איך אפשר ליזום שכחה?

חגי תשרי פתיחה

"ימי סגלה הם הימים האלה, ימים הבאים בקריאה ובתביעה לך אמר לבי, בקשו פני, את פניך ה' אבקש" (תהילים כו, ט). בקשו את הפנים, את הפנימיות בתוך עצמכם, את פנימיות הסביבה ואת פנימיות נשמתו של העולם. בקשו ותגלו את האלוקות המוחית וממלאת את העולם".

(רבי מנחם מענדל שניאורסון, הרבי מליובאוויטש, מכתב כללי חודש אלול ה'תשי"ח)

ימי הרצון של חודשי אלול ותשרי דומים למסע מופלא. מסע שבו אנו עוברים מתחנה לתחנה, מחג לחג, ואוספים כוחות ומאגרים שילוו אותנו בשנה החדשה. לכל תחנה יש אוצר וסגולה המיוחדים לה, אך ישנה נקודה אחת המשותפת לכל ימי ראשית השנה, לכל התחנות, והיא - חיפוש וגילוי הפנימיות.

כדי להצמיח וליצור דבר חדש מוכרחים להתחיל מנקודת ההתחלה, מהמקור. כשרוצים לגדל צמח מקלפים את הפרי ומגיעים אל הגרעין, אל השורש, ומהגרעין יכול לצמוח פרי חדש. וכך גם בהתחדשות השנה - כדי להתחיל שנה ולקבל בה חיים חדשים, עלינו לגלות בתחילת השנה את נקודת המקור - את הפנימיות, בכל רמות החיים שלנו. עלינו להזכיר לעצמנו מהו הרצון הפנימי שלנו, לחדש קשר פנימי למקור החיים שלנו - הקב"ה, ולהפוך את המבט על כל הסובב אותנו למבט פנימי ומאיר. זו מהותם של חגי תשרי, וזה תכלית המסע אותו אנו עוברים בכל שנה מחדש.

פרקי הלימוד הבאים יוליכו אותנו במסע הנפלא של חודש תשרי. דרך קטעי הלימוד, המשלים וההסברים, נתחבר למשמעות הפנימית של כל חג וננסה להאיר את הנקודה הזו בתוכנו.

רבי נחמן מברסלב אומר שעדיף לשכוח. זיכרון הנפילה עלול להטביע אותנו בצרות העבר, ולמנוע מאיתנו את היכולת להתקדם. עלינו לשכוח מהנפילה, למחוק אותה, ולחיות את ההווה ואת העתיד.

האם דבריהם של רבי צדוק ורבי נחמן בהכרח סותרים?

בעל התניא גם הוא מדריך להציב את החטא הרחק מדעתנו, אך מלמד אותנו מה בכל זאת ניתן להרוויח מזיכרון החטא.

"ומה שכתוב 'וחטאתי נגדי תמיד' (תהילים נ"א, ה) אין המכוון להיות תמיד עצב נבזה חס ושלום, דהא כתיב בתריה ושהרי כתוב אחריו 'תשמיעני ששון ושמחה וכו' ורוח נדיבה תסמכני וכו'" (שם י"ד). ומשום שצריך להיות כל ימי בתשובה עילאה שהיא בשמחה רבה כנזכר לעיל. אלא 'נגדי' דיקא, כמו 'ואתה תתיצב מנגד' (שמואל ב' יח, יג), 'מנגד סביב לאהל מועד יחנו' (במדבר ב, ב) ופרש רש"י: 'מרחוק'.

והמכוון, רק לבלתי רום לבבו ולהיות שפל רוח בפני כל האדם כשיהיה לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'. ואדרבה לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת, בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות בין מן השמים בין על ידי הבריות בדבור או במעשה (וזה עצה טובה להנצל מפעס וכל מיני קפדא וכו') וכמאמר רבותינו ז"ל: 'הנעלבים ואינן עולבין, שומעין חרפתם ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורים וכו'" (שבת פ"ח ע"ב), 'וכל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו' (ראש השנה י"ז ע"א)".

(רבי שניאור זלמן מליאדי, 'ספר התניא', אגרת התשובה פרק יא)

לאחר התשובה, אין למרירות על החטא מקום בחיי היום-יום. המצב הנפשי הבריא הוא עבודת ה' מתוך שמחה תמידית. להיות שקוע, ולהדבק מתוך כך בה'.

למרות זאת, אפשר לרתום את זיכרון החטא לטובת הענווה והשמחה. אדם שזוכר את נפילותיו, איננו מתנפח מחשיבות עצמית, ומקבל בשמחה את כל מה שעובר עליו. אדם שמרד בריבונו של עולם ומודע לחומרת הדבר, חי בענווה ויודע שלא מגיע לו כלום, ושכל מה שיש לו הוא רק מחסדיו ורחמיו של ה'. חיים שכאלה הם מלאים שמחה. כל דבר שגורם לאנשים רגילים כעס ומרירות, מתקבל אצל איש שכזה באורך-רוח. זיכרון הנפילה גורם לו להתנהל בענווה ובשמחה אמיתית.

מה פירוש הפסוק "וחטאתי נגדי תמיד" לפי הסבר בעל התניא?

האם בעל התניא ממליץ לנו לשכוח את החטא לחלוטין? איזה רוח אנו יכולים להפיק מזיכרון הנפילות שלנו?

אלול

סוף הוא תמיד התחלה

חודש אלול, הסוף של השנה, הוא כבר ההתחלה של השנה הממשמשת ובאה. העבודה הרוחנית של חודש אלול היא בעצם המפתח לכל מה שיקרה בחגי תשרי. וכך מבאר זאת בעל התניא במקור הבא:

“אני לדודי ודודי לי” (שיר השירים ו,ג) ראשי תבות אלול. והענין כי באלול מתחיל בחינת “אני לדודי”, דהיינו בחינת “אתערוף את דלתתא” והתעוררות של משהו עד ראש השנה ויום הכפורים שהם בחינת המשכת אלוקותו יתברך למטה בבחינת התגלות. כמו שכתוב “שמאלו תחת ראשי וימינו תחבנקני” (שיר השירים ח,ג). שמראש השנה עד יום הכפורים הוא בחינת שמאלו, בחינת יראה, לפי שאז הוא זמן התגלות מלכותו יתברך... ומזה נמשך גם למטה על כללות נשמות ישראל לקבל על מלכות שמים עליהם, ותהיה יראתו על פניהם כל השנה וימינו תחבנקני” הם ימי סוכות ושמחת תורה, בהם יש גילוי של אהבה. כי יראת ה’ ואהבתו אינו עשויה ונטוע בלב האדם מכח עצמו, כי אם מכח ההארה הנמשך עליו מלמעלה, בעת וזמן התגלותו. דהיינו בראש השנה בחינת יראה כו’, וזהו בחינת “ודודי לי”. רק שצריך תחלה לעורר את האהבה ויראה על ידי אתערוף את דלתתא שהיא באלול.”

(רבי שניאור זלמן מליאדי, 'ליקוטי תורה', פרשת ראה ד"ה "אני לדודי ודודי לי")

בראשי התיבות של חודש אלול רמוזות שתי תנועות: “אני לדודי” – הפנייה שלי אל ה’, ו“דודי לי” – הפנייה של ה’ אלי. ה“דודי לי” רומז על חגי תשרי, בהם ה’ משפיע עלינו גילוי של יראת שמיים בימים הנוראים, וגילוי של אהבה בימי סוכות ושמחת תורה. הימים האלו הם כל כך משמעותיים, עד שכל הקשר שלנו לה’ במשך השנה תלוי בהם. אך כדי שהעוצמה הזו אכן תתממש צריך לבוא קודם ה“אני לדודי” – הרומז על חודש אלול. בחודש אלול אנחנו פונים אל ה’ ומנסים לעורר בעצמנו את נקודת היראת שמיים והאהבה לה’. חודש זה הוא המבוא והפתח לכל השפע של חגי תשרי, ובו הדבר תלוי. בחודש אלול אנחנו עושים אימונים ומתחילים להכיר את השטח, כדי שבבוא חודש תשרי, השפה כבר תהיה מוכרת לנו ונוכל לקלוט באמת את האור המיוחד של ימי החגים.

המלך בשדה או בארמון?

ובכל זאת, מהו האור המיוחד של חודש אלול? הרי בכל ימות השנה וימי החול הרגילים עלינו לעמול ולגלות בעצמנו יראה ואהבה לה’, אז במה שונה חודש אלול מבכל יום? נקודה זו מבאר בעל התניא בהמשך המאמר, במשלו הידוע על המלך בשדה:

“והנה נודע שבאלול הוא זמן התגלות י”ג מדות הרחמים. ולהבין זה, פי למה הם ימות החל ואינם יום טוב כמו שכתובת וימים טובים? ... אך הנה יובן על פי משל למלך שקדם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כלם בסדר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכלם. ובלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו. ואחר כך בבואו להיכל אין נכנסים כי אם ברשות, ואף גם זאת המבחרים שבעם ויחירי סגלה. וכך הענין על דרך משל בחדש אלול יוצאין להקביל אור פניו יתברך בשדה. כי הנה כתיב “יאר ה’ פניו אליך” (במדבר ו,כה) שהוא ענין הארת י”ג מדות שיהיה פנים בפנים, דהיינו שיאיר גלוי פנימיות

על אלו תקופות רומז הפסוק “אני לדודי ודודי לי” הסבר

באיזו מידה משפיעים החגים על מידת היראת שמיים ואהבת ה’ שלנו? האם זה דבר הנתון בידינו או דבר שנקבע מלמעלה?

“כי לולא התמהמנו כי עתה שבנו זה פעמים” (בראשית מג,ו). ‘לולא’ אותיות אלול, ‘לולא התמהמנו’, אם האדם מתמהמה ומאריך בחשבון נפשו בחודש אלול הנה אז ‘שבנו פעמים’, הם שני אופני תשובה: א. תשובה כללית של ראש השנה בקבלת עול מלכות שמים. ב. תשובה פרטית של יום הכיפורים, לפרט חטאיו לכבסם ולהטהר. ושתי התשובות הללו תלויות בחשבון הנפש שהאדם עושה בחודש אלול.

(אדמו"ר הרי"צ)

רצונו יתברך למקור נשמות ישראל, על ידי שיהיה עקר פנימיות רצונו אליו יתברך לרבקה בו בלב ונפש מעמקא דלבא ומעומק הלבן במסירת נפש.”

ברוב ימות השנה אנחנו, אנשי העיר, רחוקים מראיית פני המלך. מפגש ישיר פנים אל פנים, דורש הכנות מיוחדות, נקיון קפדני ואישורים מיוחדים כדי להיכנס להיכלו, ורק בימי חג ומועד יש לנו הזדמנות לפגישה כזו. לכבוד הימים האלו אנו מתכוננים במסירות, מקיימים מצוות בהידור וזוכים להיכנס להיכל המלך. אבל בימי החול, מי יכול לראות את המלך? רק אנשי מעלה “מובחרים שבעם ויחירי סגולה”.

חודש אלול הוא חודש יוצא דופן. מצד אחד גם הוא מימי החול, ימים של עבודה בשדה וטרדות העולם. אך מצד שני, יש בו הזדמנות לכל אחד לראות את פני המלך. בחודש הזה קורה דבר מופלא – המלך בעצמו עובר בשדה. אמנם בלי כל הפאר וההדר של הארמון, אך מה זה משנה? המלך בעצמו מגיע כל כך קרוב. ואז, עם בגדי החול והלכלוך על הפנים, אפשר לקפוץ על ההזדמנות ולהיפגש עם המלך פנים אל פנים! באותם רגעים הכול תלוי בנו. המלך מעצמו רק עובר בשדה. אם נעזוב לרגע את המחרשה והכלים ונצא אליו, נוכל לפגוש אותו. אך אם נישאר במקום, המלך לא יבוא אלינו, אלא ימשיך הלאה לארמונו ואנחנו נפספס את ההזדמנות. חודש אלול הוא הזדמנות. יש בו אפשרות לפגוש את פני ה’ – לגלות את הרצון הפנימי שלנו להתקרב אליו, למרות שאנחנו עדיין מלוכלכים ולא ראויים לכך. חודש אלול הוא חודש של הארת פנים בתוך ימי החול. אך בסופו של דבר, הארת הפנים הזו תלויה בנו. כפי שלמדנו, חודש אלול הוא בעיקר “אני לדודי” – חודש של עבודה מלמטה. קרבת ה’ נותנת לנו כוחות מיוחדים, אך את כל הכוחות הללו אנחנו צריכים לממש. ואם נדע לנצל את ההזדמנות ולפגוש את המלך, נוכל גם ללכת אחריו אל הארמון ולהיכנס לתוכו בחגי תשרי.

לדהור לתשובה

שוטט הבעל שם טוב באחד מימי הסליחות, בחודש אלול, על פני אחד הירידים הגדולים, שנקרא ‘יריד המדינה’. נכנס הבעש"ט לאחת האכסניות, שהייתה מלאה וגדושה מבאי היריד. היו אלה יהודים מגושמים, השקועים ראשם ורובם בעול הפרנסות הגסות: סוחרי סוסים, מפטמי בקר, קצבים, פושטי עורות, וכיוצא בזה. נכמרו רחמיו של הבעש"ט על יהודים אלה, שאינם יודעים טעמה של רוחניות בחיים, והוא נכנס איתם בשיחה מבדחת: “שאלה לי אליכם, יהודים. מהו ההבדל בין סוס טוב ומהיר-ריצה לבין סוס רע ועצל?” “ההבדל הוא בכל וההפרש הוא גדול!” עונים בצוותא מתוך זחירות הדעת המומחים לגידול סוסים – “עבור סוס טוב המאומן ברכיבה ודהירה אפשר לקבל בשוק עוד מאה אדומים ואף יותר מזה. ואילו סוסה כפרית רזה ושדופה, הראויה רק לעגלת איכרים דלה, לא תשווה אפילו עשרה אדומים.” “ועתה אשאלכם שאלת תם” ממשיך הבעש"ט – “מה התועלת בכך, שהסוס הטוב, שמחירו יקר, רץ במהירות גדולה כזאת? הלא אם יטעה הסוס מדרכו ויטטה הצידה, עלול הוא להרחיק מן הדרך במידה רבה יותר מהסוס הזול

שיתעה? השתתקו אנשי היריד המומחים לענייני סוסים. למרות גסותם חשו, כי רעיון נכבד טמון בשאלה זו. “ובכן, שמעו אותי, יהודים. אמנם, נכון הוא כי לא טוב באם סוס דוהר תועה בדרכו. אך היתרון הוא בכל זאת לצידו. משום שאחרי כן, כאשר הסוס הטוב והמאומן חוזר לדרך הנכונה – חוזר הוא ומתקן את הטעות במהירות רבה.” “אמת ויציב! כפתור ופרח!” הצטחקו אנשי הסוסים. “זכעת תבינו בעצמכם את הנמשל”, הרים הבעש"ט את קולו בשמחה: “יהודים יקרים וחביבים, אתם כולכם בני אברהם יצחק ויעקב. ייחוסכם גדול וזכותכם גדולה. אל תתייאשו, יהודים רחימאים, אפילו אם תעיתם מהדרך הישרה, אל ירך לבכם יהודים אחים, אם גם סרתם הצידה וזנחתם את התורה והמצוות, הניצוץ הקדוש צפון בקרבכם. אם רק תפנו בחזרה אל הדרך הישרה ותיטיבו דרככם – תוכלו בחיפזון ובריצה מהירה להשיג הכל. וזאת הייתה קריאתו של הנביא: ‘שובו בנים שובבים’ גם כאשר אתם שובבים – בנים אתם להשם יתברך. שובו, יהודים, שובו בתשובה, כי הדרך לתשובה נפתחת לרווחה בחודש אלול!”

מדוע ימי אלול נשארים ימי חול למרות הגילוי הגדול?

מתי המלך הולך העירה יחד עם אנשי השדה?

מובא בכתבי האר"י שאלול הוא ראשי תיבות “אנה לידו ושמתי לך”, המדברות על עיר המקלט לרוצח בשגגה. חודש אלול, חודש החשבון והתשובה, הוא העיר מקלט על המעשים הלא טובים שעשה האדם במשך כל השנה. על האדם לנוס ולגלות לעיר המקלט – לנתק את עצמו מרצונותיו והרגליו, ולסדר את ימי חייו בסדר חדש של תשובה, ואז יזכה ל“גלות מכפרת”.

(הרבי מליובאוויטש)

ראש השנה תחזיקו ראש

למילה **תרועה** יש שני פירושים. האחד מלשון **כתיתה ושבירה**, שענינו בעבודה הוא הכתיחה והשבירה של מציאות האדם, שיבוא בתקיעת השופר לתשובה מעומקא דליבא. והפירוש השני הוא לשון **חיבה וריעות**, וזו החיבה היתירה שנודעת לנו מאבינו מלכנו יתברך בזה אשר נתן לנו מצות שופר, שמורה על האהבה העצמית.

(אדמו"ר הרי"צ)

שנה חדשה היא בריאה חדשה. אנחנו מחלקים וסופרים את השנים והחודשים, לא רק כדרך יעילה לארגן את הזמן, אלא מפני שלכל יחידה של שנה, חודש וכדומה, יש מהות מיוחדת לעצמה, ייעוד ומטרה.

ליום הפותח של השנה אנחנו קוראים "ראש השנה", ולא "פתיחת השנה" או "התחלת השנה", כי ראש השנה הוא לא סתם נקודה בזמן, אלא הוא הראש של מבנה החיים של השנה החדשה. וכך מסביר זאת רבי נתן, תלמידו של רבי נחמן מברסלב:

"מראש השנה נמשך החיות והתקון לכל השנה כלה, ועל כן נקרא ראש השנה ראש דיקא. כי יש שלש קומות ומימדים: עולם ומקום, שנה וזמן, נפש. וכמו שבקומת 'נפש' שהוא קומת האדם, עקר חיות האדם תלוי בהראש. ששם המחזין שמחייין כל קומת הגוף עד צפרני הרגל, הכל נמשך מהמח ששם עקר משכן הנשמה המחיה את כל הגוף, כל איבר ואיבר כפי חיותו. כמו כן ממש נקרא יום הקדוש והנורא הזה ראש השנה, 'ראש' דיקא. דהינו שבו עקר המח והחיות של כל השנה. כי בו מתחילין כל התקונים והוא מחיה את כל ימות השנה, כמו הראש שבאדם שמחיה את כל הגוף. ואין שום הרגשה וחיות בשום איבר בלא החיות הנמשך לו מהראש והמח כידוע. כמו כן אין חיות ותקון בכל ימות השנה כי אם על ידי ראש השנה, 'ראש' דיקא, שמחיה את כל הקומה".

(רבי נתן מברסלב, 'ליקוטי הלכות' הלכות ערלה, הלכה ד אות יח)

כמו הראש שמפעיל את כל חיי הגוף, כך גם ראש השנה הוא מקור החיים לשנה החדשה. ביום הזה אנו מכתיבים איך תראה לנו השנה הבאה. ההכנות שלנו לפני החג, מעשינו ותפילותינו בתוך החג, ומצב הנפש שלנו ביום הזה, מכריע את מה שיהיה איתנו בשנה הקרובה. ראש השנה הוא יום משמעותי ומכריע מאוד, 'יום הדין', ובמידה מסוימת גם לנו יש חלק גדול בהכרעת הדין, לפי האופן בו נתנהג ביום זה. אנשי מעשה נזהרים מאוד ביום הזה, כמו שרופאים מטפלים בזהירות עצומה בנייתוח ראש. כל תזוזה מכריעה וכל פעולה חשובה, ולכן אנחנו צריכים לחשוב היטב במה אנו ממלאים את 48 השעות של ראש השנה.

ה' מחליט כמה תתלהב

הדין של ראש השנה איננו רק על "מי יחיה ומי ימות" או "פרנסה וכלכלה" של חיי הגוף, אלא לא פחות מכך על האופן בו נחיה בשנה הבאה את חיי הנפש. בקטע הבא מסביר בעל התניא את הנקודה הזו, ומדייק בלשון התפילה: "זכרנו לחיים" ו"כתבנו לחיים". בעל התניא אומר שהכתיבה מתייחסת לחיי הגוף ואילו הזכירה נוגעת לחיים הרוחניים, שעל כל אחד מהם ישנו גזר דין שונה:

"היום הרת עולם". על דרך דאיתא (שמובא) "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים" (תנחומא נח סימן ב'), וקדם הלידה צריך להיות הריון ובראש השנה הוא ההריון, כמו שכתוב "משפט לאלקי יעקב" (תהילים פא,ה). כי עקר המשפט הוא שדין את כל אחד ואחד כמה יכול לקבל אלוקותו יתברך. וזהו "משפט לאלקי יעקב", כי כל ישראל נקראים בשם 'יעקב', כמאמר "יעקב חבל נחלתו" (דברים לב,ט). וזהו גם כן שאנו מתפללים בראש השנה "זכרנו לחיים" ו"כתבנו לחיים", מהו ענין זכירה וכתובה? הענין הוא כנ"ל, כי זכירה הוא למעלה מן הכתיבה וקאי (ונגע) על חיים נצחיים דהינו אלוקותו יתברך, כמאמר "ואתם הדבקים

בה' אלוקיכם חיים כלכם היום" (דברים ד,ד), ו"כתבנו" קאי על חיי הגוף. וזהו מה דאיתא בגמרא "ואלו צדיק ורשע לא קאמר" (נדה ט"ז ע"ב) ושלפני יצירת הוולד, לא אומרים האם הוא יהיה צדיק או רשע, אלא משאירים בידי האדם את זכות הבחירה, פרוש שאינו בא למטה באמירה כדי שישאר הבחירה לבני אדם, אבל למעלה בזכירה הוא נשאר. וזהו "היום הרת עולם", פרוש "היום" בראש השנה, "הרת עולם", שנותן בכח לכל אחד ואחד כפי המשפט - אלוקותו יתברך, והמשפט הוא לפי מעשה של שנה העבר.

(רבי שניאור זלמן מליאדי, 'מאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים' עמוד תכח)

ימי ההריון הם הימים החשובים ביותר להתפתחותו הפיזית, ואולי גם הנפשית, של כל אדם. במידה והעובר מתפתח בצורה תקינה, הוא יוכל כשיגדל לשמור על אורח חיים בריא בקלות רבה יותר. אך במידה והוא יתפתח עם מומים, לא עלינו, יהיה לו קשה ואולי בלתי אפשרי לתפקד באופן נורמאלי. ראש השנה והימים הנוראים הם גם כן ימים של הריון - "היום הרת עולם". בימים הללו, ימי הדין והמשפט, מוכרעת מידת הכשירות הרוחנית שלנו להתקרב לה' במשך השנה הבאה. לעומת המשפט על חיי הגוף, המוגדר כ"כתיבה" ומבטיח מציאות מסוימת (אלא אם כן נפעל לשינוי הגזירה), המשפט על חיי הנפש מוגדר כ"זכירה" והוא קובע בעצם רק את הפוטנציאל. יכולת הבחירה לא ניטלת מאיתנו. גם אם יצאנו זכאים אנחנו יכולים חלילה ליפול ולחטוא, וגם אם לא זכינו בדין אנחנו יכולים תמיד לעשות תשובה ולהתקרב לה'. ההכרעה בראש השנה היא כמו בהריון - מהי רמת התפקוד שאיתה אנחנו מתחילים את השנה, באילו כלים רוחניים אנחנו מתייצבים. זו היא הכרעה משמעותית ביותר, והיא תלויה הרבה בצורת העמידה ובהתנהגות שלנו בימים הנוראים.

הגרזן פותח הכל...

הבעל שם טוב ציוה פעם לתלמידו רבי זאב קיצס שילמד הכוונות של סידור התקיעות, כי הוא יהיה מסדר התקיעות אצלו בראש השנה. למד רבי זאב את הכוונות וכתב אותן על גיליון מיוחד ושמו בכיס בגדו, כדי שיוכל להסתכל בו בשעת סידור התקיעות. לא נראה הדבר בעיני הבעל שם טוב, והגליון נשטט ונאבד. בבוא רבי זאב לסדר התקיעות, התחיל לחפש את הגליון עם הכוונות, וכשלא מצאן לא ידע מה לכוון. הצר הדבר מאוד לרבי זאב והתמרמר בליבו, ובכה בכי תמרורים בלב נשבר ונדכה, והוכרח לסדר התקיעות בלי שום כוונות. אחר התפילות אמר לו הבעל שם טוב: בהיכל המלך נמצאים הרבה חדרים והיכלות, ומפתחות שונים ומיוחדים לכל דלת, אך יש כלי אחד שעל ידו אפשר לפתוח כל המנוולים כולם, והוא הגרזן. הכוונות הן מפתחות לשערים שלמעלה, ולכל שער כוונה אחרת, אבל לב נשבר יכול לפתוח כל השערים וההיכלות כולם.

(סיפורי חסידים - מועדים, הרב זיון)

מה פירוש הפסוק "משפט לאלוקי יעקב" לפי הפשט הפשוט ומה הפירוש לפי ביאור של בעל התניא כאן?

ראש השנה הוא הריון המעשים הטובים, אז מתי היא הלידה?

בראש השנה עומדים המלאכים ומצפים שיהודי יגיד שבח על חבירו. כי יודעים הם שהקב"ה מתאוה לטובתם של ישראל, אף יותר מאשר לתפילת צדיקים.

(אדמו"ר המהר"ש)

פעם אחת, בראש השנה שחל להיות בשבת, עמד רבי לוי-יצחק מברדיצ'ב וטען כלפי מעלה: ריבוננו של עולם, בראש השנה זה אתה חייב על פי דין לכתוב את כל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום. שבת קודש היום והכתיבה אסורה, חוץ מכתיבה שהיא לצורך פיקוח נפש. הרי שאסור לך לכתוב אותנו היום אלא בספר חיים...

מה הוא 'מרכז הנקודה' עליו מדבר רבי חיים מצאנז? מדוע דווקא באותו מרכז נידון העולם?

מדוע תקיעת השופר משפיעה על הכרעת הדין ועל חידוש העולם?

המלך

בחלק הקודם למדנו על כך שבראש השנה אנחנו משפיעים על הדין ועל גורל השנה שתהיה לנו. אך אם נתבונן היטב בתפילות ראש השנה, נגלה שכמעט ואנחנו לא מדברים בה על עצמנו. יש פה ושם בקשות מפורשות על צרכינו בסיסיים, כמו בתפילת "אבינו מלכנו", אבל עיקר התפילה בכלל לא עוסקת בחיינו הפרטיים, אלא במלכות ה': אנחנו קוראים לה' "המלך", מתארים את תוקף מלכותו - "עוז בידך וגבורה בימינך", ובעיקר - מבקשים ממנו "מלוך על העולם כולו בכבודך".

מה הקשר בין ראש השנה למלכות ה', ומה הקשר שלנו לכלל זה? את הנקודה הזו מבהיר רבי חיים מצאנז במקור הבא:

"תקעו בחדש שופר" (תהילים פא, ד). דהנה הטעם תקיעת שופר בראש השנה מבאר בספרים, שהוא להמליך הבורא ברוך הוא וברוך שמו, כעין מלכותא דארעא ומלכות הארץ שדרך לתקע בחצוצרות בעת שממליכין למלך. והנה באמת מה שממליכין להבורא ברוך הוא וברוך שמו דוקא בראש השנה, הוא משום שאז נברא העולם, ולכן נתחדש אז שוב ענין הבריאה. פי ידוע שהבורא ברוך הוא וברוך שמו אינו מסיר השגחתו מהעולם כלל, פי לולא השגחתו היה בטל מכל וכל. והכל סובב והולך על פי מדותיו יתברך שמו ויתעלה שמנהיג בעולמו, וכאשר בא על מרפז הנקודה, מחדש השגחתו יתברך להתהוות העולם, ואז העולם נדון אם ראוי להתהוותו ונתעוררין הדינים... ותכלית העולם הוא האדם, ומתיעץ הקב"ה עם מלאכי השרת כמו שהיה בראשית הבריאה, וכמו שאז היו כתות שקטרגו על בריאת האדם, וכמו שמבאר במדרשים (בראשית רבה פרשה ת, ה). "אמת אמר אל יברא וכו'", כמו כן בכל ראש השנה יש קטרוג ח"ו על העולם, הוא האדם הישראלי, שאתם קרויים אדם' (יבמות ס"א ע"א). וכמו שאז נצח הקב"ה להמקטרגים על בריאת האדם והמתיק הגבורות, כמאמרם 'עלה במחשבה לבראתו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים, שתף עמו מדת הרחמים', כמו כן בכל שנה נתן הקב"ה עצה טובה לעמו שיתקעו בשופר ויקבלו על מלכותו, ועל ידי זה הם מוסיפים כח בכיכול להתגבר על מדת הדין ולהמתיקו. וכן מבאר (מדרש בראשית רבה פרשה ח, ז). בבריאת העולם שגמלך הקב"ה בנשמתן של צדיקים, כמו כן בכל שנה, על ידי ישראל שנקראו "עמך כלם צדיקים" (ישעיהו ס, כא) נתחדש העולם".

(רבי חיים מצאנז, 'דברי חיים' למועדים, ראש השנה)

מלך ולא עריץ

המלכת הקב"ה היא הפעולה המתבקשת כדי שהקב"ה יחדש שוב את בריאת העולם. פעם בשנה הקב"ה עוצר לרגע, ושואל את עצמו: בשביל מה אני צריך את כל זה? אולי בכלל כל העולם הזה מיותר? מה נותנים לי בני האדם האלו? ואז, באותה שעה, בני ישראל מכריזים ואומרים: אנחנו חפצים בך ה' יתברך, אנחנו רוצים שתהיה המלך שלנו! אנחנו נעבוד אותך, יש תכלית לעולם! הפנייה הטהורה והחד משמעית הזו של בני ישראל, ממתיקה את התמונה ומעוררת את מידת הרחמים. הקב"ה שוב חפץ בעולם ומחדש אותו בראש השנה. אמנם מאז המבול כרת אתנו ה' ברית, שהוא לא יחריב את העולם, אך העולם הפיזי שימשיך להתקיים ללא המלכתנו את ה' - לא יהיה אותו עולם. ה' ימשול בו אך לא יתגלה בו, וכך מבאר זאת בעל התניא:

"וכח זה נתן לישראל להיותם מקבליים מלכותו יתברך בריצון. מה שאין כן בבחינה שנקרא 'מושלי' ו'ממשלתה' בכל דור ודור" (תהילים קמה, ג), אפילו דור המבול ודור הפלגה שמרדו בה' מקום מקום "מלכותו בכל משלה" כתיב (תהילים

קג, יט) ובהינתן ממשלה בעל כרחם. ולכן אפילו בלעם אמר "לא אוכל לעבר את פי ה'" (במדבר כב, יח) פי רוח המושל עליו יעלה בעל כרחו. אכל להיות נקרא בשם מלך, לקבל בריצון, נעשה על ידי עושי רצונו דוקא".

(רבי שניאור זלמן מליאדי, 'לקוטי תורה' דרושים לר"ה, ד"ה "תקעו בחודש שופר")

מלכות איננה רודנות, אלא שלטון שנובע מרצון העם. מלך הוא מנהיג שקשור אל העם ושיש בינו לבין העם מערכת יחסים. העם בחר בו והמליך אותו, והוא מצידו בוחר בעם, אוהב אותו ודואג לכל צרכיו. שלטון כפוי או שלטון שמתעלם מהעם ומזלזל בו, איננו מלוכה אלא רודנות וממשלה.

אם אנחנו לא נתייחס אל הקב"ה כמלך שלנו, הוא לא יהיה מלך העולם. הוא בודאי ישלוט וינהיג את העולם, אבל לעולם ולבני האדם לא יהיה קשר איתו, קשר של עם ומלך. הגילוי של ה' כמלך תלוי בזה שאנחנו נחפוץ בו ונמליך אותו, וכפי שמובא בספרים - "אין מלך בלא עם". בראש השנה אנחנו בעצם מכריעים בשאלה הזו: איזה עולם יברא השנה? האם ה' יחפוץ בעולם וירצה להתגלות בו כמלך, או שה' יתרחק מהעולם ורק ימשול בו. העולם כולו תלוי בעם ישראל, שבשבילו נברא העולם ובידו המפתח של הקשר בין ה' והעולם.

זכירת הברית

פעם המשיל הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב את המשל הזה: מלך אחד הלך פעם ביער, תעה בדרך ובשום אופן לא יכול למצוא את הדרך לצאת מהיער. ככל שהלך ביער וחיפש את הדרך - תעה יותר, עד שפגע באדם אחד שהכיר בו שהוא המלך. אדם זה הוציא את המלך מן היער וליווהו עד היכל המלך. נתן לו המלך מתנות רבות וגם גידלו ועשאו לשר הגדול. לימים חטא נגד המלך ודנו אותו למוות. כשהוציאו אותו לקיים פסק דינו, היה גם המלך שם. אמר המלך לאיש: "שאל איזה דבר ואתן לך". השיב האיש למלך: "איני מבקש שום דבר, כי אם שאלבש את הלבושים שהייתי לבוש בעת שמצאתי את הוד מלכותך תועה ביער וגם אתה, אדוני המלך, תלבוש את הלבושים שלך שהיית לבוש אז. יותר מזה אינני מבקש שום דבר". כששמע זאת המלך אמר: "חייך, בחוכמתך אתה ניצול", והצילו ממיתה כיוון שהזכיר לו את כל הנ"ל. והנמשל: בתקיעת שופר אנו מזכירים ברית אברהם ועקידת יצחק, ועל ידי התקיעה הקב"ה יזכור לנו את מסירת הנפש של אברהם אבינו ע"ה ויצחק בנו שנעקד על גבי המזבח (וכן כל מסירות הנפש של כל הדורות), ויטיב הכתיבה והחתימה לכללות ישראל כאחד, בגשמיית וברוחניות בכל הפרטים.

לפי ביאורו של בעל התניא - על מי ה' מולך ועל מי הוא מושל?

בכל שנה, בראש השנה, יקבל עליו האדם להוסיף בשלושת הדברים האלה: הידור במצוות עשה, זהירות במצוות לא תעשה ותוספת הנהגה טובה.

(אדמו"ר הרי"צ)

בין ראש השנה ליום הכיפורים יש שבוע שלם שבו כל ימי השבוע, כדי לתקן את מה שחטאו בכל יום מימות השבוע במשך השנה. בכל יום משבעה ימים אלו יש לעשות תשובה על כל יום שכנגדו במשך השנה.

(האריז"ל)

צעקת הלב

להמליך את ה' זו הכרזה ובקשה שנובעת מהלב. הלב הקורא לקשר ישיר עם ה'. הזעקה לקשר עם ה' ולקבלת מלכותו היא מהותו של ראש השנה, והיא באה לידי ביטוי במצוות היום - תקיעת השופר. השופר מבטא תרועת המלכה, ויחד עם זאת גם את זעקת הגעגועים אל ה'. הבעל שם טוב מבאר במשל נפלא את זעקת הגעגועים שבתקיעת השופר:

”משל בשם הבעש”ט ז”ל: למלך שהיה לו בן יחיד מלמד היטב שהיה חביב אצלו כבבת עינו ממש. ועלה בדעת האב ובנו שיסע למדינות אחרות ללמד חכמות וללמד הנהגות בני אדם. אז נתן לו אביו המלך שרים ומשרתים והזן רב שילך ויתור במדינות ואי הים, למען יגיע הבן למעלה יתרה יותר מקמו היותו אצל אביו בביתו. ויהי ברבות הימים וכל אשר נתן לו אביו הלך על הוצאות הדרך מהצטרפות תפנקיו שהיה מרגל, והעקר במה שהוסיף תאוה על תאוותו בענינים הרבים, שעלה לו לזה הוצאה מרבה עד שמכר כל אשר לו. ובין כך הלך למדינה רחוקה עד שגם שם אביו לא נודע שם כלל. ובאמרו שהוא בן מלך פלוני, מלבד שאינם מאמינים לו, לא נודע כלל שם אביו. וכאשר ראה שקלתה כל תרופות תעלות להחיות את נפשו בצר לו, עלה בלבו לחזור למדינת אביו, אבל מחמת אריכות הזמן שכח גם לשון מדינתו, ובבואו למדינתו מה יכול לעשות מאחר שגם הלשון שכח? והתחיל לרמוז להם שהוא בן מלכם, והיה אצלם לשחק, היתכן שכן מלך אדיר כזה ילך קרוע ובלוי כל כך? והכו אותו על קרקודו, ונעשה מלא פצעים וחבורות ומכה טריה. עד שהגיע לחצר המלך והתחיל לרמוז להם שהוא בן המלך, ולא השגיחו עליו כלום, עד שהתחיל לצעק בקול גדול בכדי שיכיר המלך קולו. וכשהכיר המלך קולו, אמר: הלא זהו קול בני צועק מתוך דחקו! ונתעורר אצלו אהבת בנו וחבקו ונשקו כו”.

(רבי ישראל בעש”ט, הוספות ל'כתר שם טוב' אות קצר)

הקול של השופר הוא קול של צעקה. אין בו אקורדים ואין בו סלסולים, רק צעקות ובכיות פשוטות. הקריאה שלנו לקשר עם ה' גם היא איננה נובעת מתבוננת עמוקות וחשיבה מרובה, אלא מזעקת הלב הפשוטה. זעקה של בני הקשורים באופן טבעי אל אביהם ורוצים לחדש את הקשר הזה.

בתפילות ראש השנה אנחנו מבקשים שה' ייטיב עמנו "אם כבנים אם כעבדים". אנחנו קשורים לה' כבנים שקשורים לאבא וגם כעבדים שקשורים ומשועבדים למלך. למרות ששני הדימויים האלו נראים מאוד שונים זה מזה, יש ביניהם נקודה משותפת - הפשוטות. הבן מחובר לאביו באופן טבעי ופשוט, והעבד מסור למלכו בלי חכמות ושאלות, אלא בהתמסרות פשוטה. העבודה של ראש השנה היא לגלות את הנקודה הפשוטה הזו, את צעקתו של הבן ואת התמסרותו של העבד. הנקודה הזו מצויה בתוכנו, בעצם הנשמה של כל יהודי, ובראש השנה עלינו לגלות אותה בתפילות ובשאר מעשי היום. וכך מתאר הרבי הרי"ץ מליובאוויטש את עבודת היום:

”עקר עבודת ראש השנה הוא בקבלת על מלכות שמים, ולכן עבודת היום - גם בגדולים ובעלי צורה - בעבודה הנראית כמו פשוטה, באמירת תהלים כל הזמן ולמעט בשני לילות אלו ככל האפשרי, ולהזהר בדברים בטלים עד קצה האחרון, גם משיחות איזה שיהיו. כהעבד אשר אין לו זמן אף רגע לשבת ממלאכת אדונו, או כבן הטרוד בשמחת קבלת פני אביו אשר במשך שנה לא ראה אותו פנים וירא מאד כי לא יחטא במאור פניו של אביו. שזהו ענין התשובה דתקיעת שופר כמו שצויעק: "אבא, אבא, רחמי ורחמי אליך..." בצעקת הלב, בדמעות נוזלים ונובעים מעצמן, כבעל יסורים גדולים ומלא

מכאובים רחמנא ליצילן וה' ישמרנו שאינו צריך שום התבוננות, הוא בוכה מאליו. והדמעות האלו משביעים אותו, ויש בהם גם שמחה. היתום מילל, והבן בוכה. שההפרש הוא - זה אין לו שום משען, והבן עם שאביו רחוק וצר לו מאד, מכל מקום יש לו אביו”.

(רבי יוסף יצחק מליובאוויטש, אגרות קודש חלק י' עמוד תכה)

תקיעת השופר, אם כן, מביעה את כל ענינו של ראש השנה. את השיבה של הבן לאביו בקול צעקה פשוטה, ואת תרועת ההכרה והביטול אל המלך. ושני הצדדים הללו הם בעצם אותה אמירה - הזעקה לקשר עם ה'. בראש השנה אנחנו צועקים לה' ואומרים: אנחנו לא רוצים עוד שנה של הסתר וריחוק! אנא ה', התגלה אלינו! "הופע בהדר גאון עוזר!" האמירה והתביעה הזו שמתבטאת על ידי התקיעה בשופר מוסברת היטב בקטע הבא, בדבריו של הרב סולובייצ'ק. בקטע זה הוא מסביר את תקיעת השופר על פי תורת החסידות בצורה נפלאה:

”מעשה באבא מארי, שעמד על הבימה בראש השנה, מוכן ומזמן לסדר את התקיעות. התוקע, מחסירי חב”ד, איש ירא אלקים, שיודו היתה רחבה במשנתו של הרב הזקן ורבי שניאור זלמן מליאדין, זכרוננו לברכה, התחיל לבכות. נענה אבא מארי ואמר: "הבוכה אתה בשעת נטילת לולב? ולמה זה תבכה בתקיעת שופר? האין שתייהן מצוות ה'?" איש הסוד ידע את האפי הסמלי של תקיעת שופר - משג קול פשוט - שאדם רוצה לחתור בו חתירה בהויה החקית ולהגיע לכסא הכבוד של עתיק יומין וסתימא דכל סתימין. תקיעת שופר, על פי השקפתו של בעל התניא, מבטאת את החרג הכביר של איש הדת השואף לצאת מן המצר של מדת הצמצום - מדת הגבורה - למרחביה של התפשטות - מדת החסד... בכית האדם בראש השנה - זו היא בכית הנפש המתגעגעת אל מקור מחצבתה, להתדבק בדודה, לא מתוך הסתר, אלא מתוך גלוי. תקיעת שופר מוחה כנגד המציאות ומכחישה את היקום. בשעה שאדם לוקח שופר ומריע, הרי הוא מוחה כנגד המציאות המבדילה בינו לבין האין סוף. הוא נאנח קשה ומיכב על אי-יכלתו לדלג על הרי הישות החוצצים בין נשמתו לקונה...”

(הרב יוסף רוב הלוי סולובייצ'ק זצ”ל, 'איש ההלכה' פרק ח')

בעל תוקע שאינו מבין

בבית מדרשו של הצדיק ר' שלמה מרדומסק, בעל "תפארת שלמה", עמד פעם התוקע לתקוע ולא יכול בשום אופן להוציא אף תקיעה אחת מפיו. התוקע היה למדן מופלג, חסיד וירא שמיים גדול. קראו לאברך אחד ותיכף תקע התקיעות כהלכתן בקול יפה ונעים. חלשה דעתו של התוקע הראשון. אחר התפילה קרא לו הצדיק ואמר לו: "אמשול לך משל. בני המדינה בחרו במלך חדש והכתירו אותו כמשפט. בני המדינה עשו עבירו כתר חדש ויפה ורצו לקבוע בו אבנים טובות ומרגליות. דרושה הייתה לכך אומנות נפלאה, אך לא נמצא אומן שיקבל על עצמו עבודה זו מיראה שלא לקלקל את הכתר. בסוף בא אומן אחד, וביקש שיתנו לו זמן חודש ימים ויתקן את הכתר כמשפט. נתנו לו הכתר. בכל אותם הימים חשב מחשבות ותחבולות איך לקבוע בו האבנים הטובות יפה, אבל מחמת יראה לא ניגש לעצם העבודה עד שקרב יום המוגבל. יומיים קודם הזמן לקח את הכתר לקבוע בו את האבנים, אך מחמת פחד נפל הכתר מידו ובשום אופן לא יכול לעשותו. מה עשה? קרא לנער אחד, שלא ידע שזהו כתר המלך, והראה לו איך יעשה, והוא יצא החוצה שלא יראה כלל את מעשהו. הנער עשה הכל כתיקונו וקבע המרגליות על הצד הטוב ביותר”.

איזו שמחה יכולה להיות לבן שבוכה "אבא, אבא"?

”יום תרועה יהיה לכם”
”תרועה” מלשון רעות וידידות.
רמז לנו הכתוב, כי אי אפשר לקבל את הארת היום אלא על ידי אחדות ורעות.

(רבי אהרן מקרלין)

מהי תשובת הרב סולובייצ'ק לשאלת אביו? מדוע תקיעת שופר מעוררת בכי יותר ממצוות לולב?

על איזו מחאה מדבר הרב סולובייצ'ק? כיצד היא נשמעת בקול השופר?

בעשרת ימי תשובה אנו אומרים "זכרנו לחיים ... למען אלוקים חיים" - אנו מבקשים שהחיים שיתן לנו ה' במתנה יהיו "למענך", ולא נבזזו אותם חלילה בדברי הבל.

(שפת אמת)

מה שנמשל מבטא את שכחת שפת המדינה של בן המלך?

יום כיפור

דברים שרואים משם

בתפילת נעילה, המיוחדת רק ליום הכיפורים, מתגלית בנשמה הדרגה הגבוהה ביותר (המכונה 'יחידה'), זו שהיא מאוחדת לגמרי עם הקב"ה. וזהו פירוש השם 'נעילה': נועלים את כל השערים ואין מתירים לאף אחד להיכנס, בשעה זו נמצאים רק בני ישראל עם ה' יתברך.

(הרבי מליובאוויטש)

מה משתנה בעקבות גילוי מידת האמת ביום הכיפורים?

ביום כיפור צריך להיות לגוף הגשמי תענוג מענייני יום כיפור, ועל ידי זה נעשה התיקון של כוח התענוג.

(אדמו"ר הרשב"י)

יום כיפור הוא היום המקודש בשנה. היום הזה כשלעצמו, "עיצומו של יום", מביא קדושה ושינוי לעולם. אנשים שלא דרכו בבית כנסת כל השנה, פתאום מגיעים לתפילה. אנשים שאכלו מאכלים בלי לבדוק את הכשרות שלהם ביום רגיל, צמים ביום כיפור. עם ישראל כולו מתעלה.

אמנם ביום כיפור אנחנו מתפללים המון, צמים ומחויבים לעשות תשובה ולהתוודות, וכפי שפוסק הרמב"ם: "יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכול, ליחיד ולרבים, והוא קץ מחילה וסליחה לישראל; לפיכך חייבין הכול לעשות תשובה ולהתוודות, ביום הכיפורים" (הלכות תשובה ב, ז), אך יחד עם זאת הכפרה ביום כיפור היא הרבה יותר גבוהה ממה שאנחנו מסוגלים ליצור בתשובה וביוזמי של עצמנו. "עיצומו של יום מכפר" - משהו מופלא שמתגלה ביום הזה, הוא זה שגורם את השינוי.

מה הוא אותו דבר מופלא? מהו סוד הכוח של יום כיפור? שני המקורות הבאים יבהירו לנו את נקודת העניין:

"ביום הכיפורים מופיעה מדת האמת, ובמדת האמת ישראל לעולם זכאים. כי אמת היא דבר שהוא בעצם, וכל דבר שהוא במקרה איננו אמת. שקל דבר שהוא בעצם איננו משתנה ואם נראה בו שנוי הוא לשעתו בלבד. ועל כרחק דבר שהוא במקרה וידוע שהמקרה לא יתמיד, על כן איננו נקרא אמת. ונהר הפוסק לשבעים שנה נקרא שמימיו מכובד. ועל כן ביום הכיפורים שמאירה מדת האמת נתגלה עצם מהות ישראל, וישראל בעצמם הם נקיים וטהורים, והחטא מסתעף מחמת הגוים כמו שכתוב: "ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם" (תהילים קו, לה) ... ועל כן ביום הכיפורים הוא זמן סליחה ומחילה לכל עוונות ישראל".

(רבי שמואל מסוכטשוב, 'שם משמואל' י"ב כ תרע"ט)

מידת האמת עליה מדבר השם משמואל תתבהר לנו בקטע הבא מדברי הרבי מליובאוויטש:

"רבי אומר בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכיפורים מכפר ויחזקו סוכרים שיום הכיפורים אין מכפר אלא על השבים' (ראה שבועות י"ג ע"א). באור דבריהם: גם לדעת חכמים 'עצומו של יום מכפר' והאדם עצמו באמצעות התשובה אינו מסוגל להגיע לאותה כפרה. אלא שלדעתם כדי להגיע לכפרה זו צריכה להיות תחלה עבודת התשובה, ואלו רבי סוכר שאפילו כשהאדם עדין לא עשה תשובה, ה'עצומו של יום' עצמו מכפר על עוונותיו.

וצריך להבין: כיצד מתנהג ונמחק הרע שבאדם על ידי 'עצומו של יום' גם מבלי שהאדם יעשה תשובה? והבאור בזה: בהתקשרות של בני ישראל עם הקב"ה ישנן כמה מדרגות: א. הקשר של האדם עם הקב"ה על ידי שהאדם מקיים מצוות הבורא ומקבל על עצמו על מלכות שמים. ב. התקשרות פנימית יותר המתבטאת בכך שגם אם עבר על צווי הקב"ה ופרק מעליו על מלכות שמים, מכרסם הדבר בלבד, חורה לו, והוא עושה על כך תשובה. ואכן מחמת כך שהתשובה באה מקשר עמוק יותר, לכן יש בכחה להסיר את הפגמים שנוצרו על ידי העברות והחלישו את הקשר הגלוי. ג. התקשרות עצמית של עצם הנשמה עם עצמותו יתברך. התקשרות זו היא למעלה מלהתבטא אפילו בתנועה של תשובה. התקשרות זו אי אפשר להחלישה ולפגם בה על ידי עברות, ולכן 'עצומו של יום מכפר' שכן ביום הכיפורים מתגלית אצל

כל יהודי ההתקשרות העצמית שבבעצם הנשמה עם הקב"ה, וכאשר מתגלית מדרגה זו, נופלים ממילא כל הפגמים".

(רבי מנחם מענדל שניאורסון, הרבי מליובאוויטש, 'לקוטי שיחות' חלק ד' יום הכיפורים)

קשרים חברתיים רגילים מבוססים על היחס ההדדי בין שני הצדדים. אם כל אחד מעניק מעצמו לחברו ומכבד אותו, יוכל הקשר להתקיים, ואם לא - לא. וכך גם בקשר הרגיל והיום יומי שלנו עם הקב"ה. אם נשמור את מצוותיו נהיה קשורים אליו, ואם ח"ו לא - אז נהיה מנותקים.

ישנם קשרים עמוקים יותר, כמו קשר בין הורים לילדים. קשר כזה גם כן תלוי ביחס ההדדי, ואם הבן ימרוד בהוריו אז יהיה ביניהם סוג של נתק, אבל הנתק הזה לעולם לא יהיה אמיתי ותמיד הם יישארו קשורים זה לזה. במידה וירצו, הם יוכלו לגלות מחדש את הקשר הטבעי שכבר ישנו ולשכוח לגמרי מכל מה שהיה. רמה כזו של קשר קיימת גם בינינו לבין ה', והיא היסוד של התשובה. אפילו יהודי שחטא כל ימיו לא מנתק את הקשר הטבעי שלו לה', ונקודת הקשר הזו תמשיך לפעם בקרבו, עד שאולי בזכותה ישוב בתשובה ויבוא לידי קשר חי וגלוי. ואז, כשיתגלה הקשר הטבעי שמעולם לא נפסק, ישכחו ממילא כל העבירות וכל הריחוק.

אם נתבונן נגלה שישנה רמה עוד יותר עמוקה של קשר אנושי, והיא - הקשר של האדם אל עצמו. כל אדם קשור באופן טבעי ובעוצמה הכי חזקה אל עצמו, והקשר הזה לא רק שנשאר נצחי, אלא הוא גם לא תלוי בשום גורם חיצוני. כל אדם אוהב את עצמו, לא משנה איך הוא נראה או כיצד הוא מתנהג. באותה מידה גם הנשמה שלנו קשורה להקב"ה. בכל יהודי יש נשמה שהיא "חלק אלוה ממעל" (תניא פ"ב), וברמה העמוקה ביותר של הקשר הנשמה מחוברת לה' כדבר אחד, עד כדי כך שכל העבירות לא הפריעו מעולם לקשר הזה. "נשמה שנתת בי טהורה היא", ובמקום הכי פנימי בנשמה היא לעולם נשארת טהורה. הרמה הזו של הקשר מתגלה ביום המקודש בשנה, יום הכיפורים. ביום הזה האמת הכי פנימית של יהודי מתגלה, ולא רק הכהן הגדול נכנס לקודש הקודשים, אלא כל יהודי מגלה ביום זה את קודש הקודשים שבנשמתו. ברמה כזו של קשר לא שייך לדבר בכלל על חטאים ולכלוך. הם בכלל לא משחקים תפקיד. הכפרה של יום כיפור איננה שינוי טכני שבא מלמעלה במחיקת עונש או אפילו סליחה, אלא דבר שקורה ממילא, מגילוי הקשר העמוק ביותר שבינינו לה'. ואז, כל העוונות והפגמים פשוט נעלמים, וכמו שהנביא מתאר זאת "מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאותיך" (ישעיהו מד, כב). כמו העננים שנעלמים ולא משאירים זכר בשמיים הבהירים, כך גם החטאים שלנו מתפוגגים ונשכחים בעקבות הגילוי של עצם הנשמה.

עצם הנשמה, הנקודה הטהורה שבליבנו, יכולה להתגלות גם בסתם יום חול. אם נתעורר מעומק הלב לתשובה, אם נמסור את נפשנו לה', נגלה את עצם הנשמה. יום כיפור מיוחד בכך שבו מתגלית הנשמה אצל כל יהודי באשר הוא. ייתכן שנרגיש את הגילוי הזה והתעוררות תשובה גדולה תציף את ליבנו, אך ייתכן גם שיום כיפור יעבור עלינו מבלי להרגיש שום דבר. לא את עצם הנשמה ולא את הנשמה, אלא רק את קרקורי הבטן. ובכל זאת, עצם נשמתנו התגלתה ויום כיפור כיפר, ואנחנו פשוט לא הצלחנו לשמוע. כמו גלי הרדיו שמסתובבים באוויר ובוודאי משדרים אין סוף מנגינות ודיבורים, אבל ללא מכשיר מתאים לא נוכל לשמוע מזה דבר. כך גם בהתרחשות רוחנית - הפעולה והשינוי קורים בוודאי, אבל כדי לשמוע ולחוש בזה אנחנו זקוקים ליכולת קליטה רוחנית. השאלה החשובה שאנחנו צריכים לשאול את עצמנו איננה האם הרגשנו את הכפרה של יום כיפור ואת קדושת היום, אלא מה אנחנו עושים עם עצמנו ביום שאחרי? רבי לוי יצחק מברדיטשוב מתייחס לנקודה הזו במשל יפה:

"מה שאנו אומרים 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מפל חטאתיכם לפני ה' תטהרו' (ויקרא טז, ל). הענין הוא כך: משל למלך שעשה לבנו יחידו

מה ההבדל בין רמת ההתקשרות השנייה לשלישית? הרי בשניהם ההתקשרות היא פנימית יותר מאשר הפגם שגורמים העברות!

קול רשרוש מטבעות הצדקה המושלכים לקופות בערב יום הכיפורים, בכוחו לבלבל את המקטרגים לבל יקטרגו על ישראל.

(הבעש"ט)

האם ר' לוי יצחק מתאר דרך לרמות כביכול את ה' חשוב והסבר לאור הקטעים שהובאו קודם.

האכילה והשתייה בערב יום הכיפורים מתקנות את אשר פגם האדם באכילה ושתייה שלא כרצון ה' במשך השנה. זהו שאמרו חכמים: "כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב" – אכילה זו מעלה ומרוממת את כל האכילות של ימות השנה.

(רבי אהרן מקרלין)

מלבוש שאין כמותו בכל העולם, והבן הלך בדרכו וטנף את הבגד בשוגג או ח"ו במזיד. והבן הולך בעצבות גדול כי אולי ישמע אביו, וגם איד יתראה לפני אביו שצריך להתראות בפניו במלבוש הנ"ל והמלבוש מטנף! אזי הבן חוזר אצל אביו, אולי ימצא איזה מזוז ותרופה לזה. וכשבקש מאד, מצא אחד מאוהביו שנתן לו עצה הגונה רק על יום אחד בכדי להתראות לפניו לפני אביו על ידי דחק הפרזל, והפרזל היה מלהב בהתלהבות וידחק על הבגד ויצא הטנוף לפי שעה על יום אחד, וכאשר יראה את עצמו עם אביו יבקש לעשות לו עוד בגד יותר נאה, כאמור "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", כי כלום חסר מבית המלך? ועלתה לו כן. לכן אנו מבקשים את פני הבורא יתברך שמו, כי ביום הזה יכפר ו' יכפר' הוא לשון 'בעי לכפורה' (גיטין נ"ז ע"א) וקניחו שיימחל לנו עוונותינו על כל פנים ביום הכיפורים, וממילא כאשר יהיה לנו כפרה – "לפני ה' תטהרו" – לגמרי, שייבנה לנו את מקדשנו ביתר שאת ויכפר עלינו במהרה בימינו, אמן".

(רבי לוי יצחק מברדיטשוב, 'קדושת לוי', ליקוטים שונים יום הכיפורים)

יום אחד בשנה אנחנו בטוח נקיים. ביום הזה אנחנו יכולים להביט על עצמנו במראה ולראות מי אנחנו באמת וכיצד אנחנו יכולים להיראות גם בשאר השנה. כל שעלינו לעשות הוא לקפוץ על ההזדמנות, לרצות באמת, ולבקש מה' שנמשיך להיות נקיים. עכשיו, אחרי שראינו את האמת, אנחנו יכולים להמשיך אותה הלאה גם לשאר ימות השנה, וביתר שאת. מסופר, ששנה אחת למחרת יום כיפור נכנס הרבי הרי"צ מליובאוויטש אל אביו הרבי הרש"ב, ושאל אותו: זמה עכשיו? ענה לו אביו: עכשיו במיוחד צריכים לעשות תשובה! הכפרה של יום כיפור היא הזדמנות להתחלה חדשה, לשיבה מחדשת לה. אחרי ש"מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאותיך" אפשר סוף סוף להיות "שובה אלי כי גאלתיך" (ישעיהו מד, כב)!

מלך מוחל וסולח

מדי שנה בשנה, בימים הנוראים, היה הרב הצדיק ר' ישראל מרז'ין מתפלל בעצמו לפני התיבה. פעם ביום הכיפורים בהגיעו לברכה "מלך מוחל וסולח", עמד, שהה זמן רב ולא ברך את הברכה. הוא היה בדבקות גדולה, אבל את תפילתו הוא לא המשיך. קהל המתפללים שראו זאת, לא ידעו את נפשם. היה הדבר לפלא. והנה, לפתע פתאום, כמו נתעורר משרעפיו, ולפתע אמר במהירות רבה את הברכה: "ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו וכו'...", וסיים במהירות את תפילת העמידה. במוצאי יום הכיפורים סיפר לתלמידים את שאירע: "בתפילתי ראיתי למעלה שאין מוחלים על העבירות של עם ישראל. משום כך, לא יכולתי לומר את ברכת מלך מוחל וסולח. ניסיתי למצוא עצות בנפשי, עד שנזכרתי במעשה שהיה בילדותי: אבי הקדוש רבי שלום היה מחנך אותי לעשות "אתכפיא" (היינו לכפות את היצר הרע), ולא לבצע את כל מה שליבי חפץ. כיצד היה מלמדני זאת? מפעם לפעם היה מראה לי מאכלים מתוקים וערבים, וכשאני ביקשתי לטעום מהם לא היה נותן לי את חפצי, כדי שאלמד שלא לעשות כל דבר שליבי חפץ. פעם אחת, הראה לי אבי תפוח עץ יפה, ומאוד חפצתי בו. ידעתי שאבי לא יתן לי את חפצי. מה עשיתי? ברכת ברכת "בורא פרי העץ", ובכדי שלא תהיה ברכה לבטלה, מוכרח היה אבי לתת לי את התפוח... כשנזכרתי בסיפור זה, החלטתי לעשות כן גם עתה, מיהרתי וברכתי את ברכת "מלך מוחל וסולח", וכדי שלא תהיה לבטלה, "מוכרח" היה הקב"ה למחול על כל העוונות.

(באר החסידות)

זה חליפתי

חסיד ותיק של הצדיק רבי אלימלך מליזנסק, בעל "נועם אלימלך", והוא איש אמיד ונכבד, בא פעם בליל ערב יום הכיפורים אל רבו הצדיק בבקשה שהצדיק יתן לו לראות כיצד הוא, הצדיק, עורך את סדר הכפרות. "זה עשרות בשנים שאני נוסע אל רבינו, ואף פעם עוד לא נדמנן לי לראות את הכפרות של הרבי, והפעם נתעוררה בלבי תשוקה עזה לראות". וכיצד – שאלו הצדיק – אתה עורך את הכפרות? מה הרבי מהתל בי – השיב החסיד – וכי מה יש לראות ב"כפרות" שלי? בכל זאת – אמר הצדיק – תגיד לי איך אתה עושה? אני הרי איש פשוט – אמר החסיד – ובכן אני לוקח את הסיידור ואומר כמו שכתוב שם: "זה חליפתי" וכו'. ובכן – אמר הצדיק – אף אני עושה כך. אלא שהבדל אחד יש בכל זאת ביני ובינך: אתה ודאי מהדר אחר תרגול לבן דווקא, ואני איני מקפיד על כך: תרגול לבן, שחור או איזה שיהיה... התחיל החסיד להפציר בצדיק שבכל זאת הוא משתוקק להיות נוכח בשעת הכפרות של הרבי. אמר לו הצדיק: מכיוון שכן, אתן לך עצה הגונה. תיסע לכפר פלוני ותיכנס לבית יהודי פלוני הגר שם, ותראה אצלו סדר יפה של כפרות. לא סירב החסיד וצויה מיד לרתום את עגלתו ונסע לאותו כפר. משהגיע לשם שאל על מקום מגוריו של אותו יהודי, והראו לו בית בקצה הכפר. נכנס לשם כשעה לפני חצות הלילה, והנה הבית הוא בית-מזיגה וערלים יושבים ושותים בתוכו י"ש כדרכם, והחדר מלא עשן ממקטרתיהם של הערלים. האורח ישב לו וציפה לראות מה יהיה כאן. כשראהו בעל הבית ניגש אליו ושאלו מה חפצו. "עובר אורח אני – אמר לו החסיד – ורצוני ללון פה הלילה". בעל הבית התחיל לפקפק ולגמגם: בביתי אין מקום, בכפר יש בתים אחרים, יותר מרווחים, אבל האורח הפציר בו לתת לו לשבת בקרן-זווית עד עלות-השחר ואז ילך לדרכו. סוף סוף נעתר לו בעל הבית. משהגיע קרוב לחצות התחיל בעל הבית לשלח את הערלים מן הבית, למי בפיתויים ולמי בגערות. משיצאו כולם, פתח את החלונות, בכדי שיצא העשן ויזדכך האוויר, ופנה לאשתו: אישה! הביאי לי את ה"קונטרס" המונח בחדר השני על גבי הארון. הביאה לו את ה"קונטרס" והתחיל לקרוא בו את כל חטאיו במשך השנה, שרשם ב"קונטרס" זה: ביום פלוני עברתי על זמן קריאת שמע, ביום פלוני עשיתי כך וכך וכן הלאה. משגמר לקרוא, התמרמר בבכיות ואנחות היוצאות מן הלב: אוי, ריבונו של עולם, הלוא בשנה שעברה עשיתי תשובה והבטחתי להיות טוב וישר ולא לשוב עוד לכיסלה, ולבסוף מה עלתה לי? אני הלוא מלא עוונות וחטאים ופשעים. וכך בכה ונאנח זמן רב מקירות ליבו. אחר כך פנה שוב לאישתו: אישה! הביאי לי עוד "קונטרס" אחד המונח במקום פלוני. הביאה לו את ה"קונטרס" השני והתחיל לקרוא בו: ביום פלוני הלכתי ליער להביא עצים והתנפלו עלי גוויים ושברו את עצמותי, ביום פלוני מתה עלי ביתי, ביום פלוני קרה לי אסון זה, וכך הלך וקרא את כל הצרות והפגעים שעברו עליו במשך השנה. ושוב בכה והתמרמר: אוי, ריבונו של עולם, הלוא בפירוש ביקשתי מאיתך בשנה שעברה שתיתן לי שנת ברכה וחיים ושלום, ואני בטחתי בך והאמנתי שכך יהיה, ולבסוף מה עלתה לי? משגמר לבכות אמר: הרי סוף סוף ערב יום הכיפורים היום וצריכים להתרצות. נשתווה נא בינינו, ריבונו של עולם, אתה לא חייב לי ואני לא חייב לך. ולקח את שני ה"קונטרסים", כרך אותם ביחד, סיבב אותם על ראשו שלוש פעמים, ובכל פעם אמר: זה חליפתי, זה תמורתך, זה כפרתי... וזרק את ה"קונטרסים" החוצה. החסיד התבונן היטב לכל מעשה הכפרי, נתפעל מאוד ממין "כפרות" כזה, נפרד מבעל הבית ונסע בחזרה לליזנסק. הגיע לשם בעוד לילה, ונכנס ישר לבית הצדיק. כשראהו הצדיק אמר לו: תספר לי מה ראית שם אצל אותו יהודי. וסח לו החסיד את כל המאורע. אמר הצדיק: זהו שאמר הכתוב: "כי עונותי עברו ראשי... ד' נגדך כל תאותי", אבל לעומת זה גם "ואנחתי ממך לא נסתרה" (תהילים לח, ה-י).

(סיפורי חסידים – מועדים, הרב זיון)

סוכות

שמח ורוקד

"מתחילים מיד במוצאי יום הכיפורים בעשיית הסוכה, כדי לצאת ממצוה אל מצוה" (הרמ"א).

סיבת החטא היא המחשבה שמספיק לקיים את התורה והמצוות במצבים או בזמנים מסוימים בלבד. ולכן דווקא מצות סוכה היא המצווה הראשונה אחרי כפרת העונות, כי הסוכה צריכה להיות "תשובה כעין תדורו", והיא מלמדת שהמצוות הם דירתו של האדם, ומקיפות אותו מכל צד ופינה.

(הרבי מליובאוויטש)

מה משמח בראש השנה? מה מכסה ומסתיר את השמחה הזו?

כיצד מסביר בעל התיניא את הפסוק: "בכסה ליום חגנו"?

סוכות הוא החג הססגוני ביותר בשנה. מצוות סוכה, אושפיזין, ארבעת המינים, הושענות, שמחת בית השואבה - כל כך הרבה מצוות, צבעים וריחות. סוכות הוא גם החג השמח ביותר, ועל השמחה בו מצווה התורה שלושה פעמים! אז למה חג כל כך צבעוני מגיע אחרי אוירת היראה והכובד ראש של הימים הנוראים? מה הקשר בינו ובין ראש השנה ויום הכיפורים? כדי לענות על השאלה הזו נחזור קצת אחורה ונעיין עוד פעם במשמעות הימים הנוראים ולאחר מכן בקשר שלהם לחג הסוכות.

"תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו" (תהילים פ"ד), איזהו חג שהחדש מתכסה בו? הרי אומר זה ראש השנה."

(ביצה ט"ז ע"א)

ראש השנה חל בתחילת חודש, בזמן בו הירח מכוסה ולגמרי לא מאיר, לעומת רוב החגים שחלים דווקא באמצע החודש או בסמוך אליו. עניין זה בא לידי ביטוי בכינוי של ראש השנה בפסוק - "בכסה". תורת החסידות מבארת את משמעות הכינוי שבראש השנה, ואת הקשר של זה לחג הסוכות:

"בכסה ליום חגנו". פרוש בחינת "בכסה" שהוא התכסות והסתרת השמחה שלא נראית ונגלית בראש השנה... כי חרדה ורעדה הם המעלימים ומסתירים את השמחה שלא תהא אלא בבחינת גילה בלב ושמחה ואושר פנימי - "גילו ברעדה" (תהילים ב"א) שלא מתגלה וכלפי חוץ. הנה התכסות הזאת תתגלה "ליום חגנו", הוא חג הסוכות שהוא סתם 'חג' שבגמרא, שאז תתגלה השמחה בגלוי. כי בראש השנה החרדה היא בחינת 'שמאל דוחה' ולא דוחה לגמרי ח", אלא כמו שכתוב "שמאלו תחת לראשי" (שיר השירים ח, ג) שבחינת שמאל דוחה גורם נשיאות ראש, להתגלות בחג הסוכות בחינת "וימינו תחבקני", כאדם החובק את חברו מאהבה ואינו מניחו להפרד ממנו. כך בחג הסוכות הסכך וג' דפנות הן בחינת חבוק וקרבת ה' ממש, שסוכבו ומקיפו מכל צד ואינו מניחו להיות בבחינת פרווד ח". וזהו "מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה" (תהילים קיח, ה) שמן המצר שבראש השנה, נעשה מרחב בחג הסוכות."

(רבי שניאור זלמן מליאדי, 'ליקוטי תורה', פרשת תורה, 'אך בכסה ליום חגנו')

בראש השנה ויום כיפור זכינו לקרבת אלוקים. הקב"ה מתגלה בימים הללו וקדושה יתירה חופפת את כולנו. אך התחושה שמלווה את הגילוי הזה היא תחושה של יראה. בימים הנוראים אנחנו מתאחדים עם הקב"ה מתוך התבטלות וכניעה. יחד עם זאת, ברור שיש בקרבה הזו שמחה גדולה. כי אין דבר יותר משמח מלחוש שהגעת לאמת, למקומך האמיתי - לדבקות באלוקים. אך לשמחה הזו אין כל כך מקום בימים הנוראים. בימים הללו אנחנו כל כך שקועים בחרדה ובהתבטלות, עד שהנפש לא יכולה לבטא גם רגש של שמחה. בראש השנה, רגש השמחה נשאר מוצפן בתוך הלב ונקרא בשם 'גילה', ורק אחרי יום כיפור, אחרי שהתבטלנו לה' מכל וכל וטוהרנו מכל ריחוק, יכול רגש השמחה להתגלות. בחג הסוכות כל מה שהיה מכוסה בימים הנוראים, פורץ ויוצא החוצה. ההתאחדות עם ה' שלוותה בימים הנוראים ברגש של יראה, מתבטאת בחג הסוכות ברגש של שמחה. ולכן, ככל שנתקרב לה' בימים הנוראים ונחווה בהם יראה פנימית, נגיע לשמחה גדולה יותר בחג הסוכות. הטהרה של הימים הנוראים, היא הפתח לשמחה של סוכות. מסביר זאת השפת אמת' במקור הבא:

"זמן שמחתנו - דכתיב "לישרי לב שמחה" (תהילים צ"א). לכן אחר ראש השנה ויום הכיפורים שנעשין בני ישראל ישרי לב, דכתיב "עשה האלקים את האדם"

ישר" (קהלת ז, כט), ורק על ידי לכלוך העוונות "חשבנות רבים". ולכן אחר ימי הטהרה מתעורר השמחה."

(רבי יהודה אריה לייב מגור, 'שפת אמת' דברים, סוכות תרל"ח)

כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו! (סוכה נ"א ע"א). שמחת סוכות, הפורצת בעיקר בשמחת בית השואבה, היא שמחה מעולם אחר. בכל לילה מלילות החג, רקדו בבית המקדש במשך כל הלילה, עד שאחד התנאים אמר: 'כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו' במשך שבעה ימים (שם נ"ג ע"א)! וכך גם היום, ישנם חסידים רבים שנוהגים לערוך 'שמחת בית השואבה' בכל לילה ולילה, ולרקוד עד אור הבוקר! השמחה העצומה הזו סובבת כולה סביב המים. המים שנשאבו מהשילוח ונסכו על המזבח בשבעת ימי החג. המים בכלל הם עניין מרכזי בחג הסוכות ובמצוות החג, כפי שכתוב בגמרא ש'בחג נידונים על המים' (ראש השנה ט"ז ע"א). במקור הבא נלמד על הקשר בין המים לשמחה הגדולה של חג הסוכות:

"מבאר וידוע שבכל אהד ואחד ישנו 'מזבח רוחני', ולפי זה מוכן ששני אפני השמחה של נסוך היין ונסוך המים על גבי המזבח, ישנם גם כן בעבודה הרוחנית של כל יהודי. השמחה של נסוך היין בעבודת האדם, ענינה - שמחה של מצוה הבאה אחרי התבוננות בשכל. כאשר יהודי מתבונן בגדל הזכות שהקב"ה נתן לו את האפשרות לקיים מצוה, ובגדל העלוי שנפעל על ידי שהוא מקיים את המצוה - הרי זה מעורר אצלו שמחה גדולה. אבל מאחר ששמחה זו קשורה עם שכל והתבוננות... הרי היא גם מגבלת לפי אפן ההשגה. מה שאין כן השמחה שבנסוך המים היא דגומה לשמחה של מצוה שלמעלה משכל והתבוננות. כאשר יהודי עומד בתנועה של מסירות נפש, שהוא מוסר את עצמו לגמרי להקב"ה, הוא אינו זקוק להספרה בשכל. כשהוא שומע שזה צווי של הקב"ה, הרי זה מעורר אצלו מיד שמחה גדולה. ושמחה זו היא שמחה אמיתית שאין לה שום הגבלה, ולכן דווקא אודות שמחה זו אמרו חז"ל 'מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו' (סוכה נ"א ע"א). זוהי גם השיכות הכללית של שמחת בית השואבה לחג הסוכות: השמחה דספוח, 'זמן שמחתנו', באה מהעבודה והענינים שנפעלו בראש השנה ובעשרת ימי תשובה, ובפרט ביום הכיפורים. וכידוע שסכך הסכה נמשך מהתשובה ומענין הקטרת של יום הכיפורים. העבודה של יום הכיפורים, "אחת בשנה", היא מצד היחידה שבנפש - ההתקשרות של עצם הנשמה עם עצמותו יתברך. והחדוש של סכות הוא שאותה ההתקשרות להקב"ה תמשך בגלוי... ולכן בסכות הוא זמן נסוך המים ושמחת בית השואבה, שהיא שמחה שהיא למעלה ממדידה והגבלה, כי חג הסוכות מעורר את השמחה שלמעלה ממדידה והגבלה."

(רבי מנחם מענדל שניאורסון, הרבי מליובאוויטש, 'ליקוטי שיחות' חלק כד)

המים הם סמל הפשטות. בלי טעם מיוחד, בלי צבע, ומצויים כמעט בכל מקום. אבל דווקא המים הם מקור החיים לכל העולם. כך גם החיבור שלנו להקב"ה, מקור החיים שלנו, הוא פשוט. כל יהודי קשור לה' באופן טבעי, מעצם נשמתו. ביום יום השוטף קשה לחוש את היופי והעוצמה שבדברים הפשוטים, ולכן אנו מחפשים כל מיני טעמים נוספים שישמחו לנו את החיים. גם בעבודת ה' אנחנו זקוקים במשך רוב השנה לניסוך היין - להסברים מלאי טעם וחכמה, שיתנו לנו שמחה בקיום המצוות ובחיבור עם ה'. אבל בחג הסוכות, אחרי שבימים הנוראים נגענו בעצם ופנימיות הנשמה שלנו, אנחנו יכולים לשמוח במצוות ה' בפשטות ובלי כל ההסברים. עצם הצוות שבמצווה והחיבור עם ה', ממלאים את נפשנו שמחה. ולא סתם שמחה, אלא שמחה עצומה.

מדוע השמחה מתגלה דווקא אצל הישרי לב' שנקיים מעוונות?

כשם שבימים הנוראים כל אחד ואחד מישראל טרוד בעבודה של קבלת עול מלכות שמים והתעוררות תשובה, כך בחג הסוכות צריכים להיות טרודים בעבודת השמחה.

(אדמו"ר הרשב"י)

רבי מנחם-מענדל מקוצק היה יושב בסוכה אף בשעה שירדו בה גשמים אף ש"מצטער פטור מן הסוכה". הוא היה אומר: יהודי המסוגל להרגיש בסוכה את הגשם ועוד להצטער מזה, באמת אינו ראוי לשבת בה...

על מה אנחנו שמחים בחג הסוכות? מה הקשר בין תוכנה של שמחה זו לעבודת הימים הנוראים?

תתחבר!

שמחת ההתאחדות עם ה' באה לידי ביטוי בכל פרטי חג הסוכות. תורת החסידות מבארת את משמעות כל מצוות החג סביב עניין האחדות, כשמו של החג - "חג האסיף" וכהמשך לאחדות של הימים הנוראים. במקורות הבאים נראה כמה ביאורים על כך:

מצות סָכָה אחר יום הכּפּוּרִים. שְׁכָתוּב "כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מִכְּדָלִים בִּינְכֶם לְבִין אֱלֹקֵיכֶם" (ישעיהו נט,ב). וְלִכֵּן אַחַר שְׁנֵטְהָרוּ מְעוּוֹנוֹת נִטַּל הַהֶבְדֵּל. וַיֵּשׁ עֲוֹנוֹת שְׁמִבְדִּילֵין הָאֲחָדוּת בֵּין אֶחָד לְחֵבְרוּ, זֶהוּ שְׁכָתוּב "בִּינְיָכֶם" מִמָּשׁ. וַיֵּשׁ שְׁמִבְדִּילֵין בֵּין אָדָם לְמָקוֹם. וּבִסְכוּת נַעֲשֶׂה הַכֹּל אֲחָדוּת אֶחָד, וְנַפְשׁוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְאַחֲדִין. זֶהוּ רֹמְזוּ הַד' מֵיָמִים שֶׁבְּלֹלֵב שְׁנַעֲשִׂין אֲגָדָה אֶחָת. וְהַסְכָּה שְׁמִתְאַחֲדִין נַפְשׁוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים. לְכֵן נִקְרָא חֵג הָאֲסִיף".

(רבי יהודה אריה לייב מגור, 'שפת אמת' דברים, סוכות תרס"ג)

הטהרה של יום כיפור הורידה מאיתנו את כל המסכים והזכירה לנו מי אנחנו באמת. כשהנשמה שלנו טהורה היא יכולה להתחבר באופן טבעי לנשמה אחרת ולרבונו של עולם. וזו המשמעות של המצוות המרכזיות בחג הסוכות, כפי שמסביר השפת אמת: בסוכה אנחנו מתאחדים עם ה', וכפי שלמדנו קודם - שהסוכה דומה לחיבוק העוטף אותנו מכל צד. ובארבעת המינים אנחנו מתקרבים זה לזה, כהסבר המדרש הידוע על ארבעת הסוגים בעם ישראל, שרמוזים בארבעת המינים.

ארבעת המינים מסמלים יותר מכל את עניין האחדות, כי המצווה בהם היא לחבר את ארבעת המינים השונים לאגודה אחת. במקור הבא נראה שגם בכל אחד מהמינים בפני עצמו מתבטא עניין האחדות, והחיבור שלהם יחד מבטא את האחדות המושלמת:

"אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל: 'פְּרִי עֵץ הָדָר זֶה הַקַּב"ה, פַּתַּת תְּמָרִים זֶה הַקַּב"ה, וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת זֶה הַקַּב"ה, וְעֵרְבֵי נַחַל זֶה הַקַּב"ה'. (מדרש ויקרא רבה ל,ט) וּמִבְּאֵר אַדְמוּרַר הַמְהָר"ש מְלִיּוּבְאָוִיטְשׁ שְׁמָה שְׁכָל אֶחָד מְאַרְבַּעַת הַמִּינִים מוֹרָה עַל הַקַּב"ה הוּא מַצֵּד עֲנֵין הָאֲחָדוּת שְׁבָהֶם וְשֵׁה' הוּא הָאֶחָד הָאֲמִיתִי, "ה' אֶחָד". שְׁ"פְרִי עֵץ הָדָר" זֶה אֲתָרוּג שְׁדָר בְּאֵילָנוּ מִשְׁנָה לְשָׁנָה, שְׁבַמְשָׁף הַשְּׁנָה יֵשׁ כַּךְ וְכַךְ שְׁנֵי מִן הַקְּצֵה אֵל הַקְּצֵה שְׁלֵכֵן נִקְרָאת שְׁנָה מְלִשׁוֹן שְׁנֵי לְפִי שֵׁיִשׁ בַּה כָּל שְׁנֵי הָאוֹרִים שֶׁל כָּל ר' הַתְּקוּפּוֹת שְׁנֵי מְנוֹת בְּכָתוּב "וְזָרַע וְקָצִיר קוֹר וְחוֹם קִיץ וְחוֹרֵף" (בראשית ח,כב), וְהָאֲתָרוּג שְׁדָר בְּאֵילָנוּ מִשְׁנָה לְשָׁנָה הוּא סוֹבֵל אֵת כָּל הַשְּׁנֵי. וַיִּתְרָה מְזוּ, שְׁלֵא רַק שְׁהוּא סוֹבֵל אֵת כָּל הָאוֹרִים אֲלֵא שְׁהוּא גְדֵל מֵהֶם. הֵינּוּ, שְׁלֵא רַק שְׁשְׁנֵי הָאוֹרִים אֵינֶם עוֹשִׂים בּוֹ גְרַעוֹן אֲלֵא שְׁהוּא מְקַבֵּל מֵהֶם תּוֹסֶפֶת צְמִיחָה. שְׁזָהוּ אֲמִתִּית עֲנֵין הָאֲחָדוּת שְׁבָאֲתָרוּג, שְׁהוּא מְאַחֵד אֵת כָּל שְׁנֵי הָאוֹרִים, שְׁמְכַלֵּם נַעֲשֶׂה דְבָר אֶחָד - מְצִיאֵת הָאֲתָרוּג. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא גַם בְּלֹלֵב, כַּפַּת תְּמָרִים, "כַּפַּת" - חֶסֶר כְּתִיב, וְדָרְשׁוּ חו"ל שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת כַּפּוֹת. שְׁהַעֲלִים צְרִיכִים לְהִיּוֹת בְּאֵפֶן שִׁיחֵי רְאוּיִים לְכַפּוֹתוֹ וְלֶאֱגָדֵם יַחַד עִם הַשְּׁדָרָה כְּדָבָר אֶחָד. שְׁהַגַּם שֵׁיִשׁ עוֹד אֵילָנוֹת שְׁהַעֲנֵפִים קְרוֹבִים לְהַעֲץ, אֵין זֶה בְּאֵפֶן דְּכַפּוֹת - אֲחָדוּת - כְּבִלְוֵלֵב. וְכֵן הוּא גַם בְּהַדְרִים, "עֵנָף עֵץ עֵבֶת", עֵבֶת דּוֹקָא - "תְּלַתָּא בְּחַד קְנָא" וְשְׁלוּשָׁה בְּקוֹ אֶחָד (סוכה ל"ב ע"ב). שְׁהַגַּם שְׁהֶם שְׁלוּשָׁה עֲלִים נְפָרְדִים מְכַל מְקוֹם הֵן "עֵבֶת", בְּחַד קְנָא. וְכֵן הוּא גַם בְּעֵרְבָה "עֵרְבֵי נַחַל", שְׁנִקְרָאת בְּגִמְרָא בְּשֵׁם 'אֲחֻנָּא' (ראה שבת כ ע"א) עַל שֵׁם שְׁגֵרְלִים בְּאֲחֻוּהָ. שְׁאֵף עַל פִּי שְׁהֶם "עֵרְבֵי נַחַל", 'עֵרְבֵי' לְשׁוֹן רַבִּים, הֵם בְּאֲחֻוּהָ וּבְאֲחָדוּת, וְכֵן הוּא אֲפֵן גְדוּלָם... וּבְאוֹר הָעֵנָף בְּעֵמֶק יוֹתֵר, שְׁעֵנֵין הָאֲחָדוּת שְׁבַשְׁנֵיהֶם הוּא לֵא רַק בְּאֵפֶן דְּהַתְּאֲחָדוּת שֶׁל דְּבָרִים נְפָרְדִים, אֲלֵא אֲחָדוּת אֲמִתִּית שְׁלִמְעָלָה מֵהַתְּחַלְקוֹת. דְּבְמַצּוֹת נְטִילַת אֲרְבַּעַת הַמִּינִים הֵנָּה נוֹסֵף עַל הָאֲחָדוּת שְׁבַכָּל אֶחָד מְאַרְבַּעַת הַמִּינִים כְּמוֹ שְׁהוּא בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ, שְׁהִיא הַתְּאֲחָדוּת שֶׁל דְּבָרִים נְפָרְדִים, הֵרִי בְּכָל אֲרְבַּעַת הַמִּינִים נַעֲשִׂים מְצוּהָ אֶחָת,

מצווה חשובה יותר מעולם הבא

מעשה וכבר הגיע זמן קצר לפני חג הסוכות וברדיטשב אין אתרוג. מחכה הצדיק רבי לוי יצחק, מחכה גם כל הקהל - ואתרוג אין. ציוה הצדיק לילך לפרשת דרכים אולי יפגשו מי שהוא ואתרוג בידו. הלכו ופגשו ביהודי אחד הנוסע לביתו ואתרוג מהודר בידו, אלא שביטו - לא ברדיטשב, אלא בעיר הרחק משם. הוא רק עובר דרך ברדיטשב. נטלוהו ליהודי והביאוהו לצדיק. התחיל הצדיק להפציר בו שיחוג את חג הסוכות בברדיטשב, בשביל לזכות במצוות את כל הקהל הקדוש הברדיטשבי, וגם אותו, את רבי לוי יצחק, בעצמו. והיהודי אינו מסכים. הוא נוסע ליום-טוב לבני ביתו, ואיך זה יבטל פתאום שמחת יום-טוב מהם וממנו? הבטיח לו הצדיק עושר ובנים, והיהודי בשלו. יש לו, ברוך השם, גם עושר וגם בנים, ואינו זקוק עוד. אמר הצדיק: אם תמלא בקשתי הריני מבטיחך שתהיה "עמי במחיצתי" לעולם הבא. מששמע היהודי כך - הסכים לבקשת הצדיק, ונשאר בברדיטשב לימי הסוכות. שמח הצדיק, שמח כל הקהל, ואף היהודי שמת. ופקודה חשאית יצאה מאת הצדיק לכל בני ברדיטשב שלא יתנו לאותו היהודי לישב בסוכה. אין איש יודע על שום מה, אבל גזירת הצדיק חזקה עליהם. משהגיע ליל יום-טוב ראשון של חג, ואותו יהודי בא מבית הכנסת לאכסניה שלו, מצא בחדרו ששכר לו בבית האכסניה יין לקידוש, נרות, חלות ושולחן-ערוך. תמה האורח: כלום אין לבעל האכסניה, יהודי כשר, סוכה? יצא אל החצר ומצא סוכה ערוכה כהלכתה, והבעל-בית עם כל בני הבית מסובים שם על השולחן. רצה האורח להיכנס גם הוא אל הסוכה, ולא הניחוהו. מדוע ולמה? אין אומר ואין דברים. לאו - וחסל. הלך אל השכנים שברחוב ומצאם כשהם יושבים כל אחד ואחד בסוכתו. הפציר בהם לתת גם לו לישב בסוכה, ולא נענה. סוף סוף נתגלה לו הדבר, שגזרת הצדיק היא זו. מיד רץ בבהלה רבה אל הצדיק: מה זאת, מה פשעי ומה חטאתי? אמר לו הצדיק: אם תמחל לי אותה הבטחה שהבטחתיך בדבר העולם הבא, אצווה תכף שיניחוך לשבת בסוכה... נדהם האורח. נדהם, משתאה ומחריש. מה לעשות? מן הצד האחד - הבטחת הצדיק להיות "עמי במחיצתי" בעולם הבא, ומן הצד השני - מצווה לישב בסוכה. הסוכה הכריעה. וכי סלקא דעתך שיהודי שכמוהו, שכל ימיו קיים מצווה סוכה כהלכתה, לא יושב השתא בסוכה? אפשר כל ישראל ישבו בסוכות והוא יאכל בביתו, כגוי, להבדיל? מחל לו היהודי לצדיק את הבטחתו. מחל, ונתן לו, על-פי דרישת הצדיק, גם תקיעת כף על מחילתו, והלך לישב בסוכה. כשעבר החג שלח הצדיק לקרוא לאותו יהודי. עכשיו - אמר לו הצדיק - אני מחזיר לך את הבטחתי. להודיעך בני, שלא רציתי שתזכה בעולם הבא מן ההפקר, בדרך סחר-מכר. רציתי שתזכה בכך במעשיך. לפיכך גלגלתי את הדברים להביאך לידי ניסיון במצוות סוכה. עכשיו שעמדת בניסיון, והייתה לך מסירת-נפש בשביל לקיים מצוות סוכה, עכשיו מגיע לך באמת שתהיה "עמי במחיצתי" לעולם הבא.

(סיפורי חסידים - מועדים, הרב זוין)

מצווה מגינה ומצלת

לעמוד בפניו. "בוא, אני אומר לך, ותקרא גם לשאר החברה. אל תהיו כל כך מדוכדכים. בכל זאת סוכות היום..." אחרי עוד כמה חילופי דברים ניאות מפקד הטנק להצעתו של ר' מאיר. והוא אף קרא לשאר אנשי צוות הטנק לבוא עימו אל הטנק של ר' מאיר, כדי לברך שם על ארבעת המינים. המפקד התכבד לברך ראשון. אך נטל לידי את הלולב, נשמע פיצוץ עז בקרבנם. החיילים שהצטופפו סביב ר' מאיר שפשפו את עיניהם כלא מאמינים. עמוד עשן סמיך היתמר מטנק בוער, הטנק שאך לפני רגעים אחדים ישבו בתוכו... לא היה כל מקום לטעויות. זו הייתה פגיעה ישירה. הטנק היה אפוף להבות ומתוכו נשמעו התפוצצויות התחמושת הרבה שהייתה בו. מפקד הטנק התאושש ראשון מן ההלם: "בזכותך! בזכות הלולב!" זעק כעבור רגע, נפל על צווארו של ר' מאיר ונשקו בהתרגשות. כשנרגעו קמעה, הודיע מפקד הטנק לר' מאיר כי מעתה ועד סוף זה החג ישמור על האתרוג בכיסו. "זה הקמע שלי. זה הציל את חיי", אמר, "מי שמעוניין לברך עליו, יקבלו ממני בהשאלה..." שבת חול המועד מצאה את ר' מאיר וחבריו מצטופפים בתעלות שחפרו בחולות. איכשהו הצליח ר' מאיר להשיג מעט יין לקידוש. בליל שבת, באחת ההפוגות, הציע לחבריו לצאת לרגע מתוך הבונקר, "כדי לחלץ מעט את העצמות וכדי לעשות קידוש". כמה מחבריו התלהבו מהרעיון, ולמרות הסיכון הכרוך בדבר נענו להצעה. החיילים הנותרים היו שרויים בדכדוך עמוק וסירבו לקום ממקומם. אחרי מעט הפצרות הסכימו גם הם לצאת החוצה לשמוע קידוש. הם ניגשו לטנק הסמוך, ששימש עתה שולחן. ר' מאיר הניח עליו את הכוס, מזג לתוכה את היין, הגביה בידו והחל לקדש. "כי בנו בחרת ואותנו קידשת מכל העמים..." ואז, ברגע שסיים את הברכה ושפתי הנוכחים עמדו לענות 'אמן', הרעיד את הסביבה פיצוץ עז. הפעם היה הפיצוץ קרוב, קרוב מאוד. תדהמה אחזה בלב ר' מאיר וחבריו. זו הייתה שוב פגיעה ישירה של פגז מצרי, שנפל היישר לתוך התעלה שלפני רגע הצטופפו בתוכה! "הצלת את חיינו! הצלת אותנו פעמיים!" קראו החיילים בעודם רועדים מהתרגשות, ור' מאיר, שוב חייך כדרכו. "זה לא אני, לא אני. זו המצווה!" אמר בצניעות אמיתית.

(סיפור של חג, מנחם זיגלבוים)

את ר' מאיר פריימן, שלף רכב הגיוס מתוך בית הכנסת בצהרי יום הכיפורים תשל"ד. לאחר שעות מעטות כבר ישב מול הגה הטנק ושעט לעבר חזית הדרום. ימים קשים עברו עליהם. הרבה אבדות. הרבה חברים שנפלו. הימים הראשונים של המלחמה היו כסויים מתמשך, שאין בו לא יום ולא לילה. מצב הרוח היה שפוף. אבל כשהגיע חג הסוכות היו מעייניו של ר' מאיר נתונים לארבעת המינים. "חייבים להשיג לולב ואתרוג", אמר לחבריו המשתאים. את יומו הראשון של חג הסוכות עשה בלא ברכה על ארבעת המינים. הם הגיעו לקו החזית רק למחרת. הוא זינק מהטנק וחסף אותם בהתרגשות. בכוונה גדולה בירך "על נטילת לולב ו'שהחיינו'. המילים 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה' במצבו היו אז רבות משמעות. ר' מאיר חנו בין כוחות השריון שצלחו את תעלת סואץ. עתה חנו מול העיר אסמעיליה, נתונים להפגזות המצרים. בהפוגות שבין ההפגזות נשאוהו מחשבותיו לעבר ביתו ומשפחתו. הוא גם חשב על מצוות סוכה שנבצר ממנו לקיימה השנה. ומי יודע אם רק השנה... כשסיים לברך על הלולב והאתרוג, הוא פנה אל חבריו לטנק והציע להם לקיים את מצוות היום. הללו, שכבר הכירוהו והתרגלו לסגנונו המיוחד, נענו בחפץ לב. אחר כך החליט להסתכן לזכות עוד חיילים במצווה. את ארבעת המינים השאיר על הטנק שלו ויצא לעבר טנק נוסף, שחנה במרחק כמאתיים מטרים. "חג שמח", קרא לעבר מפקד הטנק. המפקד מצמץ בעיניו כמבקש לתהות על קנקנו של "הדתי המוזר" שלפניו. "חג מה?" שאל בנימת ביטול. מאיר ידע כי הלה בן קיבוץ השומר הצעיר. הוא גם הכיר את דעותיו, שעל פי רוב לא עלו בקנה אחד עם כל מה שריח יהדות נודף ממנו. "חג שמח!" שב וקרא, בחיוך לבבי. "חג סוכות היום, לא? הנה, הגיעו אלינו זה עתה לולב ואתרוג, בוא אתה והחברה שלך ונברך עליהם". מפקד הטנק לא שילח את מאיר מעל פניו, כפי שאולי היה נוהג לו פגש בו ובהצעתו במקום אחר ובנסיבות אחרות. בכל זאת הם חברים לנשק וקשה לסרב. אבל כבודו העצמי ומורשתו הקיבוצניקית לא הניחו לו להיכנע בקלות. "מה אתה מדבר איתי עכשיו על קיום מצוות? תראה מה קורה פה. איזה חג ואילו מצוות?! בזמן שאתה עומד איתי ומדבר, אתה עלול להיהרג. עזוב, זה באמת לא הזמן", צעק לעברו. אבל ר' מאיר לא ויתר. הוא רק חייך את החיוך שאי אפשר היה

ענין אחר. שהגם שהם ארבעת מינים שונים, ומן הקצה אל הקצה, כדאי אתא וכמובא במדרש שארבעת המינים שבלולב הם כנגד ארבעה סוגים שבישראל. מהסוג שפגז אתרוג שיש בו טעם וריח, עד להסוג שפגז ערבה שאין בה לא טעם ולא ריח, מפל מקום הם נעשים כלם 'אגדה אחת לעשות רצונך'. שאחדות זו היא אחדות אמיתית שלמעלה מהתחלקות...".

(רבי מנחם מענדל שניאורסון, הרבי מליובאוויטש, ד"ה "חג האסיף" תשמ"ג)

ישנן שתי רמות של אחדות. כשמחברים דברים נפרדים או מנוגדים שישתפו יחד פעולה, זו רמה אחת של אחדות. אך ישנה רמה עמוקה יותר של אחדות - שהחלקים מתאחדים עד כדי כך שלא ניכר שהם היו חלקים שונים. ברמה הזו החלקים הופכים למהות מאוחדת חדשה ללא כל חילוקים. ארבעת המינים מבטאים את הרמה העליונה של האחדות. המינים השונים מתחברים יחד למצווה אחת ולמהות חדשה - מצוות ארבעה מינים. אם ניטול רק שלושה מינים לא נעשה שום דבר, כי את המצווה הזו עושים כל המינים יחד ונהפכים לעניין אחד. מצוות ארבעה מינים מבטאת את האחדות שבינינו ובין ה' ואת האחדות שבין יהודי ליהודי, באופן המושלם ביותר.

מצוות ארבעת המינים מרמזת לא רק על אחדות בני ישראל זה עם זה, אלא גם האיחוד של כל יהודי עם ה':

"הנה במדרש (ויקרא רבה פרשה ל, יד) 'שארבעת מינים שבלולב רומזים לארבעה ראשי אברים שבאדם, לקיים 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך' (תהילים לה, י). והינו שבא במקום זה, באשר אחר יום הכפורים שישאל נקראו 'עם נברא' שהשיגו חיים חדשים, צריכים לקבל על מלכות שמים מחדש, והו' שאנו משעבדים ראשי האברים לה' יתברך. והוא כעין קריאת שמע בכל בקר, כי כתיב: 'חדשים לבקרים' (איכה ג, ג), שבכל בקר כל איש נתחדש, כבמדרש (בראשית רבה פרשה ע"ח) 'על שאתה מתחדשנו בכל בקר, צריכין לקבל על מלכות שמים מחדש. ובכל בקר די באמירה לבד, ועתה צריכין לרמוז גם במעשה. והנה על הוא דבר שאינו נוח לאדם, אבל ישראל אינם כן אלא אדרבא העל להם תכלית השמחה והרצון... כן היא השמחה עם הלולב'".

(רבי שמואל מסוכטשוב, 'שם משואל' מועדים, סוכות תער"ב)

ארבעת המינים רומזים לאברים מרכזיים בגופנו: הלולב - לעמוד השדרה, האתרוג - ללב, ההדס - לעין, והערבה - לפה. בפתיחת השנה החדשה אנחנו מוכיחים במעשי דינו שאנחנו משועבדים לה. שהעניינים יראו רק מראות כשרים, שהלב יהיה מלא באהבה ויראה לה' ובאהבת ישראל, שהפה יהיה מלא בתורה ובדיבורים טובים ושעמוד השדרה והגוף כולו יפעלו רק לשם ה'. בחג הסוכות אנחנו מקבלים עול מלכות שמים מתוך שמחה, כמו הרענונות והשמחה שבארבעת המינים.

מהי האחדות שיש בכל אחד מארבעת המינים?

מה מיוחד באחדות שיש באתרוג?

לולב, אותיות "לו לב" - ליהודי צריך שיהיה לב אחד, לה' בלבד. כפי שנאמר "צור לבבי", שהקב"ה הוא פנימיות נקודת הלב ואין לאדם תשוה לדבר נוסף.

(אדמו"ר הזקן)

באילו שני עניינים מתייחדת קבלת העול מלכות שמים שבנטילת הלולב, על פני הקבלת עול מלכות שמים שבכל יום?

ישנם בעלי תשובה של ראש השנה ויום כיפור, כאלו שהימים הנוראים חוזרים אל חדרי ליבם העמוקים ביותר, וישנם בעלי תשובה של שמחת תורה, כאלו שריקודי השמחה בולעים אותם, ובהידחקם למעגל הריקודים, זזה לפתע נקודת הלב שלהם ונשטפת בדמעות בהחליטם שמהיום ואילך יתחילו להתנהג בחיי תורה יהודיים.

(אדמו"ר הרי"צ)

המדרש אומר שבשמחת תורה אומר ה' לבני ישראל "קשה עלי פרידתכם". לשון המדרש אינה קשה עלי פרידתנו, אלא "קשה עלי פרידתכם". הקב"ה אומר לעם ישראל: כשאתם נפרדים ביניכם לבין עצמכם, הדבר "קשה עלי", משום שעל-ידי הפירוד הפנימי בקרבכם אתם גם נפרדים ממני. ולכן "עכבו עמי עוד יום אחד", שיום זה יעמיד את האחדות הפנימית בתוכם ואז לא תיפרדו גם ממני.

(הרבי מליובאוויטש)

מה אנחנו מביעים כאשר אנחנו אומרים "אתה הראת לדעת וגו'" בשמחת תורה? מדוע קריאה זו שייכת דווקא לשמחת תורה?

שמחת תורה לסיים בשיא!

בשמיני עצרת, חג שמחת תורה, מצווה התורה להקריב "פר אחד, איל אחד, כבשים בני שנה שבעה תמימים" (במדבר כט, לו). לעומת חג הסוכות בו הקרבנו עשרות פרים ואילים, ביום השמיני אנחנו מקריבים רק - פר אחד ואיל אחד! את המשמעות לזה מסביר רש"י על פי המדרש:

"פר אחד איל אחד" - אלו כנגד ישראל, התעכבו לי מעט עוד, ולשון חבה הוא זה כבני הנפטרים מאביהם והוא אומר להם 'קשה עלי פרידתכם', עכבו עוד יום אחד."

(רש"י, במדבר כט, לו)

מדרש מפורסם זה מבטא את עניינו של שמיני עצרת - שמחת תורה. ביום הזה הקב"ה עוצר הכל ושמח איתנו יום נוסף. זכינו לעבור את הכל, מתקיעת השופר הראשונה בחודש אלול ועד לטעימה האחרונה בסוכה. ימים ארוכים של קרבה גדולה להקב"ה. ובכל זאת, כמתנת פרידה, הקב"ה רוצה לתת לנו עוד יום אחד של קירבה. קירבה שתהיה גדולה עוד יותר ממה שזכינו עד כה. וכך מסביר את העניין בעל הנתיות שלום:

"איתא בתורת אבות' בשם מרן הקדוש מקוברינו זי"ע, שימי בין המצרים, תרועה ושברים ותודש אלול, עשרת ימי תשובה ויום הכפורים, סכה וארבעת המינים, הכל הכנה ל'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים' (דברים ד, לה). הינו שכל הימים הקדושים האלו הם הכנה לשמיני עצרת, שבו הגלוי הגדול של 'אתה הראת לדעת'. ועל פי מאמר חז"ל (ראש השנה ד ע"א) שפסח הוא הראשון בסדר הרגלים, הרי שמיני עצרת הוא סיום הרגלים. ולפי זה כל המועדים מובילים לשמיני עצרת, שבו "יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה" והשכינה - נשמות ישראל, בחינת 'בוא ונשמח אני ואתם'... וענין 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו' הוא התבטלות בדרגה העליונה ביותר, שהידי מתבטל כלו לה' יתברך עד כי אין שום דבר, אין שום מציאות אחרת ואין שום הויה, אין עוד מלבדו. והנה ההתבטלות בשמיני עצרת היא התבטלות מתוך אהבה "כי עזה כמות אהבה" (שיר השירים ח, ו) ... ואמנם אי אפשר להגיע להתבטלות עילאית מתוך אהבה רק לאחר כל עבודת ימי בין המצרים ואלול, עשרת ימי תשובה ויום הכפורים, סכה וארבעת המינים, שכלם הכנה למדרגה של 'אתה הראת' שהיא עקר העבודה בשמיני עצרת. וזה ענין שני הימים המיוחדים בשנה - יום הכפורים שהוא 'אחת בשנה' (ויקרא טז, ח) ושמיני עצרת. שיום הכפורים גם כן ענינו התבטלות גמורה לה' יתברך, אלא שיום הכפורים הוא במדת היראה, וההתבטלות בו היא מכת יראה, שעל ידי יראה מגיע ל'אין עוד מלבדו', ואלו בשמיני עצרת ההתבטלות היא מתוך אהבה, כמו שכתוב "כי עזה כמות אהבה".

(רבי שלום נח ברזובסקי, 'נתיבות שלום' שמחת תורה מאמר שני)

שמחת תורה זה השיא שכל החגים מובילים אליו. ביום הזה אנחנו מגיעים לשיא החיבור עם ה' מתוך אהבה, אהבה שכוונתה לגמרי. הדבר שכנראה מייצג יותר מכל את האהבה שבינינו לה' היא התורה. התורה היא נקודת החיבור שלנו עם ה', וסביבה אנחנו שמחים ביום הזה. למרבה הפלא, השמחה בתורה לא מתבטאת ביום הזה בלימוד מעמיק או קריאה בתורה, אלא דווקא בריקוד. דווקא הרגליים שרוקדות עם התורה, הן

מבטאות יותר מכל את השמחה העצומה בחיבור עם התורה וה'. במקור הבא מסביר הרבי מליובאוויטש בתיאור ציורי את עניין הריקוד עם התורה:

"התורה רוצה לסבב בהקפות סביב שלחן הקריאה, אך מאחר שהתורה לכדה אין לה רגלים, נעשה היהודי רגלים לספר התורה, המוליכות את התורה סביב הבימה כרגלים המוליכות את הראש. מה משמעות הדבר שהאדם נעשה רגלים לספר התורה? הענין הוא: הריקוד של שמחת תורה מבטא את החלטתו של יהודי לקבל על עצמו על מלכות שמים עד כדי כך, שהוא לא יהיה מציאות לעצמו, אלא כרגלים הבטלים אל הראש - מיד כשהראש חפץ בדבר מסים, מבצעים זאת הרגלים מיד מאליהן. אלו הרגלים היו מרגישות את מציאותן העצמית ומתחילות להרהר האם עליהן למלא את רצון ה' ראש", הרי זו הוכחה שקיימת בהן מחלה ר"ל. וזהו פרוש הבטוי "האדם נעשה רגלים אל ספר התורה" - הקבלה וההחלטה על כל השנה, שהוא יהיה בטל לגמרי לתורה, עד שכל הוראותיה יעשו אצלו מאליהם ובדרך ממילא. וכשם שבמשל של הראש והרגלים, מביאות הרגלים שלמות גם לראש, כך שהם מוליכות אותו למקום שאינו יכול להגיע מעצמו, כך הוא גם בקשר של בני ישראל עם התורה. על ידי כך שבני ישראל מקבלים על עצמם את על התורה בשמחה, מתוספת התעלות גם לתורה. וזהו הפרוש של "זמן שמחתנו", לשון רבים: שבני ישראל שמחים עם התורה והתורה שמחה עם בני ישראל. ושתי השמחות נכללות בתבה אחת שכן הא ביה תליא וזה בזה תלוי: על ידי זה שבני ישראל שמחים עם התורה, שמחה התורה עם בני ישראל, כי על ידי כך גם היא מתעלית."

(רבי מנחם מענדל שניאורסון, הרבי מליובאוויטש, 'ליקוטי שיחות' חלק ד' שמח"ת)

בריקודים של שמחת תורה אנחנו שוכחים מעצמנו. לא השכל שלנו שמבין את התורה, וגם לא הלב שמתפעל ומתרגש ממנה, אלא דווקא הרגליים שפשוט הולכות אחרי התורה בלי חכמות - הם המבטאות יותר מכל את החיבור לה' ולתורה. ההליכה בלי חכמות היא המביאה את השמחה הכי גדולה - לא רק לנו, אלא גם לתורה. לכן אנחנו קוראים ליום הזה "שמחת תורה" ולא "שמחה בתורה", כי גם התורה עצמה שמחה כביכול בחיבור איתנו. בהתמסרות שלנו אל ה' ואל התורה אנחנו מביאים את ה' והתורה לידי ביטוי בעולם, וזו השמחה הגדולה ביותר. בשמחת תורה אנחנו מסיימים את התורה ומתחילים אותה מחדש, מבראשית. לאור מה שלמדנו עולה, שהשמחה סובבת בעיקר סביב ההתחלה של התורה וההתמסרות שלנו ליישם את התורה. וכך מסביר השפת אמת' במקור הבא:

"שמחת תורה הוא הכנה על כל השנה להיות קבוע בתורה, כמו שאמרו חז"ל על 'שלא ברכו בתורה תחלה' (בבא מציעא פ"ה ע"א). ולכן בתחלת השנה יש שמחת תורה, שיתבונן האדם גדלות התורה שהם דברי אלקים חיים. ועל ידי התשובה והשמחה להתדבק בתורה, נשאר אחר כך דבקות מעסק התורה. כמו שכתוב במדרש וזאת הברכה, שיש ברכת התורה לפנייה ולאחריה. וכן אף אנשים סוחרים שבכל השנה אין עוסקים תמיד בתורה, מקל מקום על ידי השמחה בתחלת השנה, שקובע בלבם וקשה לו לפרש מדברי תורה, מועיל לו שלא ישכח לגמרי אף שעוסק בדברים אחרים. וכתוב "שמח זבולן בצאתך" (דברים לג, י). וקשה, כי למה ישמח בחלק זה? רק שהוא עצה שעל ידי השמחה קדם שיצא לסחורה, על ידי זה יהיה נשמר בצאתו, ולכן יש שמחת תורה בתחלת השנה."

(רבי יהודה אריה לייב מגור, 'שפת אמת' דברים, סוכות תרל"ד)

בשמחת תורה אנחנו מתחילים להזכיר גשמים ולומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" בתפילה. אומרים בשם הבעש"ט שמשמעות "משיב הרוח" היא שכעת כל הרוחניות של החגים חולפת, ו"מוריד הגשם" - שעכשיו נכנסים שוב לגשמיות. ואכן, היציאה

בשמחת תורה, בשעת ההקפות, יכול יהודי לפעול דברים גדולים מאוד. ודבר זה רמוז בשם 'הקפות', כי הקב"ה דומה לסוחר שנותן סחורה בהקפה, וגם אם אין ליהודי במה לשלם הוא יוכל לקבל שפע רב בהקפה, בשעת ההקפות. אך לאחר מכן, יצטרך הוא לפרוע את חובו בעשיית המצוות היום יומית.

(אדמו"ר הרי"צ)

מדוע אנחנו רוקדים בשמחת תורה ולא עוסקים ביום זה בעיקר בלימוד ועיון בתורה?

באיזה אופן גורמים בני ישראל התעלות לתורה? מה משמעות ההתעלות הזו?

ענין הריקוד בשעת שמחה הוא מעין 'המרקד', שהוא 'אב מלאכה' בשבת. 'המרקד' הוא הפרדת האוכל מתוך הפסולת או להפך. כך הריקוד מפריד את הגשמיות מהנשמה, עד שהאדם מגיע להתפשטות הגשמיות.

(חידושי הרי"מ)

מה גורמת השמחה בתורה? מדוע דווקא לשמחה יש את כוח ההשפעה הזו?

פעם אחת, בשמיני עצרת, נכנס איש פשוט מהעיירה ליאדי לאדמו"ר הזקן ואמר לו: "פרש לי בבקשה מהו ענין שמיני עצרת, בשפה פשוטה ובקצרה, כך שגם אני אבין". ענה לו הרב: "שמיני עצרת הוא כמו תמצית שעושים בצלוחית קטנה, ואחר כך לוקחים מהתמצית מעט מעט ומערבים במים. כך שמיני עצרת הוא כללות השמחה של כל השנה, וממנו נמשכת השמחה גם בכל השנה".

הרבי הרי"צ מליובאוויטש אמר פעם בשמחת תורה לאחד מחסידיו: "ניחא אם נטען כי לעבודה של ראש השנה ויום הכיפורים אין לנו שייכות, אך העבודה של שמחת תורה היא הריקוד, וזאת אנו יכולים. רקדו, התרוממו! יותר שמח! יותר שמח!"

בהקפות שמחת תורה אנו אומרים "אנא ה' הצליחה נא". אנו מתפללים לקב"ה שתהיה לו הצלחה. הקב"ה הוא אבינו, ומהי הצלחת האב? כשיש לו נחת רוח מבניו.

(רבי יחזקאל מקוזמיר)

הזו לשגרת היום יום היא נקודה משמעותית שמעלה את השאלה - איך שומרים על כל המטען הרוחני שקיבלנו בימי החגים ולא מאבדים אותו בתוך הגשמיות של ימות השנה? על כך אומר הש"פ אמת' עצה אחת: שמחה. השמחה בתורה חוקקת את התורה בעומק ליבנו, עד שקשה לנו להיפרד ממנה. בזכות השמחה אנחנו מסיימים את המסע המופלא של החגים עם טעם של עוד. עם רצון להמשיך את החיבור עם ה' והתורה לכל ימות השנה.

נעליים בגן עדן

סיפר אדמו"ר הזקן: כאשר שוחח רבנו הבעל-שם-טוב עם תלמידיו בפעם הראשונה אודות שמחת תורה, סיפר להם: בשבת וביום טוב, מאחרים קצת זמן התפילה מבשאר ימות החול, וביחוד ביום שמחת תורה - אז מתאחרים קצת יותר כי מאריכים בשינה, בגלל ההקפות וסעודת החג. מלאכי מעלה, לעומתם, אשר שינה אין להם, מתכוננים כהרגלם לשיר את שירתם. אך, אינם יכולים לעשות זאת בלי נשמות ישראל, כמו שנאמר: "ברן יחד כוכבי בקר". מה עשוי? הלכו בינתיים לגן-עדן. לפתע, מוצאים הם שם מנעלים, אשר הפליאם ביותר, כי מורגלים הם בגן-עדן למצוא ציצית ותפילין - אך לא נעליים. הלכו אל מלאך מיכאל לשאול את פיו. ענה להם המלאך מיכאל, כי אומנם זוהי סחורתו שלו וכי אלה הם מריקודי בני ישראל בספרי התורה, והתחיל לספור בפניהם את המנעלים: אלה הם מקאמינקע, ואלא ממעזריטש... ובזה התגאה המלאך מיכאל על מלאך מט"ט אשר קושר כתרים לקונו מתפילותיהם של ישראל, וכתרו של מיכאל יעלה על כתרו, מטלאי המנעלים של ריקודי שמחת תורה...

תולדות המחברים:

הבעל שם טוב - רבי ישראל בעל שם טוב. נולד בעיירה אוקופ שבאוקרינה בי"ח באלול תנ"ח (1698) והסתלק בחג השבועות תק"כ (1760). הבעל שם טוב הוא מייסד ומחולל תנועת החסידות.

ה'תולדות יעקב יוסף' - רבי יעקב יוסף מפולנאה. שנת לידתו אינה ידועה בדיוק. הסתלק בערך בשנת תקמ"ב (1782). בראשית ימיו התנגד לבעש"ט, אך הפך ברבות הימים לתלמידו, שאף כתב את רוב תורותיו.

רבי אלימלך מליז'נסק - נולד בשנת ה'תע"ז (1717) והסתלק בכ"א באדר ה'תקמ"ז (1787). הוא ואחיו רבי זושא מאניפולי היו מגדולי תלמידיו של המגיד ממעזריטש, ממשיכו של הבעש"ט. רבי אלימלך הנהיג את החסידים באיזור גליציה וביסס שם את החסידות במידה ניכרת. ספרו "נועם אלימלך" ידוע כספר קדוש וחשוב בין ספרי החסידות.

רבי לוי יצחק מברדיטשוב - נולד בשנת ה'ת"ק (1740) והסתלק בשנת תק"ע (1810). היה אחד מגדולי תלמידי המגיד ממעזריטש, והיה מפורסם באהבת ישראל המיוחדת שלו.

רבי שניאור זלמן מליאדי - האדמו"ר הזקן, 'בעל התניא והשו"ע'. רבי שניאור זלמן נולד בעיר לוז'נה שברוסיה, בי"ח באלול שנת תק"ה (1745), והסתלק בכ"ד טבת תקע"ג (1813). ייסד שיטה מיוחדת בחסידות, לה קרא 'חב"ד' - 'אחמה, בינה, דעת', ועיקרי תורתו מופיעים בספרו הידוע והחשוב, ספר ה'תניא'.

רבי נחמן מברסלב - נולד בא' בניסן תקל"ב (1772) בעיירה מז'יבוז' שבאוקראינה, שבה התגורר הבעל שם טוב, אבי-סבתו, והסתלק בי"ח בתשרי תקע"א (1810). רבי נחמן הנהיג תורה ושיטה מיוחדת בחסידות. ספרו המרכזי הוא הספר "ליקוטי מוהר"ן". מנוחתו כבוד בעיר אומן.

ה'אדמו"ר האמצעי' - רבי דובער שניאורי. נולד בט' כסלו תקל"ד (1773) והסתלק בט' בכסלו תקפ"ח (1827). בנו של רבי שניאור זלמן מליאדי וממלא מקומו. קבע את מושב חסידות חב"ד בעיירה ליובאוויטש, והמשיך ללמד את תורת אביו בעמקות מופלאה.

רבי נתן מברסלב - רבי נתן שטרנהרץ, המוכר גם כרבי נתן מנמירוב. נולד בט"ו בשבט תק"מ (1780) והסתלק ב' בטבת תר"ה (1844). תלמידו המובהק של רבי נחמן מברסלב אשר כתב והפיץ את תורתו.

ה'צמח צדק' - רבי מנחם מענדל שניאורסון. נולד בכ"ט באלול תקמ"ט (1789) והסתלק בי"ג בניסן ה'תרכ"ו (1866). האדמו"ר השלישי בשושלת אדמו"רי חסידות חב"ד. אמו נפטרה בהיותו בן שלוש, והוא גדל על ברכי סבו הגדול - רבי שניאור זלמן מליאדי. מלבד גדולתו בחסידות היה ידוע בגאונותו בנגלה, והוא נקרא 'צמח צדק' על שם ספר תשובותיו בהלכה.

רבי חיים מצאנז - רבי חיים הלברשטאם. נולד בשנת תקנ"ז (1797) והסתלק בכ"ה ניסן תרל"ו (1876). היה אחד מהגאונים בנגלה ומגדולי האדמו"רים בדורו. ספר השו"ת שלו "דברי חיים" נחשב כספר פסיקה חשוב. מייסד שושלת חסידות צאנז.

ה'חידושי הרי"ם' - רבי יצחק מאיר מגור. נולד בשנת תקנ"ט (1799) והסתלק בכ"ג אדר תרכ"ו (1866). בצעירותו היה נקרא ה'עילוי מוורשא' ונדע לגאון גדול. נקרא על שם ספר חידושו בנגלה, "חידושי הרי"ם". תלמידם של המגיד מקוזניץ, החוזה מלובלין, רבי שמחה בונים מפשיסחא ורבי מענדל מקוצק. מייסד שושלת חסידות גור.

רבי שלמה מרדומסק – נולד בשנת תקס"א (1800) והסתלק בכ"ט אדר תרכ"ו (1865). מייסד שושלת חסידות ראדומסק, ובימיו נהו אחריו אלפי חסידים. היה ידוע גם בניגוניו המעוררים ובתפילתו המיוחדת.

ה'בית אברהם' – רבי אברהם מתתיהו וויינברג מסלונים. נולד בשנת תקס"ד (1804) והסתלק בי"א חשוון תרמ"ד (1883). תלמידו של רבי משה מקוברין ומייסד שושלת סלונים. שלח קבוצה מחסידיו להתיישב בטבריה עוד בשנת תרל"ג (1873). כתב חידושי תורה וספרים רבים.

רבי צדוק הכהן מלובלין – נולד בכ"ב שבט תקפ"ג (1823) והסתלק בט' אלול תר"ס (1900). היה ידוע כגאון גדול בנגלה ובנסתר, אשר כתב חידושים וספרים רבים. היה מחסידי איז'ביצה ולאחר פטירתו של רבי יהודה לייב אייגר מלובלין, נענה להפצרות החסידים וקיבל על עצמו את עול ההנהגה.

ה'ישמח ישראל' – רבי ירחמיאל יצחק דנצינר מאלכסנדר. נולד בשנת תרי"ד (1854) והסתלק בשנת תר"ע (1910). ספרו 'ישמח ישראל' נתקבל בקרב חצרות חסידיות רבות כספר חשוב וחביב.

הרבי מביאלא – רבי יצחק יעקב רבינוביץ. נולד בי"ד טבת תר"ז (1846) והסתלק בכ"ג באדר ב' תרס"ה (1904). מייסד שושלת חסידות ביאלא. היה נחשב מאוד בין צדיקי ואדמו"רי דורו. מחבר הספרים 'דברי בינה' ו'ישרי לב'.

ה'שפת אמת' – רבי יהודה אריה לייב מגור. נולד בערב ר"ח אייר תר"ז (1847) והסתלק בה' שבט תרס"ה (1905). בעודו ילד נתייתם מאביו ונתחנך על ברכי סבו הגדול, בעל חידושי הר"ם, ולימים מילא את מקומו. בימיו התעצמה מאוד חצר גור.

ה'שם משמואל' – רבי שמואל בורנשטיין מסוכטשוב. נולד בשנת תרט"ז (1856) והסתלק בכ"ד טבת תרפ"ז (1926). היה האדמו"ר השני בחסידות סוכטשוב. תורותיו ובעיקר ספרו 'שם משמואל', תפסו מקום מרכזי בארון הספרים החסידי גם לאחר הסתלקותו.

הרבי הרש"ב – רבי שלום דובער שניאורסון. נולד בכ' בחשוון תרכ"א (1860) בעיירה ליובאוויטש, והסתלק בב' בניסן תר"פ (1920). היה האדמו"ר החמישי בשושלת אדמו"רי חסידות חב"ד ונחשב למסביר הגדול של תורת חב"ד.

הרב קוק – רבי אברהם יצחק הכהן קוק. נולד בגריבה שבלטביה בשנת תרכ"ה (1865) והסתלק בג' אלול תרצ"ה (1935). היה הרב הראשי האשכנזי הראשון של ארץ ישראל, ובעל השפעה מרכזית בתולדות היישוב החדש שבארץ ישראל. הרב קוק היה מהוגי הדעות הגדולים בדור האחרון.

הרבי הרי"צ – רבי יוסף יצחק שניאורסון. נולד בי"ב בתמוז תר"מ (1880) בעיירה ליובאוויטש והסתלק ב' שבט תש"י (1950). האדמו"ר השישי בשושלת אדמו"רי חסידות חב"ד, והיה לסמל ומופת של מסירות נפש מול שלטון הרשע הקומוניסטי.

הרבי מליובאוויטש – רבי מנחם מענדל שניאורסון. נולד בי"א בניסן תרס"ב (1902) והסתלק בג' בתמוז תשנ"ד (1994). האדמו"ר השביעי בשושלת אדמו"רי חסידות חב"ד. בשנות הנהגתו התעצמה חסידות חב"ד לממדים אדירים. חסידיו ושלוחי הרבים מפיצים את תורת החסידות ואת היהדות בכל רחבי תבל.

הרב סולובייצ'יק – הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק. נולד בי"ב אדר תרס"ג (1903) והסתלק בי"ח בניסן תשנ"ג (1993). נכדו של הגאון ר' חיים מבריסק. ממנהיגי המרכזיים של היהדות האורתודוקסית בארצות הברית. אחד מהוגי הדעות והפילוסופים היהודיים החשובים בדור האחרון.

ה'נתיבות שלום' – רבי שלום נח ברזובסקי מסלונים. נולד בי"ד באב ה'תרע"א (1911) והסתלק בז' באב תש"ס (2000). שיקם וביסס את חסידות סלונים בארץ ישראל, אחרי שואת יהודי אירופה. דברי תורתו מובאים בסדרת הספרים 'נתיבות שלום'.

פרוייקט יחידת לימוד בחסידות יוצאת לאור
בחסותם של

הלל דוד ושרה קרינסקי

ובסיועם הנדיב של

זבולון ורות לבייב
יהושע ורוחי מרציאנו
שמואל וטליה סלזין
יוסף יצחק ואסתר פיקרסקי
שאול ושולמית שיף

ימלא ה' משאלות ליבם לטובה
להצלחה רבה במעשה ידיהם
בגשמיות וברוחניות, מתוך שמחה

